

De doorwerking van de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens inzake procedures in absentia in Nederland en Engeland/Wales:

Voldoen de International Criminal Court Act in Engeland/Wales en de Wet internationale misdrijven in Nederland aan de voorwaarden die het EHRM stelt aan de toepassing van procedures in absentia?

Scriptie master rechtsgeleerdheid Open Universiteit

Naam: Jacqueline Kronenberg

Studentnummer: 833844579

Scriptiebegeleider: mr. D.M.S. Merten

Examinator: prof. dr. J.W. Sap

Datum: mei 2014

Inhoudsopgave	pag.
Inleiding	1
1 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	7
1.1 Uitleg over het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)	7
1.1.1 Het EVRM	7
1.1.2 Het EHRM	8
1.2 De definitie van Pia	11
1.2.1 De definitie van Pia volgens het EHRM	11
1.2.2 De definitie van Pia in de literatuur	12
1.3 Artikel 6 EVRM en de jurisprudentie van het EHRM	13
1.3.1 Artikel 6 EVRM	14
1.3.2 Jurisprudentie EHRM en Pia	17
1.3.3 Waarborgen in nationale wetgeving om Pia onder omstandigheden mogelijk te maken	21
1.3.4 Conclusie	22
2 Nederland	24
2.1 Doorwerking van het EVRM binnen het Nederlandse recht	24
2.1.1 Rechtstreekse doorwerking	24
2.1.2 Monisme	25
2.1.3 Buiten toepassing laten van wettelijke voorschriften	26
2.1.4 Jurisprudentie van het EHRM	26
2.1.5 Conclusie	27
2.2 Uitspraken van het EHRM inzake Pia: Lala en Pelladoah	27
2.2.1 Casussen	28
2.2.2 Essentie uitspraken EHRM	29
2.2.3 Gevolgen voor het Nederlandse recht	30
2.3 De Wet internationale misdrijven	32
2.3.1 Aanleiding en doel	32
2.3.2 Rechtsmacht	33
2.3.3 Pia en WIM	35
2.3.4 Hoger beroep	36
2.3.5 Conclusie	36
2.4 Voldoet de Wet internationale misdrijven aan de voorwaarden die het EHRM stelt voor Pia?	37
2.4.1 De mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatievoorziening	37
2.4.2 'Fresh determination of the merits both law and fact of the charge'	41
2.4.3 De mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman	44
2.4.4 Conclusie	45

3	Engeland/Wales	47
3.1	Doorwerking van het EVRM binnen het recht van Engeland/Wales	47
3.1.1	Geen rechtstreekse doorwerking	47
3.1.2	Dualisme	47
3.1.3	Buiten toepassing laten van wettelijke voorschriften	48
3.1.4	Jurisprudentie van het EHRM	49
3.1.5	Conclusie	50
3.2	Uitspraak van het EHRM inzake Pia: Jones	51
3.2.1	Casus	51
3.2.2	Essentie uitspraak EHRM	53
3.2.3	Gevolgen voor het recht van Engeland/Wales	53
3.3	De International Criminal Court Act	54
3.3.1	Aanleiding en doel	54
3.3.2	Rechtsmacht	55
3.3.3	Pia en de ICC Act	56
3.3.4	Hoger beroep	58
3.3.5	Conclusie	58
3.4	Voldoet de International Criminal Court Act aan de voorwaarden die het EHRM stelt voor Pia?	59
3.4.1	De mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatievoorziening	59
3.4.2	'Fresh determination of the merits both law and fact of the charge'	61
3.4.3	De mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman	63
3.4.4	Conclusie	65
4	Conclusie	67
	Literatuur, jurisprudentie en wet- en regelgeving	69

Inleiding

Dit onderzoek gaat over uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) over procedures in absentia (Pia) binnen het strafrecht.

Het EHRM ziet er op toe dat de bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) aangesloten staten de waarborgen die het Verdrag biedt realiseren. De lidstaten van de Raad van Europa, vrijwel alle Europese landen, in totaal meer dan 45, zijn aangesloten bij het EVRM.

Binnen Europa zijn twee grote rechtssystemen in gebruik: het civil law en het common law. Aan de hand van twee landen, die elk voortkomen uit een van deze rechtssystemen (respectievelijk Nederland en Engeland/Wales) wordt besproken hoe die rechtspraak van het EHRM rondom Pia doorwerkt in specifieke wetgeving van die landen.

Om dit onderzoek mogelijk te maken worden de door het EHRM geformuleerde voorwaarden rondom Pia getoetst aan twee vergelijkbare wetten: de International Criminal Court Act (ICC Act) van Engeland/Wales en de Nederlandse Wet internationale misdrijven (WIM).

Het gaat in dit onderzoek om toetsing van die voorwaarden van het EHRM rondom Pia, het gaat uitdrukkelijk niet om rechtsvergelijking tussen Nederland en Engeland/Wales.

De keuze voor de ICC Act en de WIM komt voort uit twee persoonlijke aspecten: rechtvaardigheidsgevoel en (politieke) interesse in andere landen. In mijn middelbare schooltijd eind jaren 70 heb ik een voordracht gehouden over de achtergronden van de machtswisseling in 1973 in Chili. Generaal Pinochet kwam in dat jaar na een staatsgreep aan de macht. Daarna vonden grove schendingen van de mensenrechten plaats in Chili. Mijn rechtvaardigheidsgevoel werd gekrenkt: Pinochet werd ook na zijn aftreden niet vervolgd voor die schendingen.

Pinochet werd in mijn masteropleiding opnieuw onderwerp van mijn studie toen het binnen de module internationaal recht ging over de vervolging van internationale misdrijven. In 1998 werd Pinochet opnieuw wereldnieuws toen Spanje het Verenigd Koninkrijk, waar Pinochet op dat moment verbleef, om uitlevering vroeg vanwege vermeende schendingen van mensenrechten in de jaren 70. Dat uitleveringsverzoek en de ophef die daarover ontstond was onderdeel van het werkstuk in de module internationaal recht.

Tijdens het werken aan die module internationaal recht is de fundatie voor het onderwerp van dit onderzoek gelegd. Zou met de toepassing van een procedure in absentia de vervolging van Pinochet en zijn gelijken wel mogelijk zijn geweest? Welke haken en ogen zitten er aan een procedure in absentia? Wat vindt het EHRM eigenlijk van Pia? Welke mogelijkheden zijn er voor Pia in Nederland en in het Verenigd Koninkrijk en houden die rekening met die uitspraken van het EHRM inzake Pia? Dit waren enkele vragen die bij mij opkwamen. Die vragen en Pinochet hebben uiteindelijk geleid tot dit onderzoek waarin het EHRM en zijn uitspraken inzake Pia centraal zijn gesteld.

Op dit punt is het goed om als achtergrond informatie in grote lijnen het strafproces binnen common en civil law te beschrijven.

Bij een strafproces in het common law staat de terechtzitting centraal. Die wordt gekenschetst als accusatoir (beschuldigend, '*adversarial*' binnen het Engelse taalgebied).¹ Dit betekent dat in het proces twee gelijkwaardige partijen (aanklager en verdachte) tegenover een lijdelijke rechter staan. De rechter, onderzoekt niet en stelt amper vragen aan de getuigen, het zijn de partijen die bepalen welke informatie in het proces wordt gepresenteerd. Zij ondervragen elkaars getuigen. Traditioneel kent het common law veel regels rondom bewijstoelating en uitsluiting. Dit hangt samen met de gelijkwaardigheid van de partijen en de juryrechtspraak. Partijen zijn geneigd alles wat enigszins relevant lijkt, naar voren te brengen.² Een rechter met een meer leidende rol, zal meer als filter voor bewijs dienen. De rechter is de scheidsrechter in het proces tussen twee partijen. De jury, die bestaat uit leken, gaat over de schuldvraag. De rechter bepaalt bij schuld de straf. Deze twee onderdelen van het proces, de schuldvraag en de op te leggen sanctie, zijn strikt gescheiden.

Het strafproces binnen het civil law³ wordt gekenschetst als inquisitoir (onderzoekend). De verdachte is het voorwerp van onderzoek. De aanklager moet zowel het belastende als het ontlastende materiaal naar voren brengen. De verdachte, of zijn raadsman, doet zelf geen onderzoek. De rechter gaat ter zitting op zoek naar de waarheid. Hij is een actieve deelnemer aan het proces en stelt vragen aan verdachte en getuigen. Er kan, vaak bij zeer ernstige misdrijven, sprake zijn van een jury. Anders dan in het common law staat de terechtzitting minder centraal: veel van het voorwerk is gedaan voor die zitting en is vastgelegd in dossiers die de rechter voor de start van het proces al heeft kunnen bestuderen. De rechter, die dus ook veel minder lijdelijk is dan binnen het common law, gebruikt het proces dan ook vooral om onduidelijkheden uit het dossier te verifiëren. Behalve daar waar een jury is betrokken, wordt de schuldvraag en de op te leggen sanctie binnen een procedure bepaald door de rechter.

Op grond van het bovenstaande is de verwachting dat Nederland en Engeland/Wales, gezien hun verschillende achtergrond anders omgaan met *Pia*. Waar in het common law de terechtzitting en het in die terechtzitting horen (en wederhoren) van bewijs centraal staat, is dat bij het civil law veel minder het geval. Daardoor zal er binnen het common law meer nadruk liggen op de aanwezigheid van de verdachte dan binnen het civil law. En daarom wordt, zo is de verwachting, binnen het recht van Engeland/Wales anders omgegaan met *Pia* dan binnen het Nederlandse recht. Omdat het EHRM met beide rechtssystemen heeft te maken, is het interessant om te zien hoe die landen met de rechtspraak van het EHRM omgaan.

---

1 Zie bijv. Hughes 2004, p. 22.

2 Jahae 2009, p. 113.

3 Zoals aangegeven ontwikkelde het civil law zich in de verschillend per land. Hier worden daarom de grote lijnen weergegeven. Per land kunnen er verschillen zijn en mengvormen optreden.

Zoals aangegeven is er voor gekozen een land met een civil law en een land met een common law achtergrond te kiezen.

De keuze voor Nederland is een zeer praktische: de taal is mij bekend en de wetgeving en literatuur is daardoor zeer toegankelijk. Het Verenigd Koninkrijk⁴ en dan het recht van Engeland/Wales is om drie redenen voor mij interessant:

- a) Engeland is de bakermat van het common law;
- b) de Engelse taal ben ik redelijk machtig en het Engels is ook binnen het Internationaal recht een veelgebruikte taal;
- c) de aanleiding voor de keuze van het onderwerp van dit onderzoek: het was het land dat er uiteindelijk voor zorgde dat Pinochet niet werd uitgeleverd aan Spanje en terug kon keren naar Chili.

Voor wat betreft de vervolging van internationale misdrijven hebben beide landen, mede naar aanleiding van hun ondertekening van het Statuut van Rome, nieuwe wetgeving gekregen die de vervolging van verdachten van internationale misdrijven regelt. Dat zijn de Wet internationale misdrijven in Nederland en de International Criminal Court Act in Engeland/Wales. Het feit dat beide wetten eenzelfde aanleiding en doel hebben en ongeveer even oud zijn, is voor dit onderzoek interessant omdat zo op basis van vergelijkbare wetgeving de doorwerking van de jurisprudentie van het EHRM op het gebied van Pia in de wetgeving van Nederland en Engeland/Wales kan worden bestudeerd. De wetten zijn zo gezien een middel om het onderzoek in te kaderen. De wetten sluiten tevens goed aan bij mijn hierboven aangegeven persoonlijke motieven voor dit onderzoek.

Aannemelijk is verder dat vervolging van internationale misdrijven, gezien het internationale maar ook het politieke karakter, lastiger is dan bij commune misdrijven. Al was het maar omdat de verdachte zich niet altijd op de plek bevindt waar het proces plaatsvindt en uitlevering om diverse redenen lastig is. Voorbeelden als Pinochet, Milosevic, Karadzic en - voor het Nederlandse tintje - Bouterse, maar ook recentelijk de vervolging van de Keniaanse president Kibaki voor het Internationale Strafhof, illustreren dit. Uitgaande van de mogelijkheid dat Pia een bijdrage kan leveren aan het vervolgen van die verdachten van internationale misdrijven, is het interessant om te zien hoe in recente wetgeving op het gebied van vervolging van die misdrijven met de mogelijkheid van Pia is omgegaan. Aangezien zowel Nederland als Engeland/Wales het EVRM hebben geratificeerd, dient die wetgeving rekening te houden met het EVRM en ook met de uitspraken van het EHRM inzake Pia.

De vraag die in dit onderzoek dan ook centraal staat is:

Voldoen de International Criminal Court Act in Engeland/Wales en de Wet

---

4 Binnen het Verenigd Koninkrijk hebben Engeland/Wales, Schotland en Noord-Ierland aparte rechtssystemen. In dit onderzoek wordt het rechtssysteem van Engeland/Wales genomen omdat dit het grootste aantal inwoners vertegenwoordigt. In het vervolg van dit onderzoek wordt dan ook telkens gesproken over het recht van Engeland/Wales.

internationale misdrijven in Nederland aan de voorwaarden die het EHRM stelt aan de toepassing van procedures in absentia?

De volgende rechtsvragen dienen daarvoor te worden beantwoord:

- a) Wat zijn de voorwaarden die uit de jurisprudentie van het EHRM kunnen worden gedestilleerd t.a.v. de toepassing van procedures in absentia?*
- b) Is een procedure in absentia binnen de ICC Act en de WIM mogelijk?*
- c) Voldoen de ICC Act en de WIM aan de randvoorwaarden die het EHRM stelt aan de toepassing van procedures in absentia?*

1. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en procedures in absentia.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden⁵ (EVRM). Naast algemene uitleg over het EVRM is voor het vervolg van dit onderzoek ook algemeen inzicht in het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) van belang. Immers in dit onderzoek staat de jurisprudentie van het EHRM inzake procedures in absentia (Pia) centraal. Voor een goed begrip dient tevens te worden besproken wat wordt verstaan onder Pia. Daarom is ook daar een paragraaf aan gewijd.

1.1 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

1.1.1 Het EVRM

Het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) is op 4 november 1950 opgesteld in navolging van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.⁶ Het EVRM is opgesteld onder de vlag van de Raad van Europa, een kort na de Tweede Wereldoorlog opgerichte organisatie die beoogde de samenwerking, de democratie, de rechtsstaat en de mensenrechten in Europa te bevorderen. Nederland en het Verenigd Koninkrijk behoren tot de 10 staten die vanaf de oprichting betrokken zijn bij de Raad van Europa. Beide landen hebben ook het Verdrag geratificeerd.⁷ Inmiddels telt de Raad van Europa zo'n 47 landen.

Met het opstellen van het EVRM werd beoogd een juridisch bindend karakter te geven aan een deel van de in de Universele verklaring vastgelegde rechten en vrijheden.⁸ In de wil tot het vastleggen van die rechten en vrijheden komt het civielrechtelijke legaliteitsbeginsel naar voren. De in het EVRM opgenomen rechten zijn niet absoluut. Inbreuken op de rechten en vrijheden zoals opgenomen in het EVRM zijn mogelijk, maar een inbreuk moet dan wel zijn voorzien in het recht van de staat.⁹ Door die inbreuk mogelijk te maken op basis van 'het recht' van de staat, wordt het legaliteitsbeginsel verlaten. 'Het recht' kan immers zowel slaan op een wet als op ongeschreven recht.

---

5 Formeel: Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. EVRM. In de Nederlandse vertaling: Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden. 4 november 1950.

6 Uit deze Universele verklaring is later het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten voortgekomen. Officieel: International Covenant on Civil and Political Rights, New York, 16 december 1966. Nederland ondertekende het verdrag op 25 juni 1969 en ratificeerde op 11 december 1978. Het Verenigd Koninkrijk ondertekende op 16 september 1968 en ratificeerde op 20 mei 1976. De landen van de Raad van Europa wilden niet wachten tot dit verdrag tot stand zou zijn gekomen.

7 Engeland heeft het Verdrag geratificeerd op 8 maart 1951, inwerkingtreding 3 september 1953, Nederland heeft het Verdrag op 31 augustus 1954 geratificeerd en op die dag is het ook voor Nederland in werking getreden (Trb 1954, 151).

8 Barkhuysen 2004, p. 24.

9 Van Bemmelen/Keulen 2010, p. 66.

Het EVRM kent de burger (burgerlijke en politieke) rechten toe. Voor sommige van die rechten moet de staat zich onthouden van actie. Dat geldt bijvoorbeeld voor artikel 3 EVRM ('verbod op foltering'). Maar een aantal andere artikelen in het EVRM vragen juist actie van de staat om zo de rechten van de burger te realiseren. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor het artikel dat in dit onderzoek centraal staat: art. 6 EVRM ('recht op een eerlijk proces').

Oorspronkelijk gold het EVRM alleen voor die landen van de Raad van Europa die het EVRM hadden geratificeerd. Sinds 1988 is ratificatie van het EVRM een noodzakelijke voorwaarde om lid te kunnen zijn van de Raad van Europa. Het EVRM is daarmee bindend voor alle landen die lid zijn van de Raad van Europa.

1.1.2 Het EHRM

De individuele staten zijn ervoor verantwoordelijk dat zij het EVRM naleven.

Hoe de staat ervoor zorgt dat het handelt binnen de eisen van het EHRM is aan de staat zelf. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) houdt toezicht op de naleving van het Verdrag door de staten.

De taken van het Hof zijn op te delen in drie onderdelen:

- individuele bescherming van de fundamentele rechten zoals opgenomen in het EVRM¹⁰;
- interpretatie van het EVRM om zo een uniforme mate van bescherming te garanderen in Europa¹¹;
- supervisie: primair ligt verantwoordelijkheid voor het waarborgen van de rechten uit het EVRM immers bij de staten¹².

Individuele bescherming

Sinds het opstellen van het Verdrag bestaat de mogelijkheid dat onderdanen van de bij het Verdrag aangesloten staten klagen als zij inbreuk op hun rechten vermoeden. Die klacht moesten zij de eerste periode indienen bij de commissie. De commissie besloot of de zaak werd voorgelegd aan het EHRM.

Met de inwerkingtreding van het elfde protocol bij het EVRM in 1998 werd de commissie opgeheven en werd het individuele klachtrecht verplicht voor alle verdragsstaten. Burgers kunnen dus rechtstreeks bij het EHRM klagen

---

10 Art. 1 EVRM jo. art. 9 EVRM. Voor uitspraken in dit kader zie bijv. EHRM 9 oktober 1979, 6289/73 (Airey v Ierland), EHRM 6 november 1980, 6538/74 (Sunday Times v Verenigd Koninkrijk) en EHRM 7 januari 2010, 25965/04 (Rantsev v Cyprus en Rusland). Zie ook Barkhuysen & van Emmerik 1998, p. 679 en Gerards & Fleuren 2009, p. 73.

11 Art. 32 EVRM. Zie ook EHRM 7 juli 1989, 14038/88 (Soering v Verenigd Koninkrijk). Zie ook Gerards & Fleuren 2009, p. 73.

12 Art. 13 EVRM jo. 19 EVRM. Zie ook EHRM 7 december 1976, 5493/72 (Handyside v Verenigd Koninkrijk) en EHRM 7 februari 2013, 16574/08 (Fabris v Frankrijk). Zie ook Barkhuysen & van Emmerik 1998, p. 682 en Gerards & Fleuren 2009, p. 74.

over een schending van het EVRM door een staat die partij is bij dit verdrag. Maar een burger kan pas een zaak bij het EHRM aanhangig maken als alle nationale rechtsgangen zijn doorlopen. Ondanks dat is het individuele klachtrecht nog steeds verreweg de meest gebruikte manier waarop een zaak bij het EHRM aanhangig wordt gemaakt.¹³ Daarnaast kunnen ook landen en organisaties een klacht indienen bij het EHRM. De rechtsmacht van het Hof is door de verdragstaten volledig aanvaard en die rechtsmacht '*...strekt zich uit tot alle kwesties met betrekking tot de interpretatie en de toepassing van het Verdrag...*' (art. 32 lid 1 EVRM).

Interpretatie van het EVRM

Het EHRM kent bij zijn interpretatie van het Verdrag groot gewicht toe aan het object en het doel van het Verdrag. Het gaat daarbij uit van een teleologisch getinte verdragsinterpretatie.¹⁴ Zo kan het uit 1950 stammende EVRM worden geïnterpreteerd op basis van deze tijd en binnen de huidige maatschappelijke context. De oorspronkelijke bedoelingen, die blijken uit de 'travaux préparatoires' zijn daardoor minder van belang. Het EHRM legt de termen van het Verdrag autonoom uit en het is niet gebonden aan de uitleg die de verdragstaten aan de termen geven. Aan de andere kant dicht het EVRM de staten ook een zekere mate van vrijheid toe, zoals verderop in deze paragraaf wordt besproken.

Het EHRM heeft met zijn uitspraken de algemeen geformuleerde tekst van het EVRM concreter ingevuld en ook aangepast aan actuele omstandigheden. Dit leidt er toe dat een beroep op het EVRM vaak concreet een beroep op de jurisprudentie van het Hof betekent.¹⁵ Strikt genomen zijn alleen de partijen in de betreffende zaak gebonden aan een uitspraak (art. 46 lid 1 EVRM). Maar er zijn aanwijzingen in de uitspraken van het EHRM¹⁶ en in art. 1 EVRM dat daar waar het Verdrag in algemene zin wordt geïnterpreteerd ook staten die niet bij de zaak waren betrokken, gebonden zijn.

Op grond van artikel 32 EVRM heeft het EHRM de bevoegdheid om in laatste instantie de bepalingen van het EVRM te interpreteren. Als het EHRM in een zaak uitleg heeft gegeven aan een verdragsbepaling, wordt de betekenis van die bepaling bepaald door de uitleg van het EHRM. Die uitleg van het EHRM geeft dan dus een nadere uitwerking van de verdragsbepaling en daarmee geeft het inhoud aan de verplichtingen die voor alle staten uit het

---

13 Staten kunnen ook klagen tegen andere verdragstaten (art. 33 EVRM) en ook kan het Comité van ministers van de Raad van Europa het Hof om advies vragen (art. 47 EVRM). Dit gebeurt echter zelden of nooit. Zie bijv. Barkhuysen 2004, p. 26).

14 Van Bemmelen/Keulen 2010, p. 76. De teleologische interpretatie houdt kortgezegd in dat het doel van het verdrag centraal staat en dat bij de interpretatie rekening kan worden gehouden met nieuwe omstandigheden.

15 Van Bemmelen/Keulen 2010, p. 18 en Barkhuysen 2004, p. 30.

16 EHRM 18 januari 1978, par. 154 (Ierland v. Verenigd Koninkrijk) en EHRM 29 november 1991, (Vermeiere v. België). Barkhuysen gaat ook uit van een zekere feitelijke erga omnes werking (Barkhuysen 2004, p. 47).

EVRM voortkomen.¹⁷ Immers een volgende zaak wordt met inachtneming van die interpretatie door het EHRM behandeld.

Een uitspraak kan zo ook doorwerken voor een niet bij een concrete zaak betrokken staat. Zo zal in paragraaf 1.3 duidelijk worden dat voor procedures in absentia door Nederlandse rechters wordt verwezen naar uitspraken gedaan tegen Italië (Colozza) en Frankrijk (Poitrimol). Waar in het Engelse recht ook wordt gerefereerd aan uitspraken tegen Nederland (Lala en Pelladoah).

Omdat het EHRM oordeelt over casuïstische, soms kleine onderdelen van diverse rechtssystemen binnen Europa is het voorstelbaar dat de impact van uitspraken die niet tegen de staat zelf zijn gericht zeer verschilt. Daarbij lijkt het aannemelijk dat uitspraken tegen landen als Frankrijk of België potentieel een grotere invloed kunnen hebben op Nederland (en vice versa) dan een uitspraak tegen een common law land als bijvoorbeeld Ierland. Niet alleen kennen Frankrijk, België en Nederland rechtssystemen met een civil law achtergrond, het recht van België en Nederland vindt bovendien zijn oorsprong in het Franse recht. Aannemelijk is dat in deze drie landen specifieke juridische onderwerpen meer gezamenlijkheid kennen dan landen die die achtergrond en oorsprong niet delen. Een uitspraak, waarin het gaat om zo'n gedeeld onderwerp tegen een van de drie landen, kan daardoor meer invloed hebben op de andere twee landen dan uitspraken in landen waar die gezamenlijkheid ontbreekt.

Supervisie

Het garanderen van de in het Verdrag opgenomen rechten ziet het Hof als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van zichzelf en van de nationale gerechten. De nationale gerechten vormen daarbij de eerste verdedigingslijn en het Hof het laatste.¹⁸

De bij het EVRM aangesloten staten hebben conform vaste jurisprudentie van het EHRM een zekere mate van vrijheid in de manier waarop ze de rechten van de burger willen realiseren of zelfs willen beperken.¹⁹ In EHRM-termen gaat het hier om de zogenaamde 'margin of appreciation'. De term ziet kort gezegd op de marge waarbinnen de nationale rechtsorde kan worden vormgegeven. Die marge is beperkter als het om morele of ethische kwesties gaat. De marge hangt daarnaast af van de mate waarin er tussen de verdragstaten consensus bestaat over het gewicht van het betreffende punt of over de wijze waarop daarmee het beste kan worden omgegaan. Hoe minder consensus bestaat, hoe groter de marge.²⁰

---

17 Gerards & Fleuren 2013, p. 43.

18 Gerards & Fleuren 2013, p. 111.

19 Barkhuysen 2004, p. 32, Gerards & Fleuren 2013, p. 46 en 74, EHRM 7 december 1976, (Handyside v. Verenigd Koninkrijk) en EHRM 11 juli 2002, 28957/95 (Goodwin v. Verenigd Koninkrijk). Zie ook: www.rechtspraak.nl/organisatie/hoger-raad/overdehogeraad/publicaties/pages/gesprekmetdeskundigenoverhetehrm.aspx

20 Interessant is dan dat is te verwachten dat juist bij morele en ethische kwesties (denk aan euthanasie en abortus) die consensus tussen die verschillende aangesloten landen kleiner is. Waar juist de marge beperkter is bij die morele of

Daarbij hanteert het EHRM het uitgangspunt dat nationale autoriteiten beter dan het Hof kunnen beoordelen op welke wijze met een onderwerp in een land moet worden omgegaan en welke verdrag beperkende maatregelen nationaal noodzakelijk zijn. Daarmee wordt recht gedaan aan tradities binnen de staat en kan een oplossing worden gezocht binnen het rechtssysteem van het land. Nadeel is dat dit kan leiden tot verschillen tussen staten en dus tussen verschillen in rechten van burgers. De vrijheid van de staten wordt wel beperkt, omdat in een volgende zaak de genomen maatregelen weer ter toetsing aan het EHRM kunnen worden voorgelegd.

1.2 De definitie van Pia

Dit onderzoek ziet op de uitspraken gedaan door het EHRM in relatie tot procedures in absentia (Pia). Om de rechtsvragen van dit onderzoek goed te kunnen beantwoorden moet duidelijk zijn wat wordt verstaan onder Pia. De inhoud van de term binnen de jurisprudentie van het EHRM wordt behandeld, waarna wordt ingegaan op de inhoud van de term in de literatuur. In de loop van dit onderzoek zijn overigens diverse termen gevonden die worden gebruikt voor procedures in absentia. Binnen het Nederlandse taalgebied wordt in de literatuur vaak de term verstek(procedure) gebruikt. In de Engelstalige literatuur wordt naast de term 'trial in absentia' ook 'judgment in absentia' of 'default judgment' gebruikt.²¹ Al deze termen zijn als zoektermen gebruikt voor dit onderzoek.

1.2.1 De definitie van Pia volgens het EHRM

In artikel 6 van het EVRM is het recht op een eerlijk proces ('fair trial') vastgelegd. In de leden 2 en 3 van dat artikel wordt nader uitgewerkt welke rechten bijdragen aan een eerlijk proces. Het recht om aanwezig te zijn wordt afgeleid uit art. 6 lid 3 sub c en d.²² Het aanwezigheidsrecht is daarmee een van de elementen van een 'fair trial'. Het EHRM hanteert geen definitie voor procedures in absentia, maar legt wel de link met de aanwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting.²³ Een definitie lijkt ook niet nodig, het gaat om de aanwezigheid van de verdachte en die aanwezigheid is een van de elementen die gezamenlijk bepalen of er sprake is van een eerlijk proces. Alle elementen worden per zaak gewogen. Per zaak kan er dus ook verschil zijn in de mate waarin de aanwezigheid van de verdachte nodig is. Aannemelijk is dat het voor het EHRM van belang kan zijn dat de verdachte tijdens de gehele of een deel van de terechtzitting afwezig was, omdat het EHRM kijkt naar de zaak 'as a whole'. Voor het bepalen van de inhoud van de term Pia voor het EHRM is dit echter weer niet interessant: in beide gevallen wordt de afwezigheid met de andere elementen van een fair trial gewogen om te bezien of er sprake is van een eerlijk proces. Zowel de

---

ethische kwesties. Dit valt echter buiten dit onderzoek.

21 De termen worden gebruikt voor alle rechtsgebieden. Op de verdere inhoud van de termen binnen het bestuurs- en civiele recht wordt hier verder niet ingegaan.

22 Dit betreft het recht om zichzelf te verdedigen (art. 6 lid 3 sub c EVRM) en het recht om getuigen te horen (art. 6 lid 3 sub d EVRM).

23 Zie hiervoor de geraadpleegde jurisprudentie van het EHRM.

volledige als de gedeeltelijke afwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting kan dus onder Pia vallen.²⁴

1.2.2 De definitie van PIA in de literatuur

De in de literatuur gevonden termen rondom Pia worden gebruikt om aan te geven dat de verdachte op enig moment tijdens de terechtzitting niet aanwezig was. Wanneer die verdachte afwezig was, wordt over het algemeen niet onderscheiden, al wordt vaak een link gelegd met de momenten tijdens de behandeling in de zitting, waar getuigen worden gehoord.²⁵

In de geraadpleegde juridische naslagwerken en literatuur binnen het Engelse taalgebied worden algemene termen gebruikt. Zo heeft Black's law dictionary²⁶ het over: '*a judgment that has been entered against a defendant who has failed to plead or otherwise defend him or herself against the claims...*' In Fellmeth & Horwitz is het: '*in the absence of a person during proceedings such as a hearing or criminal trial in which the absent person is accused.*'²⁷ Of nog korter: '*trials in the absence of the accused.*'²⁸ Gardner beschrijft dat zich verschillende situaties voor kunnen doen die vallen onder Pia: '*Trial in absentia can refer to many types of situations in which a trial is conducted in the absence of the defendant: when a defendant has been present for part of a trial but then absconds; when a defendant is removed from the courtroom for disruptive behavior, when during a lengthy trial a defendant falls ill, or when a defendant, although in custody, refuses to continue attending the trial.*'²⁹ Starygin en Selth onderkennen op zijn minst twee situaties waarbij er sprake is van Pia: daar waar de verdachte aanwezig was tijdens de zogenaamde 'arraignment and indictment stages' gecombineerd met het begin van de terechtzitting en daar waar de verdachte nooit aanwezig is geweest bij een van de onderdelen van de stappen in het proces.³⁰

Binnen het Nederlands taalgebied worden ook algemene bewoordingen gebruikt voor Pia. Fockema Andrea's verwijzend en verklarend Juridisch woordenboek geeft de volgende definitie van verstek: '*het niet verschijnen*

---

24 In Colozza (EHRM 12 februari 1985) bijvoorbeeld was de verdachte niet aanwezig tijdens de gehele procedure. In de Groot (EHRM 23 februari 1999) was de verdachte wel tijdens de procedure in eerste aanleg aanwezig, maar niet tijdens het Hoger Beroep. In Thomann v. Zwitserland (EHRM 10 juni 1996, 17602/91) was de verdachte alleen bij de uitspraak aanwezig. De vraag of een verdachte in eerste aanleg wel aanwezig was, kan wel van invloed zijn in de beoordeling van het EHRM of er sprake is van schending van art. 6 EVRM (zie hiervoor paragraaf 1.3)

25 Dit is af te leiden uit de argumenten pro en contra die in de literatuur worden genoemd in relatie met Pia en uit de jurisprudentie van het EHRM over de vraag of er al of niet sprake is geweest van een fair trial.

26 Black's 2009.

27 Fellmeth & Horwitz 2009, p. 255.

28 Friman 1999, p. 255.

29 Gardner 2011, p. 99.

30 Starygin & Selth 2007, ongenummerd.

*van verdachte ter strafzitting*³¹ Dit is feitelijk de omschrijving zoals gebruikt in art. 279 Sv. Plaisier heeft het in zijn dissertatie 'Het verstek in strafzaken' over 'de aan- of afwezigheid van de verdachte in relatie tot de terechtzitting'.³²

Dit onderzoek handelt over het EHRM en procedures in absentia. Het EHRM hanteert geen omschrijving voor Pia maar legt wel de link met de (gedeeltelijke) afwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting. Ook in Engelstalige en Nederlandstalige literatuur wordt (behoudens Starygin en Selth) uitgegaan van afwezigheid tijdens een terechtzitting. In lijn met bovenstaande omschrijvingen wordt in dit onderzoek met procedure in absentia bedoeld op zowel situaties waarbij de verdachte in zijn geheel niet is verschenen tijdens de terechtzitting, als die situaties waarbij de verdachte na een aanvankelijke verschijning, later alsnog afwezig was bij de terechtzitting.³³

Kortom in dit onderzoek wordt onder procedure in absentia (Pia) verstaan: *een terechtzitting waarbij de verdachte nooit is verschenen of waarbij de verdachte niet tijdens de gehele behandeling ter terechtzitting aanwezig is geweest.*

1.3 Artikel 6 EVRM en de jurisprudentie van het EHRM

Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is de rechterlijke instantie waar burgers van de bij de Raad van Europa aangesloten landen kunnen klagen als zij denken dat hun rechten, zoals die zijn vastgelegd in het EVRM, zijn geschonden. De burger kan een klacht indienen bij het EHRM als in het land waar de vermeende schending van het recht heeft plaatsgevonden geen rechtsmiddelen meer open staan.³⁴

In zijn jurisprudentie heeft het EHRM een drietal algemene uitgangspunten ontwikkeld³⁵:

- 1) het EVRM is bedoeld ter bescherming van de menselijke waardigheid³⁶;
- 2) daarbij is het van belang dat er een juiste balans wordt gevonden tussen het algemeen belang en het belang van de bescherming van individuele

---

31 Fockema Andreae/Algra 2004, p. 502.

32 Zie bijvoorbeeld Plaisier 1999, p. V, p. 1, p. 162.

33 Centraal staat dus de afwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting. Verderop in dit onderzoek komt aan de orde dat er zowel in het Engelse als in het Nederlandse recht situaties zijn waarbij de verdachte weliswaar afwezig is maar het recht spreekt van een procedure op tegenspraak. In die procedure wordt dus gedaan alsof de verdachte aanwezig is. Bijvoorbeeld omdat een raadsman de verdachte vertegenwoordigt. Voor dit onderzoek valt deze situatie toch onder Pia omdat de verdachte afwezig is tijdens de terechtzitting.

34 EVRM art. 35 lid 1.

35 Barkhuysen 2004, p. 30.

36 Zie bijvoorbeeld: EHRM 29 april 2002, 2346/02, par. 65 (Pretty v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 11 juli 2002, 28957/95, par. 90 (Goodwin v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 11 juli 2002, 25680/94, par. 70 (I v. Verenigd Koninkrijk) EHRM 19 juli 2012, 497/09, par. 38 (Koch v. Duitsland) en EHRM 9 juli 2013, 66069/09 par. 113 (Vinter en anderen v. Verenigd Koninkrijk).

mensenrechten³⁷;

3) er moet sprake zijn van een daadwerkelijke effectieve bescherming van mensenrechten. De nadruk ligt daarbij op de nationale rechtsbescherming³⁸. Binnen deze algemene uitgangspunten heeft het EHRM zich in diverse zaken uitgesproken over artikel 6 EVRM in relatie tot de afwezigheid van de verdachte. Daarom wordt in deze paragraaf eerst artikel 6 EVRM behandeld. Daarna wordt op basis van de jurisprudentie van het EHRM besproken onder welke voorwaarden, volgens het Hof, het EVRM Pia toestaat en welke nationale waarborgen daarvoor nodig zijn.

1.3.1 Artikel 6 EVRM

Artikel 6 EVRM behandelt het recht op een eerlijk proces. In het Engelse taalgebied worden de termen '(right to a) fair trial' of 'fair hearing' gebruikt. Onschuldpresumptie en het nemo tenetur-beginsel³⁹ liggen ten grondslag aan het recht van de verdachte op een eerlijk proces. De verdachte behoeft niet zijn onschuld te bewijzen en hoeft niet mee te werken aan zijn eigen veroordeling.⁴⁰ Een eerlijk proces kan niet plaatsvinden als op voorhand al wordt aangenomen dat de verdachte schuldig is.⁴¹ Logghe⁴² legt de link tussen onschuldpresumptie en de term fair hearing via de Magna Carta: '*geen vrij man mag aangehouden, gevangen gehouden (worden),...dan op grond van wettelijke oordelen of op grond van het recht van het land.*'. De samenhang tussen een fair trial en de onschuldpresumptie blijkt ook uit het feit dat die onschuldpresumptie is opgenomen in art. 6 lid 2 EVRM. Naast het recht van de verdachte op een behandeling als een onschuldige, kan in die onschuldpresumptie ook worden gelezen dat de verdachte zichzelf niet hoeft te belasten: het nemo tenetur-beginsel.⁴³

Voor zover van belang voor dit onderzoek luidt artikel 6 EVRM:

'1. Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld.

...

---

37 Zie bijvoorbeeld: EHRM 23 juli 1968, 1474/62, par. 5 (Belgische taalzaken), EHRM 27 september 1990, 10843/84, par. 37 (Cossey v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 11 juli 2002, 25680/94, par. 52 (I. v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 8 juli 2003, 36022/97, par. 86 (Hatton en anderen v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 24 juni 2004, 59320/00, par. 57 (von Hannover v. Duitsland) en EHRM 12 juni 2012, 13221/08, par. 119, 134, 137 (Lindheim en anderen v. Noorwegen).

38 Zie bijvoorbeeld: EHRM 13 mei 1980, 6694/74, par. 33 (Artico v. Italië), EHRM 7 juli 1989, 14038/88, par. 87 (Soering v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 19 juli 2012, 497/09, par. 38 (Koch v. Duitsland), EHRM 31 juli 2012, 40040/03, par. 148 (M. en anderen v. Italië en Bulgarije) en 12 juli 2013, 25424/09, par. 92 (Allen v. Verenigd Koninkrijk).

39 Niemand is gehouden actief mee te werken aan zijn eigen veroordeling.

40 Van Bemmelen/Keulen 2010, p. 44.

41 Keulen 2004, p. 80.

42 Logghe 1996, ongenummerd.

43 Keulen 2004, p. 105-107.

3. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, heeft in het bijzonder de volgende rechten;

...

c. zich zelf te verdedigen of daarbij de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze...

d. de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en het optreden en de ondervraging van getuigen à décharge te doen geschieden onder dezelfde voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge...'

Opvallend is dat in art. 6 EVRM, anders dan in art. 14 lid 3 sub d van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten⁴⁴, niet expliciet het aanwezigheidsrecht van de verdachte is opgenomen. Door het EHRM wordt dit aanwezigheidsrecht wel in het artikel gelezen: '*Although this is not expressly mentioned in paragraph 1 of article 6, the object and purpose of the Article taken as a whole show that a person 'charged with a criminal offence' is entitled to take part in the hearing. Moreover, subparagraphs (c), (d) and (e) of paragraph 3 guarantee to 'everyone charged with a criminal offence' the right 'to defend himself in person', 'to examine or have examined witnesses'..., and it is difficult to see how he could exercise these rights without being present.*'⁴⁵

Cruciaal in art. 6 EVRM is dat de verdachte zich kan verdedigen. Dat kunnen verdedigen volgt uit het doel van het artikel, en overigens ook het Verdrag, namelijk het voorkomen van willekeurige veroordelingen. De kern van het in art. 6 EVRM verwoorde 'fair trial' ligt dus in de mogelijkheid tot tegenspraak.⁴⁶ Verdedigen en tegenspraak kan het beste als de verdachte zelf aanwezig is bij zijn proces. De link met de aanwezigheid van de verdachte is hiermee gelegd.

Zo staat in de zaak Kostovski⁴⁷: '*In principle, all the evidence must be produced in the presence of the accused at a public hearing with a view to adversarial argument*'.

En in een recentere uitspraak⁴⁸: '*...before an accused can be convicted, all evidence against him must normally be produced in his presence at a public hearing with a view to adversarial argument.*'

Art. 6 EVRM formuleert geen absolute regels en rechten. Het gaat om uitgangspunten, beginselen. In bovenstaande uitspraken is dat al te lezen in de woorden 'in principle' en 'normally'. Zo kan de verdachte afstand doen van zijn rechten op basis van art. 6 EVRM. Het betekent ook dat de uitgangspunten moeten worden geïnterpreteerd en tegen andere beginselen

---

44 Datum totstandkoming: 16 december 1966, datum inwerkingtreding: 23 maart 1976. In het IVBPR staat vermeld dat ieder in een tegen hem ingestelde strafvervolging het recht heeft om in zijn tegenwoordigheid te worden berecht.

45 EHRM 12 februari 1985, 9024/80, par. 27 (Soložang v. Italië). Zie ook van Bemmelen/Keulen 2010, p. 386.

46 Van Bemmelen/Keulen 2010, p. 85 en p. 386.

47 EHRM 20 november 1989, 11454/85, par 41 (Kostovski v. Nederland; NJ 1990, 245, m.nt. EEA).

48 EHRM 15 december 2011, 22228/06, par. 118 (Al-Kwawaja en Thaery v. Verenigd Koninkrijk).

moeten worden afgewogen. Het EHRM speelt bij dit interpreteren en afwegen een zeer belangrijke rol. Het EHRM kijkt daarbij naar het proces 'as a whole'. Dat betekent dat schending van een recht niet automatisch leidt tot een uitspraak dat er geen sprake was van een 'fair trial'. De gang van zaken in de rest van het proces kan, als het ware, die ene schending neutraliseren.

De hierboven geciteerde paragraaf uit de uitspraak Kostovski gaat dan ook verder met: '*This does not mean, however, that in order to be used as evidence statements of witnesses should always be made at a public hearing in court: to use as evidence such statements obtained at the pre-trial stage is not in itself inconsistent with paragraphs 3 (d) ... of Article 6... provided the rights of the defence have been respected.*'⁴⁹

En bovenstaand citaat in de zaak Al-Khawaja and Tahery gaat verder met: '*Exceptions to this principle (JK: evidence produced in a public hearing with a view to adversarial argument) are possible but must not infringe the rights of the defence.*'

Het zijn slechts twee van meerdere voorbeelden uit de jurisprudentie van het Hof waaruit blijkt dat het EHRM om te bepalen of er sprake is van schending van artikel 6 EVRM naar een casus 'as a whole'⁵⁰ kijkt en dat de in artikel 6 EVRM verwoorde rechten geen absolute rechten zijn.⁵¹

Omdat het recht om aanwezig te zijn, een van de aspecten is die bepalen of er al dan niet sprake is van een 'fair trial', is ook bij het aanwezigheidsrecht geen sprake van een absoluut recht.⁵² Het Hof heeft dit bijvoorbeeld uitgesproken in de eerder genoemde zaak Colozza⁵³ en in de zaak De Groot. In beide zaken draaide het om de procedures waarbij de verdachte niet aanwezig was. In de zaak De Groot werd het volgende gezegd over de aanwezigheid van de verdachte: '*Furthermore... Article 6 of the Convention does not always require an absolute right for the accused to be present in*

---

49 EHRM 20 november 1989, 11454/85, par 41 (Kostovski v. Nederland; NJ 1990, 245, m.nt. EEA).

50 De volgende uitspraken zijn tevens voorbeelden van uitspraken waarin het Hof heeft aangegeven dat om te bepalen of er sprake is van schending van artikel 6 naar de procedure 'as a whole' moet worden gekeken; EHRM 12 februari 1995, 9024/80, par 27 (Colozza v Italië), EHRM 14 juni 2001, 20491/92, par 58 (Medenica v. Zwitserland), EHRM 16 november 2010, 926/05, par 84 (Taxquet v. België) en EHRM 27 februari 2014, 17103/10, par 51 (Karaman v. Duitsland).

51 De Kostovski zaak betrof het horen van anonieme getuigen, waar het in de zaak Al-Khawaja en Thary ging om aanranding en het toebrengen van letsel. In beide gevallen werd een beroep gedaan op schending van art. 6 EVRM. De volgende uitspraken zijn tevens voorbeelden van uitspraken waarin is aangegeven dat elementen van art. 6 geen absolute rechten betreffen: EHRM 16 oktober 2001 38055/97, par. 30 (Eliazer v. Nederland) die betrof het recht op toegang tot een rechtbank), EHRM 23 november 1993, 14032/88, par. 34 (Poitrimol v. Frankrijk), betrof de vertegenwoordiging door een raadsman wanneer de verdachte zelf niet aanwezig is.

52 Zie ook Mevis & Verbaan 2012, p. 148.

53 EHRM 12 november 1985, 9024/80, par. 29 (Colozza v. Italië).

person.⁵⁴

In een aantal zaken heeft het EHRM aangegeven dat er geen sprake is van een absoluut recht om aanwezig te zijn. Staten die mogelijkheden kennen voor Pia schenden volgens het Hof daarmee niet direct het EVRM. Een eventuele schending is afhankelijk van de andere omstandigheden in de zaak. De volgende citaten zijn voorbeelden van uitspraken waarin deze twee punten aan de orde kwamen:

*'Under article 6 (3c), a criminal trial may not take place without the defence having the opportunity to present its arguments adequately. However, this provision does not secure to the accused the right to be present in person in all circumstances.'*⁵⁵

*'When domestic law permits a trial to be held notwithstanding the absence of a person "charged with a criminal offence"... that person should, once he becomes aware of proceedings, be able to obtain, from a court which has heard him, a fresh determination of the merits of the charge. En '...the impossibility of holding a trial by default may paralyze the conduct of criminal proceedings.'*⁵⁶

*'Proceedings held in an accused's absence are not in principle incompatible with the Convention...'*⁵⁷

*'The legislature accordingly had to be able to discourage unjustified absences'*⁵⁸

*'It is true that proceedings that take place in the accused's absence will not of themselves be incompatible with the Convention...'*⁵⁹

1.3.2 Jurisprudentie EHRM en Pia

De conclusie kan dus worden getrokken dat het EHRM Pia 'in principle' niet onverenigbaar acht met het EVRM. Maar wat zijn nu, volgens het EHRM de omstandigheden waaronder een procedure in absentia te rechtvaardigen is?

Uit de jurisprudentie van het EHRM komen de volgende grote lijnen naar voren:

a) Wanneer autoriteiten hebben voldaan aan hun informatieplicht. Autoriteiten moeten verdachten op een adequate wijze op de hoogte

---

54 EHRM 23 februari 1999, 34966/97 (De Groot v. Nederland, NJ 1999, 641 m.nt. Knigge).

55 EHRM 8 juli 1978, 7572/76, par. 21 (Ensslin, Baader en Raspe v. West Duitsland). In de samenvatting die aan de begin van de uitspraak is opgenomen wordt ook nog gesproken van : Proceedings which take place in part in the absence of the accused. Measure which may be considered as legitimate were the avowed intention of the accused is to prevent the trial's taken place, given that they were represented by counsel who remained in contact with them.

56 EHRM 12 november 1985, 9024/80, par. 29 (Colozza v. Italië).

57 EHRM 23 november 1993, 14032/88, par 31 (Poitrimol v. Frankrijk).
Vergelijkbare bewoordingen in EHRM 28 februari 2008, 68020/01, par. 45 (Demebukov v. Bulgarije), EHRM 14 juni 2001, 20491/92, par. 54 (Medenica v. Zwitserland) en EHRM 1 maart 2006, 56581/00, par 82 (Sejdovic v. Italië).

58 EHRM 23 november 1993, 14032/88, par. 35 (Poitrimol v. Frankrijk) en EHRM 21 januari 1999, 26103/95, par 33 (van Geyseghem v. België).

59 EHRM 13 februari 2001, 29731/96, par. 85 (Krombach v. Frankrijk).

brengen van de dag, tijdstip en plaats van de terechtzitting. Autoriteiten moeten al het mogelijke doen om adres of verblijfplaats van verdachte achterhalen. Sec afhandeling conform de wettelijke regeling is niet altijd voldoende. Het alleen 'weten' van de verdachte dat er een strafzaak tegen hem loopt is niet voldoende om Pia te rechtvaardigen. '*Vague and informal knowledge cannot suffice.*'⁶⁰ Volgens de Europese commissie gaat het bij het op de hoogte brengen van een verdachte van het juiste tijdstip, datum en plaats van zijn terechtzitting om een: '*...legal act of such importance that it must be carried out in accordance with procedure and substantive requirements capable of guaranteeing the effective exercise of the accused's rights...*'⁶¹ Verder kan uit de jurisprudentie van het EHRM worden afgeleid dat er bij zwaardere feiten, waar er voor de verdachte gezien die feiten veel op het spel staat, zwaardere eisen worden gesteld aan de kwaliteit van de informatievervalsing⁶² dan bij lichtere feiten.⁶³

b) Wanneer de verdachte zelf afstand heeft gedaan van zijn recht om aanwezig te zijn. De verdachte moet dit ondubbelzinnig doen. In termen van het EHRM in een 'unequivocal manner'.⁶⁴ Die 'unequivocal manner' kan behalve via een expliciete verklaring van de verdachte dat hij afziet van zijn recht, ook worden afgeleid uit het handelen van de verdachte. Maar in dat laatste geval wordt de eis gesteld dat de verdachte in redelijkheid kon voorzien wat de consequenties van zijn gedrag konden zijn.⁶⁵ Soms kan er ondanks dat de verdachte op een 'unequivocal manner' afstand heeft gedaan van zijn recht om aanwezig te zijn, toch sprake zijn van een 'unfair trial'. Dat geldt als de raadsman de afwezige verdachte niet mag vertegenwoordigen. De zaken Poitrimol⁶⁶ en de zaken Lala en Pelladoah tegen Nederland⁶⁷ zijn hiervan voorbeelden. De zaken Lala en de Pelladoah worden verder besproken in paragraaf 2.2.

De onderdelen a) en b) hangen sterk met elkaar samen. Zo kan er geen sprake zijn van een afstand doen op een 'unequivocal manner' als de verdachte geen kennis heeft van zijn rechten omdat de dagvaarding onjuist aan hem is betekend.

c) Wanneer de verdachte die niet op een 'unequivocal manner' afstand heeft gedaan van zijn recht om aanwezig te zijn alsnog in handen van justitie komt, heeft hij recht op een proces waarin de feiten en rechtsvragen opnieuw worden onderzocht. In de woorden van het EHRM 'a fresh determination of the merits both law en fact of the charge'. Dat kan zijn een

---

60 EHRM 12 oktober 1992, 14 104/88, par 28 (T. v. Italië). Zie ook van Bemmelen/Keulen 2010, p. 387.

61 ECRM 16 oktober 1996 in EHRM 16 oktober 1996, 25514/94 (Menckeberg v. Nederland).

62 En overigens ook aan de afstandsverklaring ('waiver').

63 Laméris 1998, p. 19.

64 EHRM 23 november 1993, 14032/88, par 31 (Poitrimol v. Frankrijk).

65 EHRM 9 september 2003, 30900/02 (Jones v. Verenigd Koninkrijk).

66 EHRM 1 oktober 1982, 14032/88 (Poitrimol v. Frankrijk).

67 EHRM 22 september 1994, 14861/89 (Lala v. Nederland) en EHRM 22 september 1994, 16737/90 (Pelladoah v Nederland).

hoger beroep.⁶⁸ Dat betekent dat de belangrijkste aspecten van de zaak ('merits') opnieuw kunnen worden beoordeeld.⁶⁹ Als dit recht na een veroordeling in absentia niet bestaat kan er volgens het EHRM sprake van een flagrante schending van recht ('flagrant denial of justice').⁷⁰

d) Als een vlotte rechtsbehandeling dit vraagt. Bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een langdurig zieke beklagde of wanneer de beklagde in hongerstaking is.⁷¹

Of aan een voortvluchtige verdachte het aanwezigheidsrecht toekomst is onduidelijk. Mogelijk hebben zij het recht op aanwezigheid verspeeld door zich voor justitie onvindbaar te houden. In de Colozza zaak, waar volgens de Italiaanse justitie sprake was van een voortvluchtige verdachte, heeft het EHRM zich hierover niet uitgesproken. Plaisier meent uit het in het midden laten van het antwoord op deze vraag te kunnen concluderen dat het EHRM mogelijk twijfels heeft bij het toekennen van verdragsrechten aan voortvluchtigen.⁷² De vraag is of hier ondersteuning voor te vinden is in de jurisprudentie. De zaak Medenica⁷³ is een voorbeeld dat het standpunt van Plaisier lijkt te ondersteunen. In deze zaak is sprake van een verdachte die ervan op de hoogte was dat er een proces tegen hem zou volgen. Zo was er sprake van een borgsom en was de verdachte verschenen op een tussentijdse zitting in Zwitserland. Daar had hij bovendien verklaard aanwezig te zullen zijn bij het komende proces. Maar in de Verenigde Staten, waar hij zich dan bevindt legt hij verklaringen af voor de rechter die er voor zorgen dat hij, kort gezegd, zijn paspoort in moet leveren en niet naar Zwitserland mag. Zijn veroordeling in Zwitserland in absentia legt hij uiteindelijk voor aan het EHRM. Die concludeert: '*In the light of the circumstances taken as a whole, the Court likewise considers that the applicant had largely contributed to bring and about a situation that prevented him from appearing before the Geneva Assize Court. It refers, in particular, to the opinion expressed by the Federal Court in its judgment of 23 December 1991 that the applicant had misled the American court by making equivocal and even knowingly inaccurate statements – notably about Swiss procedure- with the aim of securing a decision that would make it impossible for him to attend his trial.*'⁷⁴ Omdat verdachte in dit specifieke geval op de hoogte was van de datum waarop de terechtzitting plaats vond en bewust handelingen heeft verricht om te voorkomen dat hij op die terechtzitting aanwezig kon zijn, kan hier in niet-juridisch spraakgebruik worden gesproken van een voortvluchtige. De vraag is echter of het Hof in andere zaken snel aan zal nemen dat de verdachte voortvluchtig is, of in de

---

68 EHRM 23 november 1993, 14032/88 (Poitrimol v. Frankrijk), EHRM 9 september 2003, 30900/02 (Jones v. Verenigd Koninkrijk), EHRM 1 maart 2006, 56581/00 par. 84 (Sejdovic v. Italië) en EHRM 28 februari 2008, 68020/01 (Demebukov v. Bulgarije). Zie ook Shaw 2012, p. 129.

69 Stamhuis 2002, p. 218.

70 EHRM 17 januari 2012, 8139/09 (Othman v. Verenigd Koninkrijk).

71 Zie Logghe 1996 ongenummerd.

72 Zie EHRM 12 november 1985, 9024/80, par. 28 (Colozza v. Italië) en Plaisier 1999, p. 68.

73 EHRM 14 juni 2001, 20491/92 (Medenica v. Zwitserland).

74 EHRM 14 juni 2001, 20491/92, par 58 (Medenica v. Zwitserland).

bewoordingen van het Hof: 'sought to evade trial'. Gezien de casuïstische aanpak van het Hof zal het van de omstandigheden van de zaak en de eigen rol van de verdachte daarin afhangen of er sprake is van een voortvluchtige.⁷⁵

De zaak *Medenica* lijkt overigens ook een parallel te hebben met de zaak *Poitrimol*.⁷⁶ Het Hof omzeilt in beide zaken de vraag over rechten aan voortvluchtigen door uit de feiten te lezen dat de verdachte afstand heeft gedaan van zijn aanwezigheidsrecht.

Al met al lijkt de conclusie van *Plaisier* dat het EHRM twijfels heeft bij het toekennen van verdragsrechten aan voortvluchtigen te kort door de bocht.

e) Wanneer de verdachte het zittingsproces verstoort. Er kan dan gesproken worden van misbruik van het recht om aanwezig te zijn.⁷⁷

f) Als de 'fairness of the proceedings' niet onder de afwezigheid van de verdachte leidt.⁷⁸ Waarschijnlijk zijn de ernst van de beschuldiging en de zwaarte van de straf mede bepalend voor de vraag of er sprake is van 'fairness'. Uiteraard in het licht van het proces 'as a whole'.⁷⁹

g) Wanneer de aard van de zaak de aanwezigheid van de verdachte niet vereist. Dit speelt vooral bij rechtsmiddelen. Bijvoorbeeld wanneer in beroep of cassatie de behandeling een beperkt karakter heeft omdat slechts juridische vragen worden behandeld.⁸⁰

h) Als de verdachte wordt vertegenwoordigd door een raadsman.⁸¹ Art. 6 lid 3 sub c EVRM heeft het over bijstand voor de verdachte. Dit ziet zowel op het recht van de verdachte om samen met zijn raadsman aanwezig te zijn als ook op het recht van de verdachte om vertegenwoordigd te worden door een raadsman. In zijn uitspraken in de zaken *Lala* en *Pelladoah* tegen Nederland heeft het EHRM bepaald dat het recht van de verdachte om zich te verdedigen een cruciaal element is in het recht op een 'fair trial'. Dit recht kan hem daarom niet worden ontzegd. Ook niet als een op de juiste wijze geïnformeerde verdachte niet verschijnt.⁸²

---

75 Zie bijvoorbeeld EHRM 1 maart 2006, 56581/00, par. 101 (*Sejdovic v. Italië*), EHRM 25 maart 2014, 25714/05, par 40-42 (*Stoyanov-Kobuladze v. Bulgarije*).

Overigens heeft de Commissie in zijn opinie van 12 februari 1985 bij de zaak *Colozza* aangegeven dat: '*The guarantee of a fair trial is an absolute one.*'.

76 EHRM 1 oktober 1982, 14032/88 (*Poitrimol v. Frankrijk*).

77 EHRM 9 oktober 1980, 8386/78 (*X. v. Verenigd Koninkrijk*). Zie ook *Jordash & Parker* 2010, p. 490.

78 EHRM 23 februari 1999, 34966/97. (*de Groot v. Nederland*).

79 *Van Bemmelen/Keulen* 2010, p. 387-389.

80 EHRM 21 september 1993, 12350/86 (*Kremzow v. Oostenrijk*).

81 Dit kan afgeleid worden uit de zaken *Poitrimol*, *Lala*, *Pelladoah* en *Krombach*. Respectievelijk: EHRM 23 november 1993, 14032/88 (*Poitrimol v. Frankrijk*), EHRM 22 september 1994, 14861/89 (*Lala v. Nederland*), EHRM 22 september 1994, 16737/90 (*Pelladoah v. Nederland*) en EHRM 13 februari 2001, 29731/96 (*Krombach v. Frankrijk*).

82 EHRM 22 september 1994, 14861/89, par. 33 (*Lala v. Nederland*) en EHRM 22 september 1998, 16737/90, par. 40 (*Pelladoah v. Nederland*).

i) Wanneer het ontbreken van een verstekregeling het strafproces lam legt. Bijvoorbeeld doordat bewijs dan verloren gaat, verjaring intreedt of het leidt tot juridische dwalingen.⁸³

1.3.3 Waarborgen in nationale wetgeving om Pia onder omstandigheden mogelijk te maken

Als op grond van bovenstaande genoemde omstandigheden, Pia te rechtvaardigen is, wat betekenen deze omstandigheden dan voor de nationale wetgeving? Anders gesteld, welke waarborgen zijn in de nationale gerechtelijke procedures nodig om Pia onder omstandigheden mogelijk te maken?

In de vorige paragraaf zijn de omstandigheden geschetst waaronder het EHRM de toepassing van Pia mogelijk acht.

Een aantal van deze omstandigheden betreffen situaties waarin de toepassing van Pia leidt tot een efficiënt strafproces. Dit geldt voor de situaties: d, e, g en i. De wetgever hoeft hier geen specifieke waarborgen te bieden al moet ook in deze situaties uiteindelijk sprake zijn van een 'fair trial'. Omstandigheid f is een algemene richtlijn die voor alle procedures, al dan niet in aanwezigheid van de verdachte, geldt.

De andere bovengenoemde omstandigheden vragen echter actie van de wetgever. De wetgever moet in de nationale gerechtelijke procedures waarborgen dat de verdachte deze rechten heeft en er gebruik van kan maken.⁸⁴

Dit betreft de volgende omstandigheden:

a) De mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatievoorziening.

Volgens de rechtspraak van het EHRM kan een verdachte afstand doen van zijn aanwezigheidsrecht. Zoals boven beschreven is dit aan eisen gebonden. Wanneer in een zaak de verdachte niet verschijnt, zal de rechter moeten toetsen of aan die eisen is voldaan. Een belangrijk onderdeel van deze toetsing is of de autoriteiten zich voldoende hebben ingespannen om de verdachte te traceren⁸⁵ en om verdachte op de hoogte te brengen van de vervolging en de datum, tijd en plek van de terechtzitting.

In het procesrecht moet dus zijn voorzien in een regeling om die voldoende inspanning te bewerkstelligen.

b) 'Fresh determination of the merits both law and fact of the charge'.

Wanneer de verdachte niet op een 'unequivocal manner' heeft afgezien van zijn recht om aanwezig te zijn, heeft hij, indien hij alsnog in handen van justitie valt het recht op een '*...fresh determination of the merits of the charge*'.⁸⁶ De verdachte moet dus een nieuwe behandeling van de tegen

---

83 EHRM 12 februari 1985, par. 29 (Colozza v. Italië).

84 EHRM 15 mei 2004, 67972/01, par 65 en 67 (Somogyi v. Italië).

85 Laméris 1998, p. 8.

86 EHRM 12 november 1985, 9024/80, par. 29 (Colozza v. Italië). Zie ook Keulen,

hem ingestelde aanklacht kunnen krijgen. Het moet dan gaan om een behandeling '*in respect of both law and fact*'.⁸⁷ Bedoeld wordt hiermee een nieuw proces waarin zowel de feiten als het recht opnieuw moeten worden beoordeeld.⁸⁸ Dit betekent bijvoorbeeld dat de Nederlandse cassatieprocedure onvoldoende is: daar gaat het immers slechts om rechtsvragen en niet om een toets van de feiten. Het nationale procesrecht moet dus een regeling hebben die het mogelijk maakt dat die 'fresh determination' kan plaatsvinden. Het moet bovendien om een reële optie gaan, waarmee wordt bedoeld dat een verdachte hier ook daadwerkelijk gebruik van kan maken. Dat betekent dus ook dat de wetgeving de verdachte voldoende tijd moet geven voor het instellen van zo'n beroep.⁸⁹

c) De mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman.

Het procesrecht moet voorzien in de mogelijkheid dat een raadsman de verdachte vertegenwoordigt als de verdachte niet verschijnt.

1.3.4 Conclusie

Het recht van de verdachte om aanwezig te zijn bij zijn eigen terechtzitting is een van de aspecten van een 'fair trial' en wordt door het EHRM gelezen in art. 6 EVRM. Omdat het EHRM om te bepalen of in een casus sprake is van een 'fair trial', de zaak 'as a whole' bekijkt, kan de afwezigheid van een verdachte tijdens de terechtzitting in sommige gevallen worden gecompenseerd door andere aspecten van de zaak. Hierdoor kan er ondanks de afwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting toch sprake zijn van een 'fair trial'. Het EHRM heeft een aantal omstandigheden geformuleerd waaronder Pia mogelijk is. Een aantal van die omstandigheden vragen waarborgen in het nationale procesrecht. Dit betreft:

- a) de mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatievoorziening;
- b) 'fresh determination of the merits both law en fact of the charge';
- c) de mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman.

Nu de waarborgen die het EHRM stelt om onder omstandigheden Pia toe te staan zijn beschreven, gaat dit onderzoek verder in op Nederland en Engeland/Wales. Per land wordt de doorwerking van het EVRM en de uitspraken van het EHRM besproken. Voor beide landen worden uitspraken c.q. wordt een uitspraak van het Hof over Pia behandeld. Gevolgd door voor Nederland een bespreking van de Wet internationale misdrijven (WIM) en voor Engeland/Wales van de International Criminal Court Act (ICC Act). Beide wetten regelen de vervolging van verdachten van internationale misdrijven. Zoals in de inleiding al is aangegeven is voor deze twee wetten gekozen gezien de persoonlijke interesse in het doel van beide wetten: de

---

2004, p.11-112 en Lámeris 1998, p. 22-24.

87 EHRM 23 november 1993, 14032/88, par 31 (Poitrimol v. Frankrijk).

88 Mevis & Verbaan 2012, p. 163.

89 EHRM 1 maart 2006, 56581/00, par. 101 (Sejdovic v. Italië).

vervolging van internationale misdrijven. Daarnaast gaat het om relatief jonge wetten. Het is interessant om te zien hoe in beide wetten door Nederland respectievelijk Engeland/Wales is omgegaan met de door het EHRM geformuleerde waarborgen rondom Pia. Afsluitend wordt besproken of de WIM en de ICC Act op het gebied van Pia voldoen aan de door het EHRM geformuleerde waarborgen.

2. Nederland⁹⁰

In het voorgaande hoofdstuk is ingegaan op het EVRM, het EHRM en de voorwaarden uit de jurisprudentie van het EHRM ten aanzien van Pia. De volgende stap in dit onderzoek is de stap naar nationaal niveau. In dit hoofdstuk staat Nederland centraal. Eerst wordt de doorwerking van het EVRM in Nederland besproken (paragraaf 2.1). Dit is nodig om het belang van het EVRM en de uitspraken van het EHRM voor Nederland inzichtelijk te maken. Daarna worden de uitspraken van het Hof inzake Lala en Pelladoah tegen Nederland behandeld (paragraaf 2.2). Dit betreft een tweetal zaken over procedures in absentia, die in Nederland hebben gezorgd voor aanpassing van de werkwijze t.a.v. het toestaan van een raadsman bij een afwezige verdachte. Het betreft bovendien zaken die in de (internationale) literatuur over absentia procedures en vertegenwoordiging door een raadsman nog steeds worden geciteerd.

Hierna wordt de Wet internationale misdrijven (WIM) besproken (paragraaf 2.3). Het gaat om een relatief jonge wet (begin 2000). Dit bood de wetgever dus de mogelijkheid om de jurisprudentie van het EHRM rondom Pia verwerken. Extra dimensie is dat in hoofdstuk 3 een vergelijkbare wet (zelfde doel en ontstaan in dezelfde periode) in Engeland/Wales wordt besproken. In paragraaf 2.4 wordt de vraag behandeld of de WIM voldoet aan de randvoorwaarden die het EHRM voor de toepassing van Pia stelt.

2.1 Doorwerking van het EVRM binnen het Nederlandse recht

Elke staat dient zijn internationaalrechtelijke verplichtingen na te komen. Een staat kan zich niet op zijn nationale recht beroepen om zich te onttrekken aan die verplichtingen.⁹¹ De staat moet er dus voor zorgen dat de nationale rechtsorde in overeenstemming is met internationaalrechtelijke verplichtingen.

2.1.1 Rechtstreekse doorwerking

Om te bepalen op welke wijze Nederland er voor zorgt dat zijn rechtsorde in overeenstemming is met die internationaalrechtelijke verplichtingen, waaronder het EVRM, zijn de artikelen 93 en 94 van de Grondwet bepalend. Artikel 93 GW zegt: *'Bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, die naar haar inhoud een ieder kunnen verbinden, hebben verbindende kracht nadat zij zijn bekend gemaakt.'* En art. 94 GW zegt: *'Binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften vinden geen toepassing, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties.'*

Internationaalrechtelijke normen die een ieder verbindende bepaling van

---

⁹⁰In dit onderzoek is gekozen om de term Nederland te handhaven, bij verdragen is het telkens het Koninkrijk dat het verdrag sluit voor het gehele Koninkrijk of voor een deel daarvan. Omdat voor dit onderzoek dit onderscheid niet van belang is wordt in het onderzoek de term Nederland gebruikt en er geen onderscheid gemaakt of een verdrag voor het hele Koninkrijk of voor een deel daarvan geldt.

⁹¹Art. 26 en 27 Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht. Zie ook Gerards & Fleuren 2013, p. 27.

verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties bevatten, hebben binnen het Nederlandse recht, wat wordt genoemd rechtstreekse werking.⁹² Met die rechtstreekse werking wordt bedoeld dat de Nederlandse burger er voor de Nederlandse rechter rechtstreeks een beroep op kan doen. Maar die rechtstreekse werking is niet alleen van invloed op de burger. Het betekent ook dat de staatsmachten: wetgever, rechter en bestuur aan het verdrag zijn gebonden en er niet in strijd mee mogen handelen.⁹³

Het is in het Nederlandse recht de rechter die moet bepalen of er sprake is van 'een ieder verbindende bepaling'. Om dat te bepalen is er jurisprudentie ontwikkeld.⁹⁴

De rechter kijkt naar aard, inhoud en strekking van de bepaling. De bepaling moet zich richten tot de burger, de burger wordt een aanspraak gegeven waarvoor geen nadere uitvoeringswetgeving noodzakelijk is. Sommige in het verdrag gebruikte woorden kunnen een indicatie vormen: 'zorg dragen voor', 'passende maatregelen treffen'. Van groot belang is verder of het de bedoeling van verdragsluitende partijen was om de bepalingen rechtstreekse werking te laten hebben.⁹⁵

Het EVRM wordt binnen de Nederlandse rechtspraak in het algemeen aangemerkt als 'een ieder verbindende bepaling' en heeft daarmee dus rechtstreekse werking.⁹⁶

2.1.2 Monisme

Voor de toepassing van ieder verbindende verklaringen is in Nederland geen aparte wet nodig die regelt dat de bepalingen in het Nederlandse recht worden opgenomen. Verdragen maken automatisch deel uit van het binnen Nederland geldende recht zodra het verdrag verbindend is voor Nederland.⁹⁷ Maar om de bepalingen van een verdrag ieder verbindend te laten zijn moeten deze, conform art. 93 GW wel bekend zijn gemaakt. Het EVRM is gepubliceerd in het Tractatenblad 1951, 154.

Nederland wordt geplaatst onder de landen met een gematigd monistisch systeem van internationaal recht.⁹⁸ In het monistisch systeem wordt geen harde scheiding gemaakt tussen het de volkenrechtelijke en de eigen rechtsorde. Het monistische systeem ziet beide als complementair. Het monistische karakter komt binnen de Nederlandse rechtsorde naar voren in het feit dat Nederlandse rechter het internationale recht mag toepassen. Het gematigde zit daarin dat de rechter bij strijd tussen een internationale en een nationale regel, een Nederlands wettelijk voorschrift alleen niet van toepassing mag verklaren als het in strijd is met een ieder verbindende en dus rechtstreeks werkende, bepaling van een verdrag of besluit van een internationale organisatie (art. 94 GW).

---

92 In het Engels wordt hiervoor de term 'self executing' gebruikt.

93 Barkhuysen 2004, p. 46 en Gerards & Fleuren 2013, p. 31-32.

94 Bijvoorbeeld HR 27 februari 1960, *NJ* 1960, 483, HR 6 december 1983, *NJ* 1983, 557, HR 14 april 1989, *AB* 1989, 207, ABRvS 7 februari 2012, *LJN* BV3716 en Hof Den Haag, 26 maart 2013, *LJN* BZ4871.

95 Zie Doorwerking 2003, p. 4 en Gerards & Fleuren 2013, p. 35 en 228-229.

96 Barkhuysen 2004, p. 40.

97 Gerards & Fleuren 2013, p. 32 en 35 en Hielkema & Krabbe 2004, p. 14.

98 Gerards & Fleuren 2013, p. 24 en p. 227.

2.1.3 Buiten toepassing laten van wettelijke voorschriften

Op grond van art. 94 GW, kan de Nederlandse rechter een wettelijk voorschrift niet van toepassing vinden wanneer deze niet verenigbaar is met een ieder verbindende verdragsbepaling. Dit kan er toe leiden dat zelfs de Grondwet buiten toepassing kan worden gelaten wanneer deze strijdig is met een rechtstreeks werkende verdragsbepaling.⁹⁹ Gesteld kan dus worden dat het EVRM in de hiërarchie van het Nederlandse recht boven de Grondwet staat.

2.1.4 Jurisprudentie van het EHRM

In het verlengde van het EVRM wordt de jurisprudentie van het EHRM gezien als een gezaghebbende interpretatie van verdragsbepalingen. Wetgever, rechter en het bestuur dienen met die jurisprudentie rekening te houden.¹⁰⁰

Dit betekent ten eerste dat bij het opstellen van nieuwe wetgeving niet alleen het EVRM maar ook de uitspraken gedaan door het EHRM moeten worden meegenomen.

Ten tweede houdt de Nederlandse rechter, wanneer een beroep wordt gedaan op het EVRM, steeds zo goed mogelijk rekening met de interpretaties van het EVRM door het Hof. Waar nodig past de rechter de criteria en voorwaarden toe die het EHRM voor een vergelijkbare casus heeft ontwikkeld. Uitspraken van het EHRM kunnen zo ook leiden tot aanpassing van de eigen rechtspraak.

Het maakt in beide gevallen daarbij geen verschil of Nederland als partij bij de casus was betrokken of niet.¹⁰¹ Hieruit blijkt de eerder in paragraaf 1.1.2 besproken verdere reikwijdte van de uitspraken van het EHRM dan alleen de bij de uitspraak betrokken staat.

Niet altijd overigens zijn Nederlandse rechters volgbaar aan de jurisprudentie van het Hof. Ten eerste gaat men soms uit van wat men noemt een minimalistische benadering. Er wordt dan een zeer beperkte uitleg gegeven aan de jurisprudentie. Door die beperkte uitleg zijn de consequenties voor de Nederlandse rechtsorde beperkt.¹⁰² Ten tweede heeft de Hoge Raad ten minste in een zaak aangegeven dat het EHRM een andere uitleg aan een regel van Nederlands recht had moeten geven dan het Hof had gedaan.¹⁰³

---

⁹⁹ Wel is het staande jurisprudentie van de HR dat het in beginsel aan de wetgever is om een keuze te maken wanneer er sprake is van een discrepantie tussen het Nederlands recht en het EVRM en geen van de opties om die discrepantie op te lossen aansluiten bij geschiedenis of het bestaande stelsel van wet. Zie hiervoor Gerards & Fleuren 2013, p. 36.

¹⁰⁰ Barkhuysen 2004, p. 47.

¹⁰¹ Gerards & Fleuren 2013, p. 49.

¹⁰² EHRM 10 juli 2012, 29353/06 (Vidgen v. Nederland) en HR 29 januari 2013, *LJN* BX5539. Vergelijkbaar EHRM 27 november 2008, 36391/02 (Salduz v. Turkije) en HR 30 juni 2009, *LJN* BH3079.

¹⁰³ EHRM 31 juli 2012, 21203/10 (van der Velden v. Nederland) en HR 12 februari 2013, *LJN* BY8434.

2.1.5 Conclusie

Het EVRM en de uitspraken van het EHRM spelen een belangrijke rol binnen het Nederlandse recht.¹⁰⁴ Het belang blijkt uit het feit dat de Nederlandse wetgever de wetgeving conform het EVRM en het EHRM dient op te stellen. De Nederlandse rechters moeten daarnaast de Nederlandse wetgeving in overeenstemming met het EVRM interpreteren en rekening houden met de uitspraken van het Hof. Door de vroegere minister van Justitie Hirsch Ballin werd dat belang erkend: *'De internationale verdragen op het gebied van de rechten van de mens hebben onmiskenbaar gevolgen gehad voor verschillende onderdelen van het wetboek. Niet alleen is door het EHRM in een beperkt aantal gevallen uitdrukkelijk schending van het Verdrag door Nederland aangenomen, wat veelal geleid heeft tot aanpassing van regelgeving, maar ook zijn consequenties verbonden aan uitspraken van het EHRM naar aanleiding van klachten tegen andere lidstaten.'*¹⁰⁵

Bovendien kunnen Nederlandse burgers zich ook binnen de Nederlandse rechtsorde beroepen op het EVRM. De rechten en verantwoordelijkheden zoals verwoord in het EVRM vragen echter interpretatie. Die interpretatie komt van het EHRM en is casuïstisch. De zogenaamde 'margin of appreciation' zorgt er bovendien voor dat staten, waaronder Nederland ruimte hebben bij de borging van die rechten en verantwoordelijkheden. Zelfs beperking van de rechten is mogelijk. Het feit dat de burger zich bij de nationale rechter en uiteindelijk ook bij het EHRM, kan beklagen over een mogelijke schending van het EVRM, zorgt er voor dat wordt gecheckt of de gekozen nationale oplossingen binnen de 'margin of appreciation' vallen. Deze potentiële stroom van checks¹⁰⁶ door het EHRM aan het EVRM en het als gevolg van uitspraken aanpassen van wet- en regelgeving door de nationale wetgever, laat het belang van het EVRM en EHRM zien.

2.2 Uitspraken van het EHRM inzake Pia: Lala en Pelladoah

Op 22 september 1994 deed het EHRM uitspraak in een tweetal zaken tegen Nederland. In beide zaken was sprake van procedures in absentia en was het voor het eerst dat het EHRM de Nederlandse procedure rond de afwezige verdachte toetste.¹⁰⁷ Het betrof de zaken Lala¹⁰⁸ en Pelladoah¹⁰⁹. Deze zaken bleken uiteindelijk zowel binnen de Europese jurisprudentie op het gebied van Pia, als binnen de Nederlandse wetgeving van groot belang. Het Europees belang blijkt uit de vele keren dat de zaken nog altijd worden geciteerd in uitspraken van het EHRM.¹¹⁰ In Nederland leidden de uitspraken tot aanpassing van de wetgeving. De zaken Lala en Pelladoah illustreren zo

---

104 Zie ook Gerards & Fleuren 2013, p. 64 en p. 42.

105 Kmst II 1993/94, 23672, nr. 1, p. 10.

106 Er zou misschien zelfs kunnen worden gesproken van een soort plan-do-check-act cirkel: opstellen wetgeving-handelen naar wetgeving-check door het EHRM-evt. Bijstelling n.a.v. de uitspraak door de wetgeving -handelen naar nieuwe wetgeving – check door het EHRM –...

107 Myjer 2000, p. 145.

108 EHRM 22 september 1994, 14861/89 (Lala v Nederland), *NJ* 1994, 733 m.nt Knigge.

109 EHRM 22 september 1994, 16737/90 (Pelladoah v Nederland).

110 Een zoekactie in de databank van het EHRM op 11 april 2014 levert als jongste een uitspraak gedateerd 13 februari 2014 op.

de doorwerking van de uitspraken van het EHRM in het Nederlandse recht. In deze paragraaf wordt daarom nader ingegaan op beide zaken.

2.2.1 Casussen

De zaak Lala: Lala wordt bij verstek door de arrondissementsrechtbank 's-Gravenhage wegens valsheid in geschrifte veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 weken waarvan 2 weken voorwaardelijk. In het hoger beroep verschijnt hij opnieuw niet. Zijn advocaat verschijnt wel en verklaart dat Lala niet aanwezig is omdat hij bang is aangehouden te worden om een vervangende hechtenis uit te zitten. Er staat namelijk nog een boete open voor een andere overtreding die, bij niet betaling, wordt omgezet in een gevangenisstraf.

Na veroordeling van Lala door het gerechtshof belandt de zaak bij de Hoge Raad. Daar worden een aantal klachten voorgelegd, waar voor dit onderzoek één klacht relevant is: het gerechtshof had de raadsman niet in de gelegenheid gesteld het woord ter verdediging te voeren en had ook nagelaten vast te stellen of Lala een dwingende redenen had om niet te verschijnen. In dat laatste geval had namelijk de raadsman, volgens de toen geldende wetgeving wel het woord mogen voeren. De Hoge Raad wijst de klacht af, kort gezegd met de volgende onderbouwing: de rechter mag er vanuit gaan dat, indien de verdachte afwezig is, zijn wel verschenen raadsman aan de rechter kenbaar maakt dat hij als raadsman van de verdachte zal optreden. Uit het proces verbaal van de zitting bleek niet dat de raadsman dit had aangegeven. Dus was het gerechtshof niet verplicht de raadsman toe te staan bij de behandeling van de strafzaak tegen zijn cliënt op te treden als raadsman.

Lala dient hierop een klacht in bij het EHRM omdat er sprake zou zijn van schending van art. 6 lid 1 en 3(c) EVRM.

De zaak Pelladoah: Pelladoah was een inwoner van Mauritius die op Schiphol werd gearresteerd met een hoeveelheid heroïne in zijn bagage. Hij wordt in zijn aanwezigheid door de Haarlemse arrondissementsrechtbank veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf. Hij wordt direct daarna in vrijheid gesteld omdat hij al 6 maanden had vastgezeten. Zowel Pelladoah als het OM gaan in beroep tegen het vonnis van de rechtbank. Maar voor het hoger beroep plaatsvindt is Pelladoah op grond van de Vreemdelingenwet Nederland uitgezet.

De zaak wordt om redenen die voor dit onderzoek niet van belang zijn, tijdens twee terechtzittingen behandeld in hoger beroep. In het eerste hoger beroep vraagt de raadsman van verdachte namens hem de verdediging te mogen voeren omdat Pelladoah niet kan verschijnen, die is immers het land uit gezet en bevindt zich op Mauritius. Het gerechtshof ziet dit niet als een klemmende reden voor afwezigheid. Wanneer er een klemmende reden aanwezig was kon toentertijd een raadsman namens een afwezige verdachte de verdediging voeren, dan wel verzoeken de zaak aan te houden. De terechtzitting wordt dus zonder verdachte en raadsman voortgezet.

In de tweede behandeling in hoger beroep gaat het om een volledig nieuwe behandeling. De raadsman vraagt op grond van het toenmalige artikel 270 Sv toestemming de verdediging te voeren. Dit artikel hield kortweg in dat in sommige situaties de raadsman de verdediging van een afwezige verdachte kon voeren als de raadsman verklaarde daartoe door de verdachte te zijn gemachtigd. Het gerechtshof wijst dit verzoek om twee redenen af: ten eerste blijkt niet dat de verdachte de raadsman uitdrukkelijk heeft gemachtigd en ook heeft de raadsman niet verklaard uitdrukkelijk gemachtigd te zijn. Ten tweede zou deze zaak niet vallen onder de situaties waarop art. 270 Sv betrekking had. In beide terechtzittingen van het hoger beroep mocht de raadsman zo geen vragen stellen aan opgeroepen getuigen.

De zaak wordt aangehouden en twee maanden later vindt er opnieuw een zitting plaats. Daar legt de raadsman een verklaring van de verdachte voor waarin deze de raadsman machtigt hem te vertegenwoordigen. Het gerechtshof weigert dit toe te staan omdat hier, opnieuw, geen sprake zou zijn van de in art. 270 Sv bedoelde situatie. Pelladoah wordt bij verstek tot 9 jaar gevangenisstraf veroordeeld.

Ook deze zaak belandt daarna bij de Hoge Raad. Volgens de klacht was er bij de eerste zitting van het gerechtshof sprake van een dwaling: het gerechtshof had niet de redenen voor de afwezigheid van de verdachte overwogen. In de tweede klacht werd aangevoerd dat de raadsman op grond van toenmalig art. 270 Sv wel in staat had moeten worden gesteld om de verdediging van de verdachte te voeren. De Hoge Raad verklaart beide klachten ongegrond.

Pelladoah dient hierop een klacht in bij het EHRM omdat er sprake zou zijn van schending van art. 6 lid 1 en 3(c) EVRM.

2.2.2 Essentie uitspraken EHRM

De uitspraken van het EHRM in beide zaken vertonen grote overeenkomst. Het is niet voor niets dat beide uitspraken op dezelfde dag zijn gedaan. De essentie van de uitspraken is verwoord in de paragrafen 33 en 34 in de zaak Lala, in de zaak Pelladoah gaat het om de paragrafen 40 en 41. Deze paragrafen zijn identiek en kunnen hier dus gezamenlijk worden behandeld.

De essentie van de uitspraken van het EHRM bevat twee onderdelen: a) voor een 'fair' en rechtvaardig strafproces is het van belang dat de verdachte aanwezig is. Maar het is ook van belang dat de verdachte, in eerste aanleg en in hoger beroep, wordt verdedigd. Volgens het EHRM heeft dat laatste de overhand. Het is daarom niet gerechtvaardigd om een verdachte, ook al is hij op de juiste wijze gedagvaard, het recht op verdediging door een raadsman te ontzeggen.¹¹¹

---

111 EHRM 22 september 1994, 14861/89, par 33 (Lala v Nederland) en EHRM 22 september 1994, 16737/90, par 40 (Pelladoah v Nederland). '... in the interests of a fair and just criminal process it is of capital importance that the accused should appear at his trial. As a general rule, this is equally true for an appeal by way of rehearing. However, it is also of crucial importance for the fairness of the criminal justice system that the accused be adequately defended, both at first

b) de uitoefening van het recht op verdediging door een raadsman mag niet afhankelijk worden gemaakt van overdreven formalistische voorwaarden. De rechtbank is er voor verantwoordelijk dat de berechting 'fair' verloopt en dat aan de raadsman die aanwezig is op de zitting met het kennelijke doel om de verdachte bij diens afwezigheid te verdedigen, die mogelijkheid wordt geboden.¹¹²

De uitspraak van het EHRM gaat volledig in tegen de toenmalige praktijk in het Nederlandse strafrecht inzake de verdediging door een raadsman van een afwezige verdachte. Dat de raadsman een uitdrukkelijk verzoek moet doen om de verdachte te kunnen verdedigen en dat de reden van verhindering van de verdachte een rol speelt in het al dan niet toestaan van een raadsman om de verdediging te voeren, is volgens het EHRM te formalistisch. Deze praktijk draagt niet bij aan een daadwerkelijke effectieve bescherming van mensenrechten, in dit geval het recht op verdediging en een 'fair trial'. Daadwerkelijke effectieve bescherming is een algemeen uitgangspunt in de jurisprudentie van het EHRM.

In lijn met de zaak Poitrimol citeert het Hof in de zaken Lala en Pelladoah het oordeel van de commissie als die aangeeft dat de aanwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting van belang is en dat afwezigheid van de verdachte niet kan worden bestraft met het verlies van zijn recht om te worden verdedigd.¹¹³ Het is volgens het EHRM het recht van de verdachte om in zijn verdediging te worden bijgestaan door een raadsman. Dit recht vindt het EHRM belangrijker dan de aanwezigheid van de verdachte zelf. Ook hieruit kan worden afgeleid dat het EHRM 'in principle' Pia niet in tegenspraak acht met het EVRM.

2.2.3 Gevolgen voor Nederlands recht

Vanaf de jaren 70 gingen er incidenteel stemmen op binnen de Nederlandse rechterlijke macht om de in die jaren geldende regeling rondom de vertegenwoordiging van de afwezige verdachte door een raadsman aan te passen.¹¹⁴ Nergens vonden deze stemmen gehoor in de uitspraken van de Hoge Raad en bij de wetgever. Na de uitspraken in de zaken Lala en

---

instance and on appeal,...In the Court's view the latter prevails. Consequently, the fact that the defendant, in spite of having been properly summoned, does not appear, cannot-even in the absence of an excuse- justify depriving him of his right under article 6 par 3 of the convention to be defended by counsel.'

112 EHRM 22 september 1994, 14861/89, par 34 (Lala v Nederland) en EHRM 22 september 1994, 16737/90, par 41 (Pelladoah v Nederland). 'Everyone charged with a criminal offence has the right to be defended by counsel. For this right to be practical and effective, and not merely theoretical, its exercise should not be made dependent on the fulfilment of unduly formalistic conditions: it is for the courts to ensure that a trial is fair and, accordingly, that counsel who attends trial for the apparent purpose of defending the accused in his absence, is given the opportunity to do so.'

113 EHRM 22 september 1994, 14861/89, par 27 (Lala v Nederland), EHRM 22 september 1994, 16737/90, par 34 (Pelladoah v Nederland) en EHRM 1 oktober 1982, 14032/88, par 35 (Poitrimol v. Frankrijk).

114 Zie voor een overzicht Myjer 2000, p. 141-142.

Pelladoah dienden wetgever en rechtspraak hun beleid inzake het toestaan van een raadsman bij een afwezige verdachte aan te passen.

De Hoge Raad reageerde snel: al op 6 december 1994 volgde een arrest waarin het aangaf in beide uitspraken van het EHRM aanleiding te zien anders te oordelen dan in het verleden in overeenkomstige gevallen was geschied.¹¹⁵ Dit leidde volgens Myjer ertoe dat '*...het zorgvuldig jurisprudentieel opgebouwde kaartenhuis waarin alleen een verdachte die om klemmende redenen niet aanwezig kon zijn ter zitting, kon worden 'bijgestaan' door een raadsman, definitief instort.*'¹¹⁶ De Hoge Raad staat na deze uitspraak vaker dan voorheen de raadsman toe de afwezige verdachte te vertegenwoordigen.¹¹⁷

En ook de wetgever volgde. Die stelde de nieuwe artikelen 278-280 Sv op die in 1998 in werking traden.¹¹⁸ De nieuwe artikelen zorgden ervoor dat de daarvoor bestaande regeling voor procedures op tegenspraak werd uitgebreid met een artikel over de gemachtigde raadsman. Dit werd op de volgende wijze gerealiseerd: als de verdachte die op juiste wijze is opgeroepen niet verschijnt, maar de ter terechtzitting aanwezige raadsman verklaart uitdrukkelijk te zijn gemachtigd de verdediging te voeren, dan kan de rechtbank toestaan dat de raadsman de verdediging voert.¹¹⁹ Er is dan sprake van een behandeling op tegenspraak (art. 279 Sv).

De uitspraken Lala en Pelladoah werden zo gebruikt om te realiseren dat vonnissen eerder onherroepelijk werden en daarmee eerder voor tenuitvoerlegging vatbaar waren. Door uit te gaan van de behandeling op tegenspraak is er namelijk sprake van een kortere appeltermijn dan bij een verstekprocedure. Na behandeling op tegenspraak moet binnen 14 dagen na de einduitspraak beroep worden ingesteld (art. 408 lid 1 Sv). Na een verstek procedure gaat die 14 dagen in nadat zich een omstandigheid heeft voorgedaan waaruit voortvloeit dat de einduitspraak bij de verdachte bekend is (art. 408 lid 2 Sv). De wetgever beargumenteerde dit verschil op de volgende wijze: '*Van de verdachte die bewust de beslissing heeft genomen om zijn verdediging aan zijn raadsman over te laten, kan verwacht worden dat hij zich van de uitspraak op de hoogte stelt en zich binnen veertien dagen na de uitspraak op het instellen van een rechtsmiddel beraadt dan wel zijn raadsman machtigt tot het doen van afstand daarvan.*'¹²⁰

In de nota naar aanleiding van het verslag bij het wetsvoorstel legt de minister een link tussen de uitspraken Lala en Pelladoah van het EHRM en

---

115 HR 6 december 1994, *NJ* 1995, 515.

116 Myjer 2000, p. 149-150.

117 Zie Plaisier 1999, p. 215 en Myjer 2000, p. 150.

118 Wijziging Wetboek van Strafvordering (herziening onderzoek ter terechtzitting) gepubliceerd in Staatsblad 1998, 33.

119 De optie voor de rechtbank om de verdachte te bevelen alsnog te verschijnen bleef bestaan.

120 *Kmst II* 1995-1996, 24692, nr. 3, p. 13.

de voorliggende wetswijziging: *'Uit beide uitspraken zijn weliswaar reeds rechtstreekse gevolgen voor de huidige rechtspraak voortgevloeid, maar dat laat onverlet dat de nationale wetgever verdere maatregelen kan treffen.'*¹²¹

De wetswijzigingen kreeg in de literatuur enige kritiek te verduren.¹²² En in de praktijk bleek dat ook de niet gemachtigde raadsman tot de verdediging werd toegelaten. Met het arrest Bouterse werd aan dat laatste door de Hoge Raad een halt toegeroepen.¹²³

Dat neemt echter niet weg dat de zaken Lala en Pelladoah duidelijk illustreren welke invloed de jurisprudentie van het EHRM kan hebben op de Nederlandse wetgeving. Eerder is in deze paragraaf duidelijk geworden dat beide zaken voor de wetswijziging ook al van invloed waren op het beleid van de Hoge Raad.

In de voorgaande paragrafen is de doorwerking van de uitspraken van het EHRM aan de orde gekomen en zijn twee uitspraken tegen Nederland van het EHRM in relatie tot Pia uitgediept. In de volgende paragraaf wordt de Wet internationale misdrijven besproken. Aan de hand van deze wet wordt in de afsluitende paragraaf van dit hoofdstuk nagegaan of de WIM voldoet aan de waarborgen die het EHRM stelt voor de toepassing van Pia.

2.3 De Wet internationale misdrijven

Dit onderzoek gaat over de doorwerking van de jurisprudentie van het EHRM en de daarin opgestelde waarborgen op het gebied van Pia binnen het recht van Nederland. Om dit onderzoek gericht uit te kunnen voeren is er, zoals in de inleiding is verwoord, voor gekozen het onderzoek voor Nederland te beperken tot de Wet internationale misdrijven (WIM). In de inleiding is aangegeven dat de keuze voor de WIM onder andere is ingegeven door het doel van deze wet: de vervolging van internationale misdrijven. Gezien het internationale karakter van de misdrijven is het aannemelijk dat meer dan binnen het commune strafrecht het risico bestaat dat een verdachte niet verschijnt. Zeker waar het verdachten betreft die geen inwoner zijn van Nederland.

Om te kunnen bepalen of in de WIM de waarborgen die het EHRM stelt t.a.v. Pia zijn opgenomen, is enige kennis over de inhoud en de achtergronden van deze wet nodig.

In deze paragraaf wordt daarom op deze punten ingegaan.

2.3.1 Aanleiding en doel

Met het Statuut van Rome werd het Internationale Strafhof opgericht. Nederland heeft het Statuut van Rome op 17 juli 2001 geratificeerd. Door die ratificering diende de Nederlandse wet op het gebied van internationale misdrijven te worden aangepast. Aanpassing was nodig om een regeling inzake rechtshulp en andere vormen van samenwerking tussen Nederland en het Internationale Strafhof te realiseren en tevens om de in het Statuut

---

121 Kmst II, 1996-1997, 24692, nr. 6, p. 4.

122 Zie hiervoor Myer, 2000, p. 153.

123 HR 23 oktober 2001, NJ 2002, 77.

genoemde internationale misdrijven in Nederland¹²⁴ te kunnen vervolgen.¹²⁵ De Wet internationale misdrijven¹²⁶ die deze doelen realiseert, heeft daarmee vergelijkbare doelen en een vergelijkbare opzet als de later te bespreken International Criminal Court Act 2001 in Engeland/Wales.

De Wet internationale misdrijven (WIM) Regelt, volgens de Memorie van Toelichting o.a. de strafbaarstelling van *'de ernstige misdrijven die de gehele internationale gemeenschap met zorg vervullen....'*. *Het gaat hierbij om het misdrijf genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, foltering en oorlogsmisdrijven.*¹²⁷

De Nederlandse wetgever heeft er voor gekozen om naast de internationale misdrijven die zijn opgenomen in het Statuut van Rome, de directe aanleiding voor de WIM, ook het internationale misdrijf foltering op te nemen in de WIM.

De internationale misdrijven genocide en foltering waren in Nederland al strafbaar gesteld als gevolg van de ratificering door Nederland van eerdere verdragen.¹²⁸ Met de WIM vervallen de uitvoeringswetten van de verdragen tegen genocide en foltering.

2.3.2 Rechtsmacht

De WIM is de belangrijkste Nederlandse wet als het gaat om de vervolging van internationale misdrijven.¹²⁹ Op grond van de WIM zijn deze misdrijven in Nederland vervolgbaar als deze zijn gepleegd door een Nederlander (actief nationaliteitsrecht, art. 2 lid 1 sub c WIM) of gepleegd zijn tegen een Nederlander (passief nationaliteitsrecht, art. 2 lid 1 sub b WIM). In deze gevallen is het niet noodzakelijk dat de verdachte zich in Nederland bevindt.¹³⁰ Een aanwijzing dat een procedure in absentia bij de vervolging op basis van de WIM mogelijk lijkt.

Naast vervolging op basis van het nationaliteitsrecht kan er ook worden vervolgd op basis van universele rechtsmacht. Echter in de wet (art. 2 lid 1

---

124 De onderdelen van de wet die gaan over de strafbaarstelling van internationale misdrijven wordt in het kader van deze wet met Nederland bedoeld Nederland en de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. In het vervolg van deze paragraaf wordt hiervoor de term Nederland gebruikt. (N.B. De delen van de wet die betrekking hebben op de samenwerking met het Strafhof zijn een Rijkswet.) Zie hiervoor kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 3.

125 Kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 1-2.

126 Officieel: Wet van 19 juni 2003, houdende regels met betrekking tot ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (Wet internationale misdrijven). Datum inwerkingtreding 1 oktober 2003.

127 Kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 1. Zie ook:

www.eerstekamrer.nl/wetsvoorstel/28337/wet_internationale

128 Uitvoeringswet genocideverdrag (2 juli 1964) en uitvoeringswet folteringverdrag (29 september 1988).

129 Naast de WIM kent Nederland ook nog het Wetboek van Militair strafrecht en de Wet Oorlogsstrafrecht. Voor dit onderzoek zijn deze niet van belang en wordt er daarom niet verder op in gegaan.

130 Zie kmst II 2001/02, 28337, nr. 3 p. 19 en Aanwijzing afdoening van aangiften op basis van de Wet internationale misdrijven, paragraaf 2.1.

sub a WIM) is wel een beperkende voorwaarde opgenomen, namelijk dat de verdachte zich in Nederland moet bevinden. Voor de vervolging wordt dan uitgegaan van aanwezigheid op het moment van aangifte en bij een evt. positieve vervolgingsbeslissing.¹³¹ In de literatuur wordt deze universele rechtsmacht soms aangeduid met de term 'secundaire universele rechtsmacht'. Universeel omdat het niet uitmaakt door wie of waar de feiten zijn gepleegd, secundair omdat de verdachte zich wel in Nederland moet bevinden.¹³²

Overigens gelden voor de toepassing van de WIM ook de regels voor rechtsmacht zoals die zijn vastgelegd in het Wetboek van strafrecht (het territorialiteitsbeginsel, art. 2 Sr).

In art. 2 lid 2 WIM is vastgelegd dat vervolging ook mogelijk is als de verdachte na het begaan van het misdrijf Nederlander wordt. Van belang is verder dat eens gevestigde rechtsmacht blijft behouden ook al vlucht de verdachte naar een ander land.¹³³ Opnieuw een aanwijzing dat Pia mogelijk lijkt bij vervolging op basis van de WIM. Daar waar vervolging is gestart op basis van art. 2 lid 1 sub a WIM en verdachte zich dus bij de aangifte en de positieve vervolgingsbeslissing op Nederlands grondgebied moest bevinden, lijkt de kans dat een verdachte vlucht naar het buitenland, bijvoorbeeld het land waar de verdachte vandaan komt, reëel. In die gevallen zou dus de rechtsmacht van Nederland blijven bestaan. In theorie kan een eventuele terechtzitting dan in afwezigheid van de verdachte plaatsvinden.

Het moment waarop de opsporingshandelingen kunnen starten lijkt onduidelijk. De memorie van toelichting geeft daarover slechts aan: '*...wanneer het ernstige vermoeden bestaat dat de verdachte zich in Nederland schuilhoudt.*'¹³⁴ In de 'Aanwijzing afdoening van aangiften met betrekking tot de strafbaarstellingen in de Wet internationale misdrijven van het OM wordt aangegeven: '*Of in gevallen, waarin de verdachte op korte termijn in Nederland zal arriveren dan wel regelmatig in Nederland pleegt te verkeren, anticiperend onderzoek kan en moet worden verricht is afhankelijk van de feitelijke achtergronden van de casus waarop de aangifte ziet.*'¹³⁵

Gezien de beperkte middelen van politie en OM is het aannemelijk dat de vervolging zich zal beperken tot die verdachten waarvan wordt verwacht dat zij zich voor langere tijd in Nederland zullen bevinden. Daarbij is het niet van belang in welke hoedanigheid (bijv. als toerist, als expat, als asielzoeker etc.) verdachten zich in Nederland bevinden.¹³⁶ Uit de

---

131 Aanwijzing afdoening van aangiften op basis van de wet internationale misdrijven, paragraaf 2.1.

132 Zie bijv. Jofriet 2009, p. 49 en kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 17.

133 Kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 38-39 en Jofriet 2009, p. 48.

134 Kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 38.

135 2011A022 paragraaf 2.2. Zie

www.om.nl/organisatie/beleidsregels/overzicht/internationaal/158541/aanwijzing-afdoening

136 Uiteraard geldt dit niet voor zij die onder de regeling in art. 16 WIM (immunititeiten) vallen.

totstandkomingsgeschiedenis van de wet is te halen dat die gedachte ook bij Tweede Kamerleden heerste. Een aanwijzing dat Pia bij de vervolging op basis van de WIM dient te worden voorkomen.

2.3.3 Pia en WIM

Voor zover de WIM niet anders bepaalt zijn de procedureregels uit het Wetboek van Strafvordering ook van toepassing op de misdrijven die vallen onder de WIM.¹³⁷ De vraag is dus of de WIM de artikelen 278, 279 en 280 Sv, die handelen over de mogelijkheden voor verstek beperkt.

Artikel 10 WIM bepaalt dat de in deze wet gestelde feiten misdrijven zijn.

Artikel 13 WIM bepaalt dat, behoudens voor de feiten in art 7 lid 1 en art. 9, het recht op strafvordering niet verjaart.

Artikel 15 WIM bepaalt dat de rechtbank Den Haag kennis neemt van de misdrijven omschreven in WIM, behoudens de bevoegdheid van de rechter aangewezen bij de Wet militaire strafrechtspraak.

Artikel 16 WIM bepaalt immuniteiten ten aanzien van de misdrijven in deze wet.

In de WIM is dus geen beperking aangebracht voor de mogelijkheden van Pia.

Waarschijnlijk heeft de wetgever de bestaande procedureregeling en daarmee het systeem in het Wetboek van Strafvordering voor de mogelijkheden van Pia intact willen laten. Zo constateert minister Donner: *'Aangezien wij verstekvonnissen kunnen hebben, moeten wij de rechtsmacht vestigen door de aanwezigheid.'*¹³⁸ Een optie was immers geweest om de mogelijkheden voor verstek niet van toepassing te verklaren voor de WIM en de aanwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting te eisen. Maar hiervoor is niet gekozen en in plaats daarvan is naar middelen gezocht om een verstekprocedure bij de vervolging van deze misdrijven te vermijden. Dat vermijden ziet op specifieke gevallen, namelijk op die gevallen waar geen sprake is van een directe link met Nederland en de rechtsmacht dus niet is gebaseerd op het nationaliteitsrecht. Dat blijkt uit de totstandkomingsgeschiedenis van de wet.¹³⁹ In een paragraaf die gaat over de vraag in hoeverre universele rechtsmacht binnen de WIM wenselijk is, worden de volgende argumenten gegeven waarom een verstekprocedure niet gewenst is als er geen sprake is van een directe link tussen het misdrijf of de verdachte en Nederland¹⁴⁰:

- berechting bij verstek, zonder enig aanknopingspunt met de zaak (feit gepleegd op het grondgebied, verdachte is onderdaan e.d.) wordt niet juist geacht;
- berechting bij verstek kan gemakkelijk tot jurisdictiegeschillen leiden met staten die wel een aanknopingspunt met de zaak hebben. Dit zou er dan ook toe kunnen leiden dat de betreffende landen niet bereid zijn om samen te werken.

---

137 Jofriet 2009, p. 6.

138 Kmst II 2002/03, 28337, nr. 22, p. 24.

139 Kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 18, kmst II 2001/02 28337, nr. 5, p. 8 en kmst II 2002/03, 28337, nr. 6, p. 9.

140 Zie hiervoor kmst II 2001/02, 28337, nr. 3, p. 18.

Uit latere Kamerstukken kan worden afgeleid dat de regering ook geen voorstander was van Pia in situaties waarin er bij het misdrijf wel sprake is van een link met Nederland. Zo geeft de toenmalige minister Donner aan: *'Derhalve moeten wij de opsporingsmiddelen uit praktische overwegingen inzetten wanneer wij kunnen verwachten dat dat praktische gevolgen heeft, namelijk als wij iemand binnen onze rechtsmacht hebben. Anders houden wij hooguit verstekzittingen, waarbij wij bij verstek mensen veroordelen van wie wij niet weten of zij ooit in Nederland komen.'*¹⁴¹

Geen vervolging dus als te verwachten is dat een vonnis niet ten uitvoer kan worden gelegd. Er zijn diverse situaties te bedenken waarin wel sprake is van een directe link met Nederland, maar die tenuitvoerlegging niet mogelijk is. Bijvoorbeeld wanneer het feit is gepleegd tegen een Nederlander, maar de verdachte zich in het buitenland bevindt.

Hoewel dus de Nederlandse wetgever voor de vervolging van internationale misdrijven de mogelijkheden voor Pia heeft willen beperken, heeft de Nederlandse wetgever ook voor de WIM de art. 278-280 Sv geldig gelaten. Er is geen uitzondering gemaakt op de toepasbaarheid van deze artikelen voor zover vervolging plaatsvindt op basis van de WIM. Wel is ervoor gekozen de mogelijkheden voor Pia te beperken door aanwezigheid van de verdachte in Nederland te vragen. Ondanks dat is Pia bij de vervolging van verdachten van internationale misdrijven in principe mogelijk, ook al is de wetgever daar dus geen voorstander van. Het betreft dan de volgende gevallen:

- indien de verdachte een Nederlander is;
- indien de misdrijven zijn gepleegd in Nederland;
- indien de misdrijven zijn gepleegd buiten Nederland en er een Nederlands slachtoffer is;
- als een verdachte nadat de vervolging in Nederland is gestart alsnog vlucht.

2.3.4 Hoger beroep

In de WIM is net als voor de verstekmogelijkheden geen aparte regeling getroffen voor hoger beroep. Dat betekent dat de regels die hiervoor gelden in het commune strafrecht ook gelden voor verdachten die op basis van de WIM worden vervolgt (art. 404-426 Sv).

2.3.5 Conclusie

Op grond van de Wet internationale misdrijven kunnen verdachten van misdrijven tegen de menselijkheid, foltering, genocide en oorlogsmisdrijven in Nederland worden vervolgd. Hoewel de wetgever geen voorstander was van de vervolging van verdachten van internationale misdrijven op basis van verstek, sluit de regelgeving het voeren van een procedure in absentia niet uit. Daarbij gelden de regels die zijn opgenomen in het commune strafrecht (art. 278-280 Sv).

In de volgende paragraaf komt aan de orde of de WIM voldoet aan de

---

141 Kmst II 2002/03, 28337, nr. 22, p. 9.

voorwaarden die het EHRM heeft geformuleerd voor de toepassing van Pia. Nu in de WIM voor de toepassing van Pia geen specifieke artikelen zijn opgenomen, zal om deze vraag te beantwoorden gebruik moeten worden gemaakt van de regels binnen het commune Nederlandse strafrecht.

2.4 Voldoet de Wet internationale misdrijven aan de voorwaarden die het EHRM stelt voor Pia?

In paragraaf 1.3 zijn de voorwaarden voor de toepassing van Pia zoals die zijn geformuleerd door het EHRM opgesomd. Een drietal van die voorwaarden vragen waarborgen in de nationaal gerechtelijke procedures. Het gaat dan om:

- a) de mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatie;
- b) een 'fresh determination on both merits and law';
- c) vertegenwoordiging door een raadsman.

In deze paragraaf wordt nagegaan in hoeverre de WIM voldoet aan die waarborgen.

Uit de wetsgeschiedenis is te halen dat de Nederlandse wetgever geen voorstander was van het houden van absentia procedures waar het verdachten van internationale misdrijven betreft. Ondanks dat zijn er geen speciale regels rondom Pia in de WIM opgenomen. Ook zijn de regels van het commune strafprocesrecht voor de mogelijkheden van Pia niet uitgesloten. Dat is opvallend. Mogelijk is dit te verklaren uit de behoefte van de wetgever om niet te willen afwijken van de commune strafrechtelijke structuur. De WIM past zo binnen het systeem van het straf- en strafprocesrecht zoals die in Nederland bestaat.

Omdat bij de vervolging op basis van de WIM ten aanzien van de mogelijkheid voor procedures in absentia, geen van het commune strafrecht afwijkende regels gelden, wordt de in deze paragraaf behandelde vraag beantwoord op basis van het commune strafrecht. Waarmee ook een antwoord wordt verkregen op de vraag of de WIM voldoet aan de voorwaarden die het EHRM voor Pia stelt.

2.4.1 De mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatievoorziening

Het Nederlandse recht kent de verdachte een grote mate van vrijheid toe ten aanzien van de vraag of hij al dan niet wil verschijnen ter terechtzitting. Die keuzevrijheid wordt toegeschreven aan de vrijheid van procespartijen om hun eigen strategie te bepalen.¹⁴² Plaisier benoemt dit als een accusatoire trek van het Nederlandse procesmodel. Accusatoir omdat de verdachte zijn eigen strategie kan bepalen, waardoor hij meer wordt gezien als een partij in het rechtsgeding. De verdachte in het inquisitoire proces is object van onderzoek. Het Nederlands procesrecht wordt, omdat de verdachte met name tijdens het vooronderzoek, nog steeds ook object van onderzoek is, als gematigd accusatoir bestempeld.¹⁴³

---

142 Plaisier 1999, p. 17.

143 Plaisier 1999, p. 47.

Binnen het Nederlandse strafrecht hoeft een meerderjarige verdachte niet te verschijnen bij zijn eigen terechtzitting.¹⁴⁴ Het recht om bij de zitting aanwezig te zijn heeft hij wel, maar hij heeft op een uitzondering na, niet de plicht te verschijnen.¹⁴⁵ Die uitzondering is vastgelegd in art. 278 lid 2 Sv, waarin is bepaald dat de rechtbank de verschijning van de verdachte in persoon kan bevelen.

Dat een verdachte binnen het Nederlandse strafrecht afstand kan doen van zijn recht om aanwezig te zijn staat daarmee vast.

Een andere vraag is of er altijd sprake is van de door het EHRM vereiste afstand doen op een 'unequivocal manner'.

Wanneer een verdachte niet verschijnt dient de rechter (art. 278 Sv) te onderzoeken of de dagvaarding conform de eisen die de wet daarvoor stelt is betekend. De rechter bekijkt dus of er is voldaan aan het recht op informatievoorziening. Is volgens de rechter op de juiste wijze betekend, dan gaat de Nederlandse rechter er van uit dat de verdachte heeft afgezien van zijn recht om aanwezig te zijn. Het is echter de vraag of in deze gevallen sprake is van afstand doen op een 'unequivocal manner'.

In de Nederlandse regeling voor betekening staat de uitreiking in persoon centraal (art. 585-590 Sv). Maar is betekening in persoon niet voorgeschreven, dan staat het adres vermeld in de gemeentelijke basis administratie (GBA) centraal. Wanneer ook deze niet bekend is, wordt de dagvaarding gezonden aan de griffier van de rechtbank waar de zaak zal dienen dan wel heeft gediend (art. 588 lid 1 Sv).

De Hoge Raad hanteert in zijn jurisprudentie als lijn dat de Nederlandse regeling voor het betekenen van dagvaardingen in overeenstemming is met het EVRM.¹⁴⁶ In de zaak De Groot tegen Nederland waarin de verdachte zich voor het EHRM beklagde over de tegen hem gevoerde in absentia procedure en waar de dagvaarding uiteindelijk aan de griffie was gezonden, kwam het EHRM voor deze casus tot dezelfde conclusie: '*...the Court is satisfied that the Netherlands authorities, as regards the attempts to inform the applicant of the appeal summons, exercised sufficient diligence to ensure the effective enjoyment of the applicant's rights guaranteed under article 6 of the Convention.*'¹⁴⁷

Toch lijkt die conclusie van de Hoge Raad op zijn minst in twee gevallen discutabel. Ten eerste biedt de Nederlandse wet, zoals gezegd de mogelijkheid (art. 588 lid 1 sub a onder 3) voor betekening via de griffie van de rechtbank. Als dat gebeurt is er, naar alle waarschijnlijkheid per definitie

---

144 Voor een minderjarige verdachte geldt op basis van art. 495a wel een verschijningsplicht. In dit onderzoek wordt uitgegaan van meerderjarige verdachten.

145 de Groot 2000, p. 14.

146 HR 26 november 1996, *NJ* 1997, 279 en HR 10 februari 1998, *NJ* 1988, 445.

147 EHRM 23 februari 1999, 34966/97, par. 2 (De Groot v. Nederland).

Vergelijkbaar: EHRM 6 december 1991, 12865/87 (Nicol v. Nederland), EHRM 8 januari 1992, 13536/88 (H. v Nederland) en EHRM 22 oktober 1997, 32368/96 (van Bommel v. Nederland).

geen sprake van dat de verdachte op de hoogte is van de datum, tijd en plek van de zitting. Het is dus ook de vraag of er dan sprake is van een juiste informatievoorziening.

Ten tweede kan het voorkomen dat een dagvaarding zowel voor de procedure in eerste aanleg als in hoger beroep niet in persoon is betekend aan de verdachte. Ook in die gevallen is het discutabel of hier sprake is van een juiste informatievoorziening aan de verdachte.

De jurisprudentie van het EHRM heeft het echter over een inspanningsverplichting van de autoriteiten om de verdachte op de hoogte te brengen van de juiste datum, tijd en plaats van de terechtzitting.¹⁴⁸ De autoriteiten moeten kortom voldoende hebben gedaan om de verdachte te traceren. Aannemelijk is dat die keuze van het EHRM voor voldoende inspanning en niet voor betekening in persoon is ingegeven ter uitvoering van de uitgangspunten: a) dat staten een zekere mate van vrijheid hebben hoe zij de in het EVRM geformuleerde rechten vorm geven en b) de in het EVRM geformuleerde rechten dienen praktisch te zijn. Sommige verdachten hebben er mogelijk geen belang bij dat zij worden achterhaald en dat aan hen een dagvaarding wordt betekend. Terwijl aan de andere kant er een algemeen belang is om een zaak af te ronden.

Door de eis van voldoende inspanning, is er evenwicht tussen de belangen van de verdachte en de algemeen maatschappelijke belangen. Die belangen kunnen tegen elkaar worden afgewogen. Het EHRM weegt daarom in zijn uitspraken ook mee wat de verdachte zelf heeft gedaan om ervoor te zorgen dat de dagvaarding aan hem kan worden betekend.¹⁴⁹ In deze in de voetnoot opgenomen zaken betrof het overigens aan de griffie gezonden dagvaardingen. Het uiteindelijk zenden van de dagvaarding aan de griffie betekent dus niet per definitie dat niet wordt voldaan aan de voorwaarden van het EHRM.

Voor wat betreft de betekening niet in persoon zowel in eerste aanleg als in hoger beroep kan het volgende worden aangetekend.

In zijn uitspraak van 12 maart 2002 komt de Hoge Raad tot de conclusie dat als een verdachte aan wie de dagvaarding rechtsgeldig, via aan GBA adres of de feitelijke woon of verblijfplaats van de verdachte, is betekend, en deze verdachte niet ter zitting verschijnt, vermoed mag worden dat de verdachte afstand heeft gedaan van zijn afwezigheidsrecht.¹⁵⁰ In datzelfde arrest gaat de Hoge Raad daarna verder in op de betekenisvoorschriften en de afwezige verdachte in hoger beroep. Allereerst stelt het vast dat in zijn algemeenheid rekening moet worden gehouden met de waarschijnlijkheid dat de verdachte van zijn aanwezigheidsrecht gebruik wil maken.¹⁵¹ Een

---

148 Zie bijvoorbeeld: EHRM 6 maart 1982, 8231/78 (X v Verenigd Koninkrijk), EHRM 22 oktober 1997, 32368/96 (van Bommel v Nederland) en EHRM 4 maart 1998, 34329/96 (Benhamed v Nederland).

149 Zie hiervoor al de eerder genoemde zaken: EHRM 6 december 1991, 12865/87 (Nicol v. Nederland), EHRM 8 januari 1992, 13536/88 (H. v Nederland), EHRM 22 oktober 1997, 32368/96 (van Bommel v. Nederland) en EHRM 23 februari 1999, 34966/97 (de Groot v. Nederland).

150 HR 12 maart 2002, r.o. 3.33, *NJ* 2002, 317 en *LJN* AD5163.

151 r.o. 3.36.

gezien de jurisprudentie van het EHRM onnodige vaststelling, aangezien het EHRM als uitgangspunt neemt dat: *'...a person 'charged with a criminal offence' is entitled to take part in the hearing. Moreover, sub-paragraphs... guarantee to 'everyone charged with a criminal offence' the right 'to defend himself in person', to examine or have examined witnesses' ... and it is difficult to see how he could exercise these rights without being present.'*¹⁵² De Hoge Raad stelt dan in r.o. 3.37 en 3.38 nadere eisen, maar ook op basis van die aanvullende eisen blijft het mogelijk dat zowel in eerste aanleg als in hoger beroep de dagvaarding niet in persoon is betekend.

De vraag is of die mogelijkheid dat de dagvaarding zowel in eerste aanleg als in hoger beroep niet in persoon wordt betekend, in lijn is met het EVRM en de jurisprudentie van het EHRM. Laméris twijfelt hierover: *'Hoewel het in de meeste gevallen (net) goed zal gaan, brengt de grondslag van de geformaliseerde betekening ons reeds in de Europese gevarezone. Dit betekent dat in alle gevallen waarin de verdachte zowel in eerste aanleg als in hoger beroep bij verstek wordt berecht, zonder dat redelijkerwijs kan worden vastgesteld dat hij op de hoogte is geraakt van de dagvaarding, schending van art. 6 EVRM op de loer ligt.'*¹⁵³ In zijn reactie op het arrest Colozza was Rüter eerder al stilliger geweest. Hij concludeerde dat als in eerste aanleg niet in persoon is betekend en er in tweede aanleg sprake is van een verstek procedure, bij deze laatste alleen als er in hoger beroep in persoon is betekend geen sprake is van schending van het Verdrag.¹⁵⁴ In een zaak waarin het ging om een appeldagvaarding die niet in persoon was betekend en waarin werd gerefereerd aan de zaak Colozza was de Hoge Raad een andere mening toegedaan dan Rüter: *'...uit niets blijkt dat de Ovj zou zijn tekort geschoten in de zorg ten aanzien van de tijdige betekening van de dagvaarding in hoger beroep overeenkomstig de daarvoor geldende wettelijke regels. Aan de stukken van het geding valt ook overigens geen vermoeden te ontlenen ten aanzien van het bestaan van feiten of omstandigheden welke afbreuk zouden kunnen doen aan het belang van de verdachte dat wordt voorkomen dat hij wegens onbekendheid met het tijdstip van de behandeling van zijn zaak ter terechtzitting aldaar niet tegenwoordig zou kunnen zijn.'*¹⁵⁵

Tien jaar later concludeert de minister: *'... de door C.F. Rüter gesignaleerde mogelijke lacune in de rechtsbescherming van degene die tweemaal bij verstek is veroordeeld zonder behoorlijk tevoren van de berechting op de hoogte te zijn gesteld is thans nog niet zo noodzakelijk gebleken dat een onmiddellijke voorziening geboden is.'*¹⁵⁶ De minister waagt zich dus niet aan een uitspraak of de Nederlandse regeling in overeenstemming is met de uitspraken van het EHRM. Maar hij is in zoverre overtuigd van zijn zaak dat blijkaar aanpassing van de wet op dat moment niet nodig was.

Die aanpassing is er ook daarna op het gebied van betekening niet

---

152 EHRM 12 februari 1985, 9024/80, par. 27 (Colozza v. Italië).

153 Laméris 1998, p. 200.

154 Rüter 1986, p. 310. Zie ook Myjer 2000, p. 145.

155 HR 17 juni 1986, NJ 1986, 686.

156 Kmst II 1996/97, 24696, nr. 6.

gekomen. De Hoge Raad heeft in het eerder genoemde arrest van 2002 zijn jurisprudentie t.a.v. de betekening mede in relatie met de uitspraken van het EHRM nog eens op een rijtje gezet. Ook de Hoge Raad houdt de optie open dat zowel in eerste aanleg als in hoger beroep nadat niet in persoon is betekend een procedure in absentia mogelijk is.

In de jurisprudentie van het EHRM is mij niet gebleken dat dit na 2002 in een zaak aanhangig is gemaakt.

Tussenconclusie

Op basis van de jurisprudentie van het Hof is er geen directe aanleiding om aan te nemen dat de Nederlandse regeling voor betekening niet voldoet aan de eisen die het EHRM stelt voor het informeren van verdachten van plaats, datum en tijd van de terechtzitting. In de literatuur wordt van één consequentie van die regeling aangenomen dat het op zijn minst dubieus is of die aan de eisen van het Hof voldoet. Dit betreft de situatie waarbij aan een verdachte zowel in eerste aanleg als in hoger beroep de dagvaarding niet in persoon is betekend. In de uitspraken van het Hof is echter niet de bevestiging gevonden dat deze mogelijkheid niet in lijn is met het EVRM.

Uit de jurisprudentie van het EHRM blijkt dat er sprake is van een inspanningsverplichting van de kant van de autoriteiten om er voor te zorgen dat de verdachte op de hoogte is van plaats, datum en tijd van de terechtzitting. Het is dus van belang dat de autoriteiten daaraan voldoen. Het is daarnaast van belang dat het Hof ook van een verdachte enige inzet verwacht om de autoriteiten in de gelegenheid te stellen hem in te lichten over datum, tijd en plaats van de terechtzitting. Dat laatste geldt temeer als de verdachte kan verwachten dat er een nieuwe zaak tegen hem zal komen. Bijvoorbeeld wanneer hij een hoger beroep heeft ingesteld.¹⁵⁷

Dit alles kan er toe leiden dat ook als niet in persoon is betekend, er toch geen sprake is van schending van art. 6 EVRM. Ook als zowel in eerste aanleg als in hoger beroep niet in persoon is betekend. Het zal van de casus afhankelijk zijn of is voldaan aan de voorwaarden die het EHRM stelt t.a.v. informatievoorziening aan de verdachte.

Of de Nederlandse rechtsregels daarmee voldoen aan de voorwaarden van het EHRM, blijft, tot het EHRM hierover uitspraken heeft gedaan onduidelijk.

In de WIM is geen, ten opzichte van het commune strafprocesrecht, aparte regeling opgenomen ten aanzien van het aanwezigheidsrecht van en de betekening aan de verdachte. Bovenstaande conclusie geldt daarom ook voor de WIM.

2.4.2 'Fresh determination of the merits both law and fact of the charge'

De artikelen 404 tot en met 426 Sv beschrijven de mogelijkheden voor hoger beroep binnen het Nederlandse strafrecht. Uitgangspunt is dat tegen

---

157 Zie ook het volgende gedeelte van deze paragraaf waarin wordt behandeld dat een verdachte na een verstek procedure in eerste aanleg binnen 14 dagen nadat is gebleken dat de einduitspraak hem bekend is beroep kan instellen.

vonnissen van de rechtbank hoger beroep open staat bij de gerechtshoven.¹⁵⁸ Zowel de officier van justitie als ook verdachte kunnen in hoger beroep gaan.

Aanvankelijk kende het Nederlandse strafrecht ook de mogelijkheid van verzet. Verzet was daarbij gekoppeld aan een behandeling bij verstek. Verzet betrof een geheel nieuwe behandeling van de zaak, '*als ware het rechtsgeding bij verstek niet voorafgegaan*'. Onder invloed van bezuinigingen werd in 1935 het aantal malen dat feiten aan het oordeel van de rechter konden worden voorgelegd beperkt tot twee maal. Verzet was sinds die tijd nog alleen mogelijk voor die gevallen waarin geen hoger beroep open stond.¹⁵⁹ In 2007 zijn de artikelen uit het Wetboek van strafvordering die handelden over de verzetsprocedure (art. 399-403 Sv) vervallen. Sindsdien is verzet nog slechts mogelijk na een strafbeschikking (art. 257e Sv).

De mogelijkheid om binnen het Nederlandse recht in hoger beroep te gaan geldt zowel voor zaken die in eerste aanleg in als buiten aanwezigheid van de verdachte zijn geweest. De appelrechter behandelt en beoordeelt in hoger beroep de strafzaak opnieuw.¹⁶⁰ Getuigen en deskundigen kunnen (opnieuw) worden opgeroepen. Als in eerste aanleg meerdere strafbare feiten aan de rechter zijn voorgelegd, mag het appel tot een of meer van deze feiten worden beperkt. In hoger beroep kan daarnaast de tenlastelegging ten opzichte van die in eerste aanleg worden gewijzigd. De hoger beroeps procedure kan daardoor worden gezien als een 'fresh determination of the merits on both law and fact'.

Op grond van art. 408 lid 2 Sv begint de termijn voor het instellen van beroep bij een verstekvonnis te lopen nadat '*zich een omstandigheid heeft voorgedaan waaruit voortvloeit dat de einduitspraak de verdachte bekend is.*' Hoger beroep is daarmee ook na een verstekprocedure geen fictieve optie, maar een inzetbaar middel.

Hoewel de behandeling an sich in hoger beroep dus kan worden gezien als een 'fresh determination', ligt ook hier een gevaar op de loer. Daar waar namelijk zowel in eerste aanleg als in hoger beroep sprake was van een procedure in absentia staat er daarna voor de verdachte geen 'fresh determination' meer open. De Nederlandse cassatieprocedure ziet immers slechts op juridische vragen en kan daarom niet worden gezien als een 'fresh determination'. Van belang hierbij is dat het EHRM in een aantal uitspraken¹⁶¹ heeft aangegeven dat als de afwezigheid aan de verdachte zelf is te wijten, of als de verdachte heeft afgezien van zijn aanwezigheidsrecht, de verdachte de mogelijkheid van een 'fresh determination' kan worden ontzegd.

---

158 Er zijn een aantal uitzonderingen bijv. dat een verdachte niet tegen zijn vrijspraak in beroep kan gaan.

159 Plaisier 1999, p. 40-41 en p. 54-56.

160 Keulen 2004, p. 114.

161 Bijvoorbeeld: EHRM 14 juni 2001, 20491/92, (Medenica v Zwitserland), EHRM 1 maart 2006, 56581/00 (Sejdovic v Italië) en EHRM 28 februari 2008, 68020/01 (Demebukov v Bulgarije).

Volgens Laméris¹⁶² is er bij absentia procedures in hoger beroep een grote kans op schending van het Verdrag. Maar op basis van de uitspraak van het EHRM in de zaak De Groot¹⁶³ komt zij tot de conclusie dat het ontbreken van een mogelijkheid tot een 'fresh determination' na een Pia in appel niet altijd leidt tot een schending van het EVRM. In de zaak De Groot was geen sprake van schending omdat de autoriteiten blijkbaar voldoende inspanningen hadden gepleegd om de appeldagvaarding bij de verdachte te bezorgen en het ook aan de verdachte was te wijten dat die dagvaarding niet aan hem kon worden betekend. Bovendien wist de verdachte dat er een hoger beroep zat aan te komen.

Het EHRM, zo blijkt ook weer uit deze zaak, kijkt naar de omstandigheden van de zaak 'as a whole'.

Waar het EHRM de verantwoordelijkheid van de verdachte betreft in zijn afweging of er sprake is van schending van een rechtsregel, zo doet de Hoge Raad dat ook. In zijn eerder geciteerde overzichtsarrest uit 2002 wijst de Hoge Raad er op dat de verdachte zelf een verantwoordelijkheid heeft: *'Daar komt bij dat indien in eerste aanleg de rechter in een dergelijke situatie tot berechting bij verstek is overgegaan, voor de verdachte steeds een rechtsmiddel open staat, nadat hij van het vonnis in eerste aanleg op de hoogte is gekomen, zodat hij in de gelegenheid is zijn zaak opnieuw te laten beoordelen. Van hem mag dan, indien hij een rechtsmiddel aanwendt, worden verwacht dat hij de in het maatschappelijk verkeer gebruikelijke maatregelen neemt om te voorkomen dat een dagvaarding voor die aanleg hem niet bereikt of de inhoud daarvan niet te zijner kennis komt.'*¹⁶⁴

De Hoge Raad verbindt zo de termijn voor het indienen van een hoger beroep aan die 'fresh determination'. En overigens ook aan het in het vorige onderdeel van deze paragraaf behandelde recht op informatievoorziening ten aanzien van plaats, datum en tijd van terechtzitting. Die termijn voor het indienen van hoger beroep begint bij een verstekprocedure immers conform art. 408 lid 2 SV pas nadat *'...zich een omstandigheid heeft voorgedaan waaruit voortvloeit dat de einduitspraak de verdachte bekend is.'*

Kortom: zolang de verdachte niet op de hoogte is van de einduitspraak, kan hij geen hoger beroep instellen. Pas als de verdachte wel op de hoogte is gekomen van die einduitspraak begint de termijn voor het instellen van hoger beroep te lopen en dus heeft de verdachte de mogelijkheid op een 'fresh determination'. Door het instellen van het hoger beroep geeft de verdachte aan dat hij op de hoogte is van uitspraak in eerste aanleg en bovendien kan de verdachte nu verwachten dat hij een dagvaarding voor het hoger beroep krijgt. Hij dient er, in lijn met uitspraken van het EHRM ook voor te zorgen dat die dagvaarding hem kan bereiken. Afwezigheid van de verdachte in hoger beroep kan zo, ook of enigszins, aan de verdachte

---

162 Laméris 2001, p. 109.

163 EHRM 23 februari 1999, 34966/97 (De Groot v. Nederland, NJ 1999, 641 m.nt. Knigge).

164 HR 12 maart 2002, NJ 2002, 317, LJN AD5163.

worden verweten.

Tussenconclusie

Binnen het Nederlandse recht is sprake van de mogelijkheid van een 'fresh determination' na een procedure in eerste aanleg. De Nederlandse regelgeving voldoet hiermee aan de voorwaarden die het EHRM voor Pia stelt. Maar het is de vraag of dit ook het geval is voor die situaties waarin de verdachte zowel in eerste aanleg als in hoger beroep bij verstek is veroordeeld en, conform de voorwaarden van het EHRM, de verdachte geen afstand heeft gedaan van zijn recht om aanwezig te zijn.

Naast inspanning van de autoriteiten verlangt het EHRM ook van de verdachte dat hij de autoriteiten in staat stelt hem op de hoogte te brengen van die datum, plaats en tijd van de terechtzitting. Wanneer verdachte dat niet doet kan hem dat worden aangerekend. In Nederland beginnen termijnen voor hoger beroep te lopen als de verdachte op de hoogte is gekomen van de einduitspraak. Verdachte kan dan dus verwachten dat aan hem een betekening zal worden verzonden en hij dient dan ook de autoriteiten in staat te stellen aan hem te betekenen. Daarmee lijkt in situaties waarin zowel in eerste aanleg als in hoger beroep niet in persoon is betekend, de kans dat Nederland het EHRM schendt omdat er geen sprake is van een 'fresh determination' klein. Al blijft het wel van belang dat ook de autoriteiten voldoende inspanningen plegen om de verdachte op de hoogte te brengen van datum, tijd en plaats van de terechtzitting.

De jurisprudentie van het Hof is echter casuïstisch, waarbij veel aspecten van de zaak worden meegewogen en de zaak 'as a whole' wordt beoordeeld.

Dat maakt het lastig te bepalen of de Nederlandse wetgeving bij een absentia procedure zowel in eerste aanleg als in hoger beroep, zonder dat de verdachte heeft afgezien van zijn recht op afwezigheid altijd in lijn is met de uitspraken van het EHRM, nu een 'fresh determination' na hoger beroep ontbreekt.¹⁶⁵

In de WIM is geen, ten opzichte van het commune strafprocesrecht, aparte regeling opgenomen voor rechtsmiddelen. Bovenstaande conclusie geldt daarom ook voor de WIM.

2.4.3 De mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman

Tot in 1994 was het in het Nederlandse recht gebruikelijk dat de raadsman in beginsel niet het woord mocht voeren als de verdachte niet verscheen en de dagvaarding wel op de juiste wijze aan hem was betekend.¹⁶⁶

In de zaken Lala en Pelladoah, heeft het EHRM bepaald dat een verdachte

---

¹⁶⁵ In de literatuur is er daarom wel voor gepleit om het rechtsmiddel verzet opnieuw in te voeren voor situaties waarbij er sprake is van een verstek in appel. Zie Stamhuis 2002, p. 294, Rüter 1986, p. 315 en de opsomming in Plaisier 1999, p. 243.

¹⁶⁶ Een vergelijkbare mening zijn Laméris 1998, p. 70 en Myjer 2000, p. 154-155 toegedaan.

ongeacht de vraag of de dagvaarding op de juiste wijze is betekend, recht heeft op verdediging door een raadsman.¹⁶⁷ Na deze uitspraken paste de Hoge Raad zijn standpunt aan en is ook de Nederlandse wet aangepast. Sindsdien heeft de meerderjarige verdachte in het Nederlandse strafproces de mogelijkheid om verstek te laten gaan en ter zitting een raadsman voor hem te laten optreden (art. 279 Sv). Overigens is er op basis van lid 2 van dit artikel volgens het Nederlandse recht dan sprake van een procedure op tegenspraak. Omdat hier wel sprake is van een afwezige verdachte valt deze situatie voor dit onderzoek onder Pia.¹⁶⁸

Bij de bespreking van de zaken Lala en Pelladoah in paragraaf 2.2 van dit onderzoek zijn de consequenties van deze uitspraken voor de rechtspraak van de Hoge Raad en de Nederlandse wet besproken. Die bespreking is daarom hier niet opnieuw nodig.

Met de regeling in art. 279 Sv kan iedere verdachte die niet ter zitting verschijnt zijn raadsman uitdrukkelijk machtigen om voor hem op te treden. Daarvoor blijft het overigens nog steeds wel nodig dat de verdachte op de hoogte is van de plaats, datum en tijd van de zitting. De rechter zal dan ook eerst moeten vaststellen of de dagvaarding op de juiste wijze is betekend. Pas daarna zal hij de dan aanwezige raadsman vragen of deze is gemachtigd door de verdachte.

Tussenconclusie

Een verdachte die niet verschijnt op een terechtzitting mag zich binnen het Nederlandse strafprocesrecht laten vertegenwoordigen door een raadsman. De vertegenwoordiging door de raadsman is niet afhankelijk gemaakt van, in termen van het EHRM, formalistische voorwaarden. De raadsman hoeft slechts te verklaren dat hij door de verdachte gemachtigd is. De belangrijkste redenen waarom er in de zaken Lala en Pelladoah volgens het EHRM sprake was van schending van het EVRM zijn hiermee hersteld. Door deze aanpassingen in de wet en de rechtspraak, lijkt de Nederlandse regeling in lijn te zijn met de uitspraken van het EHRM.¹⁶⁹

In de WIM is geen, ten opzichte van het commune strafprocesrecht, aparte regeling opgenomen voor de vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman, bovenstaande conclusie geldt daarom ook voor de WIM.

2.4.4 Conclusie

Allereerst kan geconstateerd worden dat de WIM voor zover het de voorwaarden die het EHRM inzake Pia heeft geformuleerd betreft, geen afwijkende regels kent in vergelijking met het commune Nederlandse strafprocesrecht. De nu volgende conclusies gelden daarom ook voor de WIM.

Op grond van de informatie in deze paragraaf lijkt het aannemelijk dat in de Nederlandse wetgeving de waarborgen uit de jurisprudentie van het EHRM

---

167 EHRM 22 september 1994, 14861/89, par. 33 (Lala v. Nederland) EHRM 22 september 1994, 16737/90, par 40 (Pelladoah v. Nederland).

168 Zie hiervoor paragraaf 1.2.

169 Zie ook Laméris 1998, p. 74.

voor de toepassing van procedures in absentia zijn verankerd. Twee aandachtspunten zijn er wel:

- a) betekening niet in persoon zowel in eerste aanleg als in hoger beroep en
- b) het ontbreken van een 'fresh determination' na een hoger beroep met een afwezige verdachte waar ook in eerste aanleg sprake was van een afwezige verdachte.

Niet gezegd kan worden dat het Nederlandse strafprocesrecht op deze punten niet in overeenstemming is met het EVRM en de voorwaarden die het EHRM in zijn jurisprudentie stelt inzake Pia. Het tegendeel kan ook niet onomstotelijk worden vastgesteld.

Het zal, zo is wel duidelijk op basis van bovenstaande, van de andere omstandigheden van de casus afhangen, bijvoorbeeld of de verdachte mogelijk op een 'unequivocal manner' heeft afgezien van zijn aanwezigheidsrecht, de inspanningen die de autoriteiten hebben gepleegd om de verdachte in persoon te dagvaarden en de mate waarin het aan de verdachte zelf is te wijten dat hij niet op de hoogte was van de plaats, datum en tijd van de terechtzitting of er daadwerkelijk sprake is van schending van art. 6 EVRM.¹⁷⁰

In dit hoofdstuk stond Nederland centraal. Besproken is de doorwerking van het EVRM en de uitspraken van het EHRM in het Nederlandse recht. Een tweetal uitspraken van het EHRM tegen Nederland inzake Pia zijn doorgenomen. Daarna is de Wet internationale misdrijven besproken. Deze wet kent in vergelijking met het commune Nederlandse strafprocesrecht geen afwijkende regels inzake Pia. In de laatste paragraaf is de vraag in hoeverre de WIM voldoet aan de voorwaarden die het EHRM heeft geformuleerd inzake Pia behandeld. In het volgende hoofdstuk wordt op een vergelijkbare wijze het recht van Engeland/Wales behandeld. In plaats van de WIM komt dan de International Criminal Court Act aan de orde.

---

170 Zie ook Laméris 1998, p. 24. Laméris ziet vooral problemen als ook in eerste aanleg er sprake was van een vervolging van een afwezige verdachte.

3. Engeland/Wales

In het vorige hoofdstuk zijn facetten van het Nederlandse recht in relatie tot het EVRM, het EHRM en Pia zijn besproken. In dit hoofdstuk worden op een vergelijkbare wijze die facetten besproken t.a.v. het recht van Engeland/Wales. In paragraaf 3.1 wordt ingegaan op de doorwerking van het EVRM binnen het recht van Engeland/Wales. In paragraaf 3.2 wordt een uitspraak van het EHRM in een zaak die draaide om de afwezigheid van de verdachte in een Engelse strafprocedure besproken. Naar aanleiding van de ondertekening door het Verenigd Koninkrijk van het Statuut van Rome is voor Engeland/Wales de International Criminal Court Act (ICC Act) opgesteld, die de vervolging van verdachten van internationale misdrijven binnen Engeland en Wales regelt. Deze wet wordt besproken in paragraaf 3.3. Afsluitend wordt in paragraaf 3.4 de vraag behandeld of deze ICC Act voldoet aan de voorwaarden die het EHRM stelt voor de toepassing van Pia.

3.1 Doorwerking van het EVRM binnen het recht van Engeland/Wales

Wat in de inleiding bij paragraaf 2.1 is aangegeven geldt ook voor het Verenigd Koninkrijk. Ook het Verenigd Koninkrijk¹⁷¹ dient, net als Nederland, zijn internationaalrechtelijke verplichtingen na te komen. En moet er dus voor zorgen dat de nationale rechtsorde in overeenstemming is met die internationaalrechtelijke verplichtingen. In deze paragraaf wordt besproken hoe het EVRM in het recht van Engeland/Wales doorwerkt.

3.1.1 Geen rechtstreekse werking

Ieder land mag binnen het internationale volkenrecht zelf kiezen hoe het zijn nationale rechtsorde in overeenstemming brengt met de door de staat aangegane internationale verplichtingen.¹⁷² In het vorige hoofdstuk is aangegeven dat in Nederland ieder verbindende bepalingen van verdragen rechtstreekse werking hebben. Een van de effecten is dat burgers daardoor binnen het nationale recht rechtstreeks een beroep kunnen doen op een verdrag. Binnen het recht van Engeland/Wales is dat niet het geval. Binnen het Verenigd Koninkrijk is een verdrag weliswaar volkenrechtelijk bindend, maar het verdrag wordt niet verbindend geacht voor particulieren en de met het recht belaste organen van de staat als het bestuur en de rechters.¹⁷³ Om de verdragen wel te laten doorwerken in het nationale recht is een aparte wet nodig die die doorwerking regelt. Systemen die op die manier de doorwerking regelen worden dualistisch genoemd.

3.1.2 Dualisme

Het dualisme op het gebied van internationale verdragen vindt zijn oorsprong in de opvatting dat een door het staatshoofd gesloten verdrag

---

171 Het Verenigd Koninkrijk bestaat uit: Engeland, Wales, Schotland en Noord-Ierland. De term Groot-Brittannië ziet op Engeland, Wales en Schotland. Het Verenigd Koninkrijk kent drie verschillende rechtssystemen met elk hun eigen wetgeving: Engeland/Wales, Schotland en Noord-Ierland. Dit onderzoek ziet op het rechtssysteem van Engeland/Wales.

172 Gerards & Fleuren 2013, p. 28.

173 Gerards & Fleuren 2013, p. 28.

niet een door het parlement (het volk) aangenomen wet opzij kan zetten.¹⁷⁴ Dit dualisme benadrukt zo dat het parlement de baas is in de staat. Het Verenigd Koninkrijk kent een sterk dualistisch systeem als het gaat om de doorwerking van internationale verdragen.¹⁷⁵

In het Verenigd Koninkrijk kan de nationale rechtsorde alleen in overeenstemming met een verdrag worden gebracht door de inhoud van het verdrag te verwerken in een nationale regeling of door in een nationale regeling uitdrukkelijk vast te leggen welke bepalingen van het verdrag kracht van wet hebben.¹⁷⁶

Het Verenigd Koninkrijk was weliswaar het eerste land dat het EVRM ratificeerde (8 maart 1951), maar pas sinds 1966 is het mogelijk dat individuele Engelse burgers hun zaken kunnen voorleggen aan het EHRM. Tot in 2000 echter kon een Engelse burger alleen bij het EHRM zijn zaak baseren op het EVRM. Sinds de invoering per 2 oktober 2000 van de Human Rights Act 1998 (HRA 1998) kunnen Engelse burgers zich ook binnen het Engelse rechtssysteem rechtstreeks op het EVRM beroepen.

Rechters in het Engeland/Wales moeten sinds de invoering van de HRA 1998 bij hun beslissingen en de uitleg van het recht, voor zover van belang, rekening houden met de artikelen uit de HRA 1998 en daarmee dus ook met daarin opgenomen artikelen uit het EVRM.¹⁷⁷ Section 3 (1) HRA 1998 geeft aan dat rechtbanken, primaire en lagere wetgeving moeten uitleggen en toepassen in overeenstemming met het EVRM. Hoewel de HRA 1998 niets zegt over common law, zullen rechtbanken in Engeland/Wales ook het common law zo uitleggen dat het in lijn is met het EVRM.¹⁷⁸ Rechters moeten daarbij ook de jurisprudentie van het EHRM betrekken.¹⁷⁹

Op basis van de HRA 1998 mogen autoriteiten in Engeland/Wales niet handelen in strijd met de rechten uit het EVRM, tenzij die autoriteit handelde op basis van een wet in formele zin.¹⁸⁰

Art. 6 EVRM is opgenomen in de HRA 1998 als Schedule 1. Net als in het EVRM betreft het geen absoluut recht, en kan het recht worden begrensd.¹⁸¹

3.1.3 Buiten toepassing laten van wettelijke voorschriften

'What the statute itself enacts cannot be unlawful, because what the statute says and provides is itself the law, and the highest form of law that is known to this country. It is the law which prevails over every other form of

---

174 Gerards & Fleuren 2013, p. 33 en 275.

175 Zie

<www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmmeuleg/633/63304.htm> (geraadpleegd 12 mei 2014) en Gerards & Fleuren 2013, p. 24 en 32.

176 Zie

<www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmmeuleg/633/63304.htm> en Gerards & Fleuren 2013, p. 31.

177 Gerards & Fleuren 2013, p. 33, Vollans & Asquith 2011, p. 114 en

www.justice.gov.uk/human-rights

178 Gerards & Fleuren 2013, p. 281.

179 Section 2 (1) HRA 1998.

180 Zie www.justice.gov.uk/human-rights.

181 Slapper & Kelly 2001, p. 24-27. Lid 1 en 2 van art 6 EVRM zijn in de zaken Brown v AG for Scotland en McIntosh v AG of Scotland beperkt.

*law, and it is not for the court to say that a parliamentary enactment, the highest law in this country, is illegal.*¹⁸²

Deze algemene regel geldt ook voor de HRA 1998. De Engelse rechter is dus niet bevoegd om een bij- of ingevolge van primaire wetgeving vastgesteld voorschrift onverbindend te verklaren of buiten toepassing te laten, wegens strijd met de krachtens de HRA 1998 in de rechtsorde van Engeland/Wales geïncorporeerde bepalingen van het EVRM.

Op basis van section 4 (2) HRA 1998 kunnen hogere rechters¹⁸³ wel uitspreken dat wetgeving onverenigbaar is met de HRA 1998.¹⁸⁴ Maar het is aan de wetgevende en uitvoerende macht om te beslissen of en welke wijzigingen daarom in de regelingen moeten worden aangebracht.¹⁸⁵ De wetgever is niet verplicht daadwerkelijk tot aanpassing over te gaan.¹⁸⁶ De verklaring dat betreffende regel volgens de hogere rechters onverenigbaar is met het EVRM heeft dan ook geen direct effect op de geldigheid van de regeling.¹⁸⁷

De Engelse rechter is daarentegen wel bevoegd vanwege strijdigheid met de in de HRA 1998 opgesomde bepalingen van het EVRM een streep te halen door (rechts)handelingen van 'public authorities' die niet dwingend voortvloeien uit voorschriften die bij of krachtens 'primary legislation' zijn vastgesteld.¹⁸⁸

3.1.4 Jurisprudentie van het EHRM

Bij uitspraken moet de Engelse rechter rekening houden met uitspraken van het EHRM. Daarbij maakt het conform sectie 2 (1) HRA 1998 niet uit of het gaat om een uitspraak tegen het Verenigd Koninkrijk of tegen een ander land. EHRM uitspraken kunnen zo dus leiden tot bijstelling van de eigen rechtspraak.¹⁸⁹

Hoewel de Engelse rechters conform de HRA 1998 de jurisprudentie van het EHRM moet meewegen in hun beslissingen, gaat het hier niet om een blindelings volgen van die jurisprudentie als men van mening is dat het EHRM een regel in het Engelse recht verkeerd heeft begrepen: *'If, for example, an English court considers that the ECtHR has misunderstood or been misinformed about some aspect of English law, it may wish to give a judgment which invites the ECtHR to reconsider the question...'*¹⁹⁰

---

182 Cheney v. Conn [1968] 1 WLR 242, 247.

183 Dit betreft: High Court, Court of Appeal, de Judicial Committee of the Privy Council en het UK Supreme Court. Zie Gerards & Fleuren 2013, p. 277.

184 De zogenaamde 'declaration of incompatibility'. In een aantal gevallen is dit ook gebeurd. Zie hiervoor Gerards & Fleuren 2013, p. 280.

185 Gerards & Fleuren 2013, p. 36-37. Zie ook www.justice.gov.uk/human-rights

186 Section 4 HRA 1998 en Gerards & Fleuren 2013, p. 40 en p. 273.

187 Section 4 (6) HRA 1998. Dit komt uit een (civiele) zaak Kay v. Lambeth LBC, UKHL 10 [2006] 2 AC 465 waarin het volgende citaat van Lord Bingham staat: *'It is by the decisions of national courts that the domestic standard must be initially set, and to those decisions the ordinary rules of precedent should apply.'*

188 Gerards & Fleuren 2013, p. 40.

189 Gerards & Fleuren 2013, p. 49.

190 R v Lyons and others [2002] UKHL 44, par. 46.

In het recht van Engeland/Wales speelt bovendien de zogenaamde precedentwerking nog een rol. Precedentwerking houdt kort gezegd in dat een lagere rechter de uitspraak van een hogere rechter dient te volgen. Die precedentwerking is een belangrijke pijler onder de ontwikkeling van het common law. Het zich houden aan eerdere uitspraken leidt tot eenduidigheid in de rechtspraak zonder dat daarvoor, zoals gebruikelijker binnen het civil law, het opstellen van wetten noodzakelijk is.¹⁹¹ Hoewel ook in Engeland/Wales meer en meer is vastgelegd in wetten, speelt die precedentwerking nog steeds een rol, ook in de doorwerking van de uitspraken van het EHRM in het Engelse recht. Als een lagere rechtbank wordt geconfronteerd met tegenstrijdige uitspraken van een hogere Engelse rechter en het EHRM, dan moet die lagere rechter de hogere Engelse rechter en niet de uitspraak van het EHRM volgen, tenzij en totdat die regel is aangepast door een hogere rechtbank.¹⁹²

Dit kan de invloed van de uitspraken van het EHRM op het Engelse recht beperken. Daar waar er echter geen sprake is van een precedent binnen het Engelse recht, zal de invloed van het EHRM duidelijk merkbaar zijn. De rechters moeten immers rekening houden met de uitspraken van het EHRM. Aannemelijk is dat door interpretatie en het inlezen van bedoelingen in eerdere precedents en EHRM-uitspraken, ruimte wordt gecreëerd om de precedent- en de EHRM-uitspraak bij elkaar te brengen. Zo kunnen waarschijnlijk in veel gevallen conform section 6 HRA 1998 uitspraken worden gedaan in lijn met EHRM-uitspraken.¹⁹³

3.1.5 Conclusie

Het Verenigd Koninkrijk kent een dualistisch systeem voor wat betreft de opname van het internationaal recht in het nationale recht. Dit betekent dat er binnen het Engelse recht een wet of een andere rechtshandeling nodig is die de inhoud van de internationale norm in de nationale rechtsorde verwerkt en daarmee die internationale norm verbindend maakt binnen het Engeland/Wales. Door de Human Rights Act 1998 zijn een groot aantal van de artikelen van het EVRM, waaronder art. 6, binnen het recht van Engeland en Wales gebracht.

Rechters in Engeland/Wales moeten sinds de invoering van de HRA 1998 bij hun beslissingen en de uitleg van het recht, voor zover van belang, rekening houden met de artikelen uit de HRA 1998 en daarmee dus ook met daarin opgenomen artikelen uit het EVRM. Rechters moeten daarbij naast de HRA 1998 ook de jurisprudentie van het EHRM betrekken.

De Engelse rechter is niet bevoegd om een bij- of ingevolge van primaire wetgeving vastgesteld voorschrift onverbindend te verklaren of buiten

---

191 Vollans & Asquith 2011, p. 46.

192 Gerards & Fleuren 2013, p. 50 en 286 en Vollans & Asquith 2001, p. 56. In *Price v. Leeds City Council* 8 march 2006 [2006] UKHL 10, bepaalde (par. 44) the House of Lords dat lagere Engelse rechtbanken nog steeds gebonden waren aan de uitspraken van de Law Lords ook al zijn die mogelijk in tegenspraak met uitspraken van het EHRM.

193 Gerards & Fleuren 2013, p. 52 en 286.

toepassing te laten, wegens strijd met de krachtens de HRA 1998 in de rechtsorde van Engeland/Wales geïncorporeerde bepalingen van het EVRM. Het is aan de wetgevende en uitvoerende macht om te beslissen of en welke wijzigingen in de regelingen moeten worden aangebracht om deze in lijn te brengen met het EVRM.

3.2 Uitspraak van het EHRM inzake Pia: Jones

Op 9 september 2003 sprak het EHRM zich uit over de zaak Jones v. Verenigd Koninkrijk. Deze zaak is interessant omdat de afwezigheid van de verdachte tijdens de terechtzitting in eerste aanleg centraal stond. Het verloop van deze zaak in Engeland en bij het EHRM illustreert hoe bedachtzaam binnen het Engelse recht met Pia wordt omgegaan. De zaken Jones worden sindsdien binnen het recht van Engeland/Wales regelmatig aangehaald in relatie tot richtlijnen voor het houden van procedures in afwezigheid van de verdachte.

3.2.1 Casus

Op 18 augustus 1997 overvalt Jones, met een kompaan een postkantoor in Liverpool. Beiden worden gearresteerd, maar later op borgtocht vrij gelaten. In januari 1998 worden beiden aangeklaagd en pleiten ze niet schuldig. Waarna een datum voor de terechtzitting wordt gepland in maart 1998. Die datum wordt verschoven en als op 1 juni 1998 daadwerkelijk de zitting begint verschijnen beide verdachten niet. De zitting wordt verdaagd tot oktober 1998 en een arrestatiebevel voor het tweetal wordt uitgevaardigd, omdat zij zich op grond van de voorwaarden voor de borg hadden moeten melden. Ook in oktober verschijnen beide verdachten niet: ze zijn niet gearresteerd en hebben zich ook niet overgegeven aan de autoriteiten. Inmiddels hebben de raadsmanen van de verdachten zich ook teruggetrokken. De rechter besluit dan de zitting door te laten gaan: *'...taking the view that the defendants had deliberately frustrated the attempt of the prosecuting authorities to have the case finally concluded.'*¹⁹⁴ Beide verdachten worden schuldig bevonden en veroordeeld tot 13 jaar gevangenisstraf. Jones wordt in december 1999 gearresteerd en hij probeert dan, conform het Engelse recht, toestemming te verkrijgen om in hoger beroep te gaan. Op 31 januari 2001 wordt hem die toestemming, door de Court of Appeal niet gegeven. De Court of Appeal gaat uitgebreid in op de manier waarop de rechtbank in eerste aanleg met de zaak is omgegaan en de Court of Appeal besteedt zeer uitgebreid aandacht aan jurisprudentie van het EHRM op het gebied van Pia. De Court of Appeal stelt vast dat er binnen het EVRM geen absoluut recht bestaat om aanwezig te zijn en geen absoluut recht op vertegenwoordiging en dat in dit geval de verdachte beide rechten heeft opgegeven.¹⁹⁵ De Court of Appeal geeft daarna op basis eerder in de uitspraken gedane citaten, waaronder de relevante jurisprudentie van het EHRM, uitgebreide richtlijnen. In de richtlijnen wordt beschreven waar een Engelse rechter op

---

194 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par. 3.

195 R v Jones 31 January 2001 [2001] EWCA Crim 168, par. 18 en 41.

moet letten als er sprake is van een afwezige verdachte.¹⁹⁶ Jones wordt door de Court of Appeal in het ongelijk gesteld, al wordt wel zijn straf naar beneden bijgesteld tot 11 jaar gevangenisstraf.

De verdachte gaat daarop naar de House of Lords.

Die stelt ten eerste vast: *'For very many years the law of England and Wales has recognised the right of a defendant to attend his trial and, in trials on indictment¹⁹⁷, has imposed an obligation on him to do so. The presence of the defendant has been treated as a very important feature of an effective jury trial.'* Om daarna te constateren dat die aanwezigheid niet altijd mogelijk is, bijvoorbeeld omdat de verdachte ziek of gevlucht is. *'In all these cases the court had been recognised as having a discretion, to be exercised in all the particular circumstances of the case, whether to continue the trial or to order that the jury be discharged with a view to a further trial being held at a later date. The existence of such a discretion is well-established, ... But it is of course a discretion to be exercised with great caution and with close regard to the overall fairness of the proceedings.'*¹⁹⁸

Daarna volgt ook in deze uitspraak een opsomming van jurisprudentie van het EHRM en eerdere Engelse uitspraken. De Law Lords zijn het niet eens met elkaar over de vraag of Jones vrijwillig heeft afgezien van zijn recht op aanwezigheid.¹⁹⁹ Maar onafhankelijk van de uitkomst op die vraag komen ook allen tot de conclusie dat de zaak in eerste aanleg terecht is gestart zonder dat de verdachte aanwezig was. Daarbij speelt dat de verdachte op de hoogte was van de komende zitting, dat de verdachte niet heeft gehandeld naar de eisen van de borg en dat de rechter in eerste aanleg, volgens de Law Lords, alles heeft gedaan om, ondanks de afwezigheid van de verdachte te zorgen voor een 'fair trial'. De opsomming van de Court of Appeal in paragraaf 22 van zijn uitspraak, kan daarbij gelden als een belangrijke richtlijn. Bovendien heeft de verdachte geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om bij de Court of Appeal, waar hij aanwezig was en een raadsman had, nieuwe bewijzen in te brengen. Meerdere malen wijzen de Law Lords erop dat het aan de rechtbank is om te bepalen of een terechtzitting, indien de verdachte afwezig is, kan worden voorgezet. Jones legt dan de zaak voor aan het EHRM op basis van een vermeende schending van art. 6 EVRM.

---

196 R v Jones 31 January 2011 [2001] EWCA Crim 168, par. 22.

197 Het is goed hier te wijzen op het feit dat binnen het recht van Engeland/Wales, overtredingen ('summary offenses') worden behandeld in een magistrates' court, misdrijven ('on indictment') worden behandeld in de Crown Court. De Op basis van de Magistrates' Court Act 1980 section 11 kan een 'summary offense', onder bepaalde voorwaarden worden gehouden in afwezigheid van de verdachte. Een vergelijkbare regeling mist voor de zaken 'on indictment'.

198 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par. 6.

199 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par 15, 18, 35, 47-54. Bingham, Nolan en Hutton gaan uit van een afzien van het recht, Hoffmann en Rodger of Earlsferry waren het daar niet mee eens.

3.2.2 Essentie uitspraak EHRM

Het EHRM²⁰⁰ stelt allereerst vast dat het toentertijd binnen het Engelse recht nog geen duidelijke regel was dat een onderzoek ter terechtzitting door kon gaan buiten afwezigheid van de verdachte. Omdat de verdachte daardoor niet kon inschatten wat de consequenties waren van zijn afwezigheid, kan niet worden gezegd dat hij heeft afgezien van zijn aanwezigheidsrecht op een 'unequivocally and intentionally manner'. Jones was bij de behandeling van zijn zaak in de Court of Appeal aanwezig en hij werd ook bijgestaan door een raadsman. Hoewel Jones daarvan geen gebruik heeft gemaakt, kan de Court of Appeal op grond van section 23 van de Criminal Appeal Act 1968 bij de behandeling van een zaak nieuw bewijs toelaten. Daarmee is er volgens het EHRM sprake van een mogelijkheid op een 'fresh determination'. En tegen deze achtergrond komt het Hof tot de conclusie dat er 'as a whole' sprake is van een fair trial. De klacht van Jones wordt niet ontvankelijk verklaard.

3.2.3 Gevolgen voor het recht van Engeland/Wales

De uitspraak van het EHRM an sich heeft, anders dan de zaken Lala en Pelladoah voor het Nederlandse recht, geen grote gevolgen gehad voor het Engelse recht. Het Hof heeft immers geen schending van het EVRM geconstateerd. Het belang voor het recht in Engeland/Wales zit er vooral in dat met de uitspraak van het EHRM voor het eerst in alle rechtbanken die zich daarover binnen het Engelse recht kunnen uitspreken, is vastgesteld dat een procedure in absentia in Engeland/Wales ook bij procedures 'on indictment', mogelijk is. Wanneer een verdachte in zo'n procedure afwezig is, is er niet per definitie sprake van een 'unfair trial'. Waar bij overtredingen, die worden behandeld bij een magistrates' court, een procedure in afwezigheid van de verdachte is vastgelegd in de wet²⁰¹, is dat bij procedures 'on indictment' die worden behandeld door de Crown Court niet het geval. Overigens is binnen het recht van Engeland/Wales ook niet vastgelegd, zoals de Law Lords opmerken, dat de verdachte bij die procedures aanwezig moet zijn. In het Schotse recht is dit wel het geval.²⁰²

Al jaren gold het uitgangspunt binnen het Engelse recht, dat waar een verdachte niet aanwezig was de rechtbank kon besluiten of een zaak in afwezigheid van die verdachte door kon gaan. Met de uitspraken gedaan binnen de Engelse rechtsorde in de zaken Jones is duidelijk geworden binnen welke kaders de rechter dit kan doen: de richtlijnen die zijn opgesomd door de Court of Appeal.

Hoewel het EHRM deze richtlijnen een op een heeft overgenomen in zijn beslissing, geeft het EHRM niet aan in hoeverre deze richtlijnen hebben bijgedragen aan de uiteindelijke beslissing van het Hof. Gezien het feit dat deze richtlijnen een op een zijn overgenomen kan worden aangenomen dat deze voor het EHRM van belang zijn geweest in de argumentatie die uiteindelijk heeft geleid tot het niet ontvankelijk verklaren van de klacht van

---

200 EHRM 9 september 2003, 30900/02 (Jones v Verenigd Koninkrijk).

201 Magistrates Court Act 1980 section 11.

202 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par. 46.

Jones.

Voor het Engelse recht zijn de richtlijnen belangrijk. Dat blijkt ook uit de mate waarin de richtlijnen bijvoorbeeld door arbitrage-instituten worden geciteerd.²⁰³

In deze paragraaf zijn de doorwerking van het EVRM en de uitspraken van het EHRM in het recht van Engeland/Wales behandeld. Verder is een zaak besproken die uiteindelijk werd voorgelegd aan het EHRM. Deze zaak ging om de toepassing van Pia binnen het Engelse recht. In de uitspraken in deze zaak werd bevestigd dat ook binnen het recht van Engeland/Wales procedures in absentia mogelijk zijn.

In de volgende paragraaf wordt de International Criminal Court Act besproken. Waarna in de afsluitende paragraaf van dit hoofdstuk wordt nagegaan of deze wet voldoet aan de waarborgen die het EHRM stelt voor de toepassing van Pia.

3.3 De International Criminal Court Act

3.3.1 Aanleiding en doel

De International Criminal Court Act 2001 (ICC Act) regelt binnen Engeland en Wales de vervolging van verdachten van internationale misdrijven. Net als in Nederland is de aanleiding voor het opstellen van de ICC Act de ondertekening van het Statuut van Rome. Het Verenigd Koninkrijk heeft het Statuut op 30 november 1998 ondertekend. De ICC Act is in werking getreden per 1 september 2001. Hierna heeft het Verenigd Koninkrijk op 4 oktober 2001 ook het Statuut van Rome geratificeerd.²⁰⁴

De ICC Act heeft drie doelen:

- *to incorporate the offences of the Statute into domestic law so that domestic authorities will always be in a position to investigate and prosecute any ICC crimes committed in this country, or committed overseas by a UK national, a UK resident or a person subject to UK Service jurisdiction;*
- *to make provision, ..., to enable the UK to meet its obligations under the ICC Statute... These obligations relate, in particular, to the arrest and surrender of persons wanted by the ICC and the provision of assistance with respect to ICC investigations;*
- *to enable the UK to reach an agreement with the ICC so that persons convicted can serve prison sentences in this country.*²⁰⁵

Voor dit onderzoek is alleen het eerste doel van belang.

De ICC Act regelt de vervolging van genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven. Voor de omschrijving van deze

---

203 Zie bijvoorbeeld: www.cii.co.uk/media/262241/1_proceeding_in_absence.pdf, www.arb.org.uk/Proceeding%20in-a-respondents-absence en [www.nmc-uk.org/Documents/PanelSupportGroep/Green%20Guidance%20Documents/Conduct%20and%20Copetence%20Committee/1741011%20%20104%20Cases%20to%20know\(2\).pdf](http://www.nmc-uk.org/Documents/PanelSupportGroep/Green%20Guidance%20Documents/Conduct%20and%20Copetence%20Committee/1741011%20%20104%20Cases%20to%20know(2).pdf).

204 Zie explanatory notes bij de ICC Act: www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/17/notes/division/2.

205 Zie explanatory notes bij de ICC Act: www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/17/notes/division/2.

misdrijven wordt verwezen naar de in het Statuut van Rome opgenomen omschrijvingen.²⁰⁶

3.3.2 Rechtsmacht

Part 5 van de ICC Act regelt de strafbaarstelling van de in de wet genoemde misdrijven onder nationaal recht. Section 51 ICC Act bepaalt dat strafbaar is het plegen van een van de genoemde misdrijven in Engeland/Wales (territorialiteitsbeginsel) of buiten het Verenigd Koninkrijk wanneer het misdrijf is gepleegd door een staatsburger van het Verenigd Koninkrijk ('*United Kingdom national*'), een inwoner van het Verenigd Koninkrijk ('*United Kingdom resident*') of een militair in dienst van het leger van het Verenigd Koninkrijk ('*a person subject to UK service jurisdiction*') (actief nationaliteitsbeginsel). In section 67 ICC Act en het later toegevoegde section ICC Act 67A, wordt nader bepaald wat onder die termen moet worden verstaan.

Section 68 ICC Act bepaalt dat de voorgaande sections, ook toepasbaar zijn op personen die het staatsburgerschap van het Verenigd Koninkrijk verkregen nadat de misdrijven buiten het Verenigd Koninkrijk zijn gepleegd. In section 56 ICC Act is opgenomen dat de vraag of er daadwerkelijk sprake is van een misdrijf binnen deze act moet worden bepaald aan de hand van het recht van Engeland/Wales. Het common law zal daarbij naast formele wetten een rol spelen omdat in het Engelse recht een aantal doctrines om de strafrechtelijke aansprakelijkheid vast te stellen, zijn gebaseerd op het common law. Dit geldt bijv. voor dwang, opzet en nalatigheid.²⁰⁷

Sinds de inwerkingtreding van de ICC Act, is er door mensenrechtenorganisaties kritiek geuit op de wet. Een van die punten betrof onduidelijkheid over wat moet worden verstaan onder een 'United Kingdom resident' in sections 51 en 67 ICC Act. In de toelichting bij de wet ('explanatory notes') is geen nadere aanduiding gegeven over wat onder de term moet worden begrepen. Bij mensenrechtenorganisaties bestond vooral angst dat hierdoor verdachten die zich kort in het Verenigd Koninkrijk bevonden, vervolging konden ontlopen.²⁰⁸ Die angst bestond zowel t.a.v. voormalige staatshoofden²⁰⁹ die een bezoek aan het Verenigd Koninkrijk brachten als t.a.v. (uitgeprocedeerde) asielzoekers.

De lobby van mensenrechtenorganisaties en de discussie tussen hen en de wetgever, heeft er voor gezorgd dat een section 67A is toegevoegd aan de ICC Act waarin nader wordt omschreven wat moet worden verstaan onder 'United Kingdom resident'.²¹⁰ Daarbij ligt de nadruk op mensen die een verblijfs-, werk- of studievergunning aanvragen, hebben aangevraagd of

---

206 Section 50 (1) en Schedule 1 ICC Act.

207 Ashworth 2006, p. 7.

208 Voor een goed overzicht van deze kritiek en de reactie van de regering:

www.publications.parliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/153/153we01.htm

209 De immuniteit van staatshoofden is geregeld in de State Immunity Act 1978.

210 Zie hiervoor de Coroners and Justice Act 2009 section 70 waarin wordt aangegeven dat aan de ICC Act een section 67A wordt toegevoegd aan de ICC Act 2001. <www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/section/70>

Inwerkingtreding 6 april 2010.

<www.legislation.gov.uk/uksi/2010/816/schedule/made>

nog in het land verblijven maar waarvoor de vergunning is geweigerd (section 67A(1) ICC Act).

Hiermee wordt wel duidelijk dat bijvoorbeeld de vervolging van asielzoekers die worden verdacht van een internationaal misdrijf mogelijk is. De categorie asielzoekers wordt in lid 3 van section 67A ICC Act nog zelfs nader gedefinieerd.

Voor zij die niet onder die genoemde categorieën zijn te plaatsen worden een aantal punten genoemd waarmee de rechter, om te bepalen of zij 'United Kingdom resident' zijn, rekening moet houden. Het gaat dan, kort gezegd de volgende punten: de (verwachte) lengte van het verblijf, het doel van het verblijf en of men familie of bezittingen heeft in het Verenigd Koninkrijk. Hoe deze punten moeten worden gewogen, wordt echter niet duidelijk. Of vervolging van voormalige staatshoofden die in het Verenigd Koninkrijk een medische behandeling ondergaan of komen shoppen mogelijk is, blijft hierdoor onduidelijk.

Voor de inwerkingtreding van de ICC Act waren er overigens al wetten die de in de ICC Act genoemde misdrijven strafbaar stelden.²¹¹ Dat betrof echter vaak de strafbaarstelling van daden gepleegd binnen het Verenigd Koninkrijk en niet daarbuiten.

3.3.3 Pia en de ICC Act

Section 53 (2) van de ICC Act bepaald dat de genoemde misdrijven alleen 'on indictment' kunnen worden vervolgd. In de ICC Act is geen alternatieve regel geformuleerd voor een procedure in absentia. Voor vervolging op basis van de ICC Act gelden dus t.a.v. Pia dezelfde regels als voor commune zaken die worden vervolgd 'on indictment'.

Omdat niet elke lezer van dit onderzoek bekend zal zijn het Engelse straf(proces)recht is het goed om heel kort in te gaan op de drie soorten strafprocedures binnen het Engelse strafrecht.

De lichtste vergrijpen binnen het strafrecht van Engeland/Wales, de zogenaamde 'summary offenses', vergelijkbaar met de Nederlandse overtredingen, worden vervolgd binnen een magistrates' court. Op basis van de Magistrates' Court Act 1980 is een procedure in absentia mogelijk.²¹² De tweede procedure is een tussencategorie zaken die 'triable either way' zijn. Deze zaken worden door de magistrates' courts of door de Crown Court behandeld. Om te bepalen waar de zaak wordt behandeld, vindt er een zitting plaats in een magistrates' court. Bij die zitting moet de verdachte aanwezig zijn tenzij er sprake is van wanordelijk gedrag van de verdachte. Een tweede uitzondering geldt wanneer er een goede reden is om de zitting in afwezigheid van de verdachte door te laten gaan en de verdachte heeft verklaard hiermee akkoord te gaan en de verdachte wordt vertegenwoordigd door een raadsman.

---

211 Dat gaat om: War Crimes Act 1991, Criminal Justice Act 1998 section 134, Geneva conventions Act 1957 en de Genocide Act 1969.

212 Magistrates' Court Act section 11.

De derde soort zaken betreffen de zwaardere vergrijpen (vergelijkbaar met de Nederlandse misdrijven) als moord. Dit zijn de zaken die 'on indictment' worden behandeld. Behandeling van deze zaken vindt plaats in de Crown Court. Dit geldt dus ook voor de procedures die worden gevoerd op basis van de ICC Act (section 53 (2)).

Hoewel bij een procedure 'on indictment' de aanwezigheid van de verdachte op een aantal momenten wordt verlangd, bijvoorbeeld bij de zogenaamde 'plea and case management hearing'²¹³, zijn er ook binnen de Crown Court mogelijkheden om een zaak in afwezigheid van de verdachte af te doen. In twee uitspraken gedaan eind 1800 en begin 1900, is in de Engelse rechtspraak een regel geformuleerd waarin is bepaald dat wanneer de verdachte afziet van zijn recht om aanwezig te zijn, of de verdachte vlucht of ontsnapt uit hechtenis, het de discretionaire bevoegdheid van de rechter is om de zaak al dan niet voort te zetten.²¹⁴

Opvallend is dat pas in 1991 voor het eerst in het Engelse recht de rechtmatigheid van een proces gehouden in afwezigheid van de verdachte aan de orde werd gesteld.²¹⁵ Sinds die uitspraak in 1991 heeft een Engelse rechter de bevoegdheid om te bepalen of een zaak kan beginnen of kan worden vervolgd in de afwezigheid van de verdachte en/of de vertegenwoordigers van de verdachte. In paragraaf 3.2 is de zaak R v Jones behandeld waarin deze bevoegdheid door de Law Lords werd bevestigd.²¹⁶ De zaak Jones startte met een procedure 'on indictment' bij de Crown Court in Liverpool.

Uit het verloop van die zaak Jones blijkt hoe ongebruikelijk het binnen het Engelse recht in zijn algemeenheid is om te procederen in afwezigheid van de verdachte. Het verloop van deze zaak laat ook zien dat er bij een procedure 'on indictment' en dus ook bij procedures waarbij wordt vervolgd op basis van de ICC Act, Pia mogelijk is.

Bij de eerder in deze paragraaf genoemde discussies tussen mensenrechtenorganisaties en de wetgever over de ICC Act, is de vraag of een verdachte van internationale misdrijven in Engeland/Wales in absentia kan worden vervolgd niet aan de orde gekomen.²¹⁷ Hoe dit geduid moet worden is onduidelijk. Of dit betekent dat Pia in het Engelse recht zo ongebruikelijk is dat dit door betrokkenen over het hoofd is gezien, of dat het betekent dat Pia weliswaar ongebruikelijk is in het Engelse recht, maar het openhouden van de mogelijk toch als wenselijk werd gezien, of dat hiervoor een andere reden is, is niet af te leiden uit de beschikbare informatie.

---

213 Zie bijvoorbeeld Vollans & Asquith 2011, p. 112 en Sprack 2008, p. 167.

214 Zie bijvoorbeeld R. v. Berry [1892] 104 L.T. 110 en R. v. Browne [1906] 70 J.P. 472.

215 R v Jones, Planter and Pengelly [1991] Crim LR 856. Zie ook: R v Jones [2002] UKHL 5.

216 R v Jones [2002] UKHL 5 par. 42.

217 Zie: Closing the Impunity Gap: UK law on genocide (and related crimes) and redress for torture victims.

<www.publications.parliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/153/153.pdf>

3.3.4 Hoger beroep

Net als voor Pia kent de ICC Act ook geen aparte regeling voor hoger beroep. Dit betekent dat ook hier de regels van het commune strafrecht gelden.

Omdat lezers van dit onderzoek mogelijk niet bekend zijn met de mogelijkheden van hoger beroep binnen het recht van Engeland/Wales wordt hier iets dieper op ingegaan.

Rechtsmiddelen zijn binnen het common law en dus ook binnen het recht van Engeland en Wales ongebruikelijker dan binnen civil law. In een hoger beroep moet de rechter zich, wanneer het gaat om een hoger beroep over een feitelijke veroordeling, bemoeien met de taak van de jury.

Terughoudendheid is daarom gebogen: de jury kan in principe geen foute uitspraak geven: de jury is het volk en het volk heeft in principe gelijk.²¹⁸

Hoger beroep binnen het common law ontwikkelde zich pas in de 19de eeuw toen niet alleen een jury maar ook een rechter in sommige zaken ging besluiten over de schuldvraag. En in tegenstelling tot de aanname in het common law dat een jury geen fouten kan maken, kan een rechter dat wel.

Het recht van Engeland/Wales kent diverse mogelijkheden voor hoger beroep.

Voor dit onderzoek is van belang dat tegen vonnissen van de Crown Court voor de verdachte beroep open staat bij het Court of Appeal. Het beroep kan betrekking hebben op of de feitelijke veroordeling (schuldvraag), of op de strafoplegging of op beide. Om in beroep te mogen gaan dient de verdachte verlof te vragen aan de rechter in eerste instantie of aan het Court of Appeal (Criminal Division). Als dit verlof wordt verleend, kan de beslissing uit eerste aanleg in hoger beroep volledig worden getoetst. Maar er vindt geen volledig nieuwe behandeling plaats. Het hoger beroep is inhoudelijk gericht op de bezwaren die tegen de beslissing van eerste aanleg worden aangevoerd en waarvoor verlof is verkregen. Wel kunnen, onder voorwaarden, nieuwe feiten bij de beoordeling worden betrokken.²¹⁹ Uit de zaak Jones²²⁰ blijkt dat ook voor in afwezigheid van de verdachte gewezen vonnissen een verzoek om in hoger beroep te gaan mogelijk is.

3.3.5 Conclusie

In deze paragraaf is de International Criminal Court Act behandeld. Deze wet die de vervolging van verdachten van internationale misdrijven in Engeland/Wales regelt, zijn geen uitzonderingen, ten aanzien van het commune straf(proces)recht opgenomen voor wat betreft Pia of hoger beroep. Dat betekent dus dat die commune regels ook gelden voor vervolging op basis van de ICC Act. In de volgende paragraaf wordt besproken of de ICC Act voldoet aan de waarborgen die het EHRM heeft geformuleerd voor de toepassing van Pia. Die vraag moet dus worden beantwoord op basis van de regels van het commune Engelse strafrecht.

---

218 Brants noemt dit de democratische betekenis van de jury: Brants 2012, p. 14.

219 Barendrecht & de Hoon 2006, p. 127-128 en Stamhuis 2002, p. 263.

220 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5.

3.4 Voldoet de International Criminal Court Act aan de voorwaarden die het EHRM stelt voor Pia?

In paragraaf 1.3 zijn de voorwaarden voor de toepassing van Pia zoals die zijn geformuleerd door het EHRM opgesomd. Een drietal van die voorwaarden vragen waarborgen in de nationaal gerechtelijke procedures. Het gaat dan om:

- a) de mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatie;
- b) een 'fresh determination on both merits and law';
- c) vertegenwoordiging door een raadsman.

In deze paragraaf wordt nagegaan in hoeverre de ICC Act voldoet aan deze drie waarborgen.

In de vorige paragraaf is geconstateerd dat de ICC Act geen, ten opzichte van het commune strafprocesrecht van Engeland/Wales, afwijkende bepalingen rondom Pia kent. De ICC Act is in 2001 in werking getreden, dat is na het opstellen en de inwerkingtreding van de Human Rights Act 1998 (HRA). Op grond van section 3 (1) van de HRA moeten Engelse rechtbanken primaire en lagere wetgeving uitleggen en toepassen in lijn met het EVRM. Bovendien moeten die rechtbanken op grond van section 2 (1) HRA rekening houden met de uitspraken van het EHRM. Met het opstellen van de ICC Act bestond er dus een herstelmogelijkheid voor de punten waar het Engelse strafprocesrecht mogelijk gedeeltelijk niet in lijn was met het EVRM en het EHRM. In de ICC Act zijn echter geen afwijkende of aanvullende bepalingen ten aanzien van Pia opgenomen.

Dat betekent dat het antwoord op de vraag of de ICC Act voldoet aan de voorwaarden die het EHRM stelt voor Pia moet worden gebaseerd op het commune strafprocesrecht van Engeland en Wales. Waarmee ook een antwoord wordt verkregen de vraag of de ICC Act al dan niet voldoet aan die voorwaarden.

3.4.1 De mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatievoorziening

Anders dan in het Nederlandse recht, wordt in het recht van Engeland/Wales meer de nadruk gelegd op de aanwezigheid van de verdachte: *'For very many years the law of England and Wales has recognized the right of a defendant to attend his trial and, in trials on indictment, has imposed an obligation on him to do so. The presence of the defendant has been treated as a very important feature of an effective jury trial.'*²²¹ Maar ook binnen het recht van Engeland/Wales zijn er situaties waarin procedures starten of zijn voortgezet buiten aanwezigheid van de verdachte.

Bijvoorbeeld wanneer een verdachte is gevlucht. Al sinds vele jaren wordt dan aangenomen dat de verdachte vrijwillig heeft afgezien van zijn recht

---

221 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL5 , par. 6.

om aanwezig te zijn.²²²

Zoals eerder aangegeven is in een uitspraak uit 1991²²³ bepaald dat het de bevoegdheid van de rechter is om te bepalen of een zaak in de afwezigheid van de verdachte al dan niet door kan gaan. De Law Lords hebben deze uitspraak bevestigd, daarbij hebben zij tevens aangegeven dat het niet van belang is of de verdachte vrijwillig dan wel onvrijwillig (bijvoorbeeld door ziekte) heeft afgezien van aanwezigheid.²²⁴

Op grond van deze uitspraken kan worden geconcludeerd dat er in het recht van Engeland/Wales voor de verdachte een mogelijkheid bestaat om vrijwillig af te zien van zijn aanwezigheidsrecht.

Om af te kunnen zien van het aanwezigheidsrecht op een 'unequivocal manner', zoals het EHRM eist, is het van belang dat de verdachte op de hoogte is van de datum, tijd en plaats van de terechtzitting. Het EHRM heeft daarbij bepaald dat de autoriteiten zich voldoende moeten inspannen om de verdachte te traceren om hem zo op de hoogte te kunnen brengen van datum, tijd en plaats van de terechtzitting.²²⁵

Van belang is daarom hoe de betekening van dagvaardingen in het Engelse strafprocesrecht is geregeld.

De mogelijke manieren van betekening van dagvaardingen in het recht van Engeland en Wales zijn vastgelegd in de Criminal Procedures Rules (CPR) 2013. Sections 4.7 (1) en (2a) CPR 2013 bepalen dat zowel uitreiking aan de verdachte in persoon (ook section 4.3 (1a) CPR 2013), als verzending (ook section 4.4 (1) en (2a) CPR 2013) of achterlating (ook section 4.4 (1) CPR 2013) mogelijk is. Bij verzending en achterlating dient de dagvaarding te worden gezonden aan: '*...an address where it is reasonably believed that he or she will receive it.*'²²⁶

Daar waar de dagvaarding aan de verdachte in persoon wordt uitgereikt zal dit binnen waarborgen die het EHRM stelt vallen.

Waar dat niet het geval is en de dagvaarding wordt gezonden aan een adres '*...where it is reasonably believed that he or she will receive it.*', is dit maar de vraag. 'Reasonably believed' klinkt niet erg veelbelovend, want vrijblijvend.

In de jurisprudentie van het EHRM²²⁷ is geen uitspraak terug te vinden waarin de betekening van dagvaardingen binnen het Engelse strafrecht aan

---

222 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par. 7. Hier wordt verwezen naar een uitspraak uit 1895.

Zie ook: de paragrafen 18, 35 en 47 van deze uitspraak. en R v John Victor Hayward, Anthony William Jones and Paul Nigel Purvis 31 January 2001, [2001] EWCA Crim 168, par. 41.

223 R v Jones, Planter and Pengelly [1991] CrimLR 856.

224 Zie hiervoor: R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par. 7. Hier wordt naast de uitspraak R v Jones, Planter and Pengelly [1991] CrimLR 856 ook verwezen naar de uitspraak R v Howson [1981] 74 CrAppR 172.

225 Lameris 1998, p. 8.

226 Section 4.4 CPR 2013.

227 Datum laatste zoekactie in HUDOC: 25 april 2014.

de orde wordt gesteld in relatie tot de vraag of sprake is van vrijwillige afstand van het aanwezigheidsrecht op een 'unequivocal manner'. Het zal van de inspanningen die de autoriteiten hebben gedaan om de verdachte te traceren afhangen of er sprake is van overeenstemming met de EHRM-jurisprudentie. Per casus kan die uitslag verschillend zijn omdat andere aspecten van de zaak ook een rol spelen.

Tussenconclusie

Uit de zaken Jones blijkt dat Engelse rechters bij hun afwegingen of een zitting in de afwezigheid van de verdachte door kan gaan, het ondanks die afwezigheid realiseren van een 'fair trial' centraal stellen.²²⁸ De rechters van de Court of Appeal hebben in hun uitspraak in de zaak Jones een opsomming van aandachtspunten opgenomen die kan fungeren als gids voor Engelse rechtbanken in relatie tot een terechtzitting en de afwezige verdachte. Deze opsomming wordt sindsdien ook regelmatig geciteerd en gebruikt als leidraad.

Deze aandachtspunten belichten het 'fair trial' zowel vanuit de optiek van de verdachte, als vanuit het algemeen belang, als ook vanuit slachtoffers en getuigen. Wanneer een Engelse rechter deze aandachtspunten doorloopt en op basis hiervan een besluit neemt om al dan niet door te gaan met de terechtzitting in afwezigheid van de verdachte, lijkt de kans dat er volgens het EHRM sprake is van een 'fair trial' zeker aanwezig. Het EHRM kijkt immers voor het bepalen of er sprake is van een 'fair trial' naar het proces 'as a whole'. Het ontbreken van een 'waiver' gegeven op een 'unequivocal manner' of een mogelijk onjuist betekende dagvaarding kan zo worden gecompenseerd door de andere omstandigheden van de zaak. Maar ook hier geldt dat dit per zaak moeten worden beoordeeld. Of zoals Lord Hoffman het omschreef: '*The question in my opinion is not whether the defendants waived the right to a fair trial but whether in all the circumstances they got one. It is whether on the particular facts of the case the proceedings, taken as a whole and including the appellate process, satisfied the requirements of the Convention*'.²²⁹

In de ICC Act is geen, ten opzichte van het commune Engelse strafprocesrecht, aparte regeling opgenomen voor de betekening van dagvaardingen aan en het aanwezigheidsrecht van de verdachte. Bovenstaande conclusie geldt daarom ook voor de ICC Act.

3.4.2 'Fresh determination of the merits both law and fact of the charge'

In paragraaf 3.3.4 zijn in grote lijnen de mogelijkheden voor hoger beroep binnen het recht van Engeland en Wales geschetst.

Vervolg op basis van de ICC Act vindt plaats 'on indictment'. Dat betekent dat deze zaken worden behandeld door de Crown Court. Een verzoek om tegen een uitspraak van de Crown Court in beroep te mogen

---

228 Zie hiervoor de opsomming in R v John Victor Hayward, Anthony William Jones and Paul Nigel Purvis 31 January 2001, [2001] EWCA Crim 168, par. 22.

229 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par 20.

gaan, wordt behandeld door dan wel de Crown Court rechter die de straf heeft bepaald dan wel de Court of Appeal. In hoger beroep kunnen gaan is dus geen automatisme.

Op grond van de Criminal Appeal Act 1995 section 2, kan het instellen van hoger beroep worden toegestaan als de veroordeling in eerste aanleg mogelijk 'unsafe' was. 'Unsafe' betreft de vraag hoe veilig de uitspraak is. Hoe zeker dus is het, dat het oordeel van jury (schuldvraag) en rechter (de opgelegde straf) klopt. 'Unsafe' kan diverse kanten hebben: twijfel over de schuld van de verdachte, het op het moment van plegen niet strafbaar zijn van de daden, irrationeel jury-oordeel als ook op '*serious unfairness or significant legal misdirection...*'²³⁰ 'Unfair' is zo dus onderdeel van het ruimere 'unsafe' en een onderdeel voor de Engelse rechters om mee te wegen of hoger beroep dient te worden toegestaan.

Daar waar aanleiding is om te denken dat de uitspraak 'unsafe' is en hoger beroep wordt toegestaan, kan een beslissing van de Crown Court volledig worden getoetst. Op grond van section 23 van de Criminal Appeal Act 1968 (CAA) kan de Court of Appeal getuigen (opnieuw) horen (section 23 (1b) CAA) en nieuwe bewijzen toestaan (section 23 (1a en c) CAA). In hoger beroep worden de belangrijkste juridische en feitelijke aspecten van de zaak opnieuw beoordeeld. Het zijn alleen de aspecten die tegen de beslissing in eerste aanleg naar voren zijn gebracht die worden getoetst. Als er bij een uitspraak geen vermoeden is dat die uitspraak 'unsafe' is, is alleen beroep t.a.v. het recht mogelijk.²³¹

Binnen het recht van Engeland en Wales is het meer dan binnen het Nederlandse recht de norm dat de verdachte aanwezig is tijdens de terechtzitting. Bij de overwegingen om te bepalen of er sprake is van een uitspraak die 'unsafe' is zal de rechter die afwezigheid van de verdachte daarom meewegen. De afwezigheid kan immers de mogelijkheden van de verdachte om zijn standpunten naar voren te brengen beperken. Dit leidt mogelijk tot een grotere kans op een uitspraak die 'unsafe' is en leidt dus mogelijk eerder tot het toestaan van een hoger beroep waarin zowel feiten als recht opnieuw worden gezien. Overigens maakte de rechter in de zaak Jones een andere afweging. Daar was het zowel de eigen schuld van de verdachte aan zijn afwezigheid bij de zitting in eerste aanleg als ook de zorgvuldige afwegingen van de rechter in eerste aanleg over de vraag of de zaak al dan niet in afwezigheid van de verdachte Jones door kon gaan, die er toe leidden dat de Court of Appeal een hoger beroep niet toestond.

Lord Rodger of Earlsferry gaat in de uitspraak R v Jones in op de jurisprudentie van het EHRM ten aanzien van de mogelijkheden voor een hoger beroep binnen het Engelse recht. Hij komt tot een vergelijkbare conclusie: '*The Court of Appeal would not, of course, never rehear a case in*

---

230 Zie enkele citaten hierover in EHRM 9 september 2003, 30900/02, par B1, (Jones v the United Kingdom).

231 Brants 2012, p. 12.

*the sense of having all the witnesses led before them. That is not part of the English system, for in that system justice can be done without it. But the Court of Appeal have full powers to consider any legal issue, to consider the transcript of the relevant parts of the evidence and to receive additional evidence if they consider it necessary or expedient to do so in the interests of justice....if they consider that the interests of justice so require, order a retrial...In my view, under the English system, these wide powers of the Court of Appeal are sufficient, even in the case of a trial in absence, to allow the court to monitor and secure the fairness of the proceedings.*²³²

Tussenconclusie

De eis op een 'fresh determination of the merits both law and fact of the charge' is bedoeld om de rechten van de, afwezige, verdachte te beschermen. Een verdachte kan deze rechten binnen het Engelse procesrecht na procedures 'on indictment' vorm en inhoud geven door de formulering van zijn bezwaren tegen de uitspraak in eerste aanleg. In hoger beroep worden deze aspecten immers, zowel juridisch als feitelijk getoetst. Onder voorwaarden kunnen ook nieuwe feiten bij de beoordeling worden betrokken. Niet uit te sluiten is daarom dat bij een toetsing het EHRM aan zal geven dat hier sprake is van een 'fresh determination of the merits both law and fact of the charge'.

In de ICC Act is geen, ten opzichte van het commune strafprocesrecht, aparte regeling opgenomen voor hoger beroep, bovenstaande conclusie geldt daarom ook voor de ICC Act.

3.4.3 De mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman

Bij afwezigheid van de verdachte is het in Engeland/Wales de discretionaire bevoegdheid van de rechter om te bepalen of de zitting door kan gaan, dan wel dat de jury wordt ontslagen en er een nieuwe datum voor de zitting wordt bepaald. De rechter moet in die afweging kijken naar de 'fairness of the proceedings' en besteedt daarbij bijzondere aandacht aan de vraag of de verdachte door een raadsman wordt vertegenwoordigd.²³³

Een verdachte heeft binnen het strafprocesrecht van Engeland/Wales het recht om vertegenwoordigd te worden.²³⁴ In de Magistrates' Court Act is in section 122 vastgelegd dat wanneer een afwezige verdachte wordt vertegenwoordigd door een raadsman dit geldt als een zitting waarbij de verdachte aanwezig is. Een regeling kortom, die lijkt op de Nederlandse regeling van de vertegenwoordiging door een raadsman van de afwezige verdachte. Een vergelijkbare regeling voor procedures 'on indictment' is in de voor dit onderzoek geraadpleegde literatuur niet gevonden. Wel is in de

---

232 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par 74.

233 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par. 6 -7.

234 Spencer 2005, p. 155-156.

Access to Justice Act 1999, schedule 3 en section 12 (2) het recht op de vergoeding van vertegenwoordiging van een verdachte door een raadsman vastgelegd. Schedule 3 section 1 (1) luidt: '*Individuals to whom right may be granted: a right to representation for the purposes of any kind of criminal proceedings before a court may be granted to an individual...*'.

Section 12 (2) van de Access to Justice Act bepaalt nader wat moet worden verstaan onder een 'criminal proceeding'.

Hieruit kan worden afgeleid dat een raadsman ook een afwezige verdachte kan vertegenwoordigen. Of dan, zoals in de Magistrates' Court Act, sprake is van een procedure op tegenspraak is voor dit onderzoek niet relevant.

In 1994 is het Verenigd Koninkrijk door het EHRM²³⁵ terecht gewezen omdat binnen de toen geldende procedure de eerste 48 uur na arrestatie contact met de advocaat niet was toegestaan. Terwijl wel consequenties konden worden verbonden aan de houding van de verdachte in die periode. De verdachte in deze zaak werd volgens het EHRM geconfronteerd met een fundamenteel dilemma: als hij zweeg konden daaraan conclusies worden verbonden, maar als hij sprak liep hij eveneens het risico zijn verdediging te schaden. Het EHRM vond daarom bijstand door een raadsman van de verdachte ook in die eerste 48 uur gewenst. Door hem die bijstand te onthouden was de verdachte, volgens het EHRM, beroofd van een eerlijk proces. De Engelse wetgeving lijkt op dat punt nog immer niet in lijn met de uitspraak van het EHRM. In section 58 (1) van de Police and Criminal Evidence Act 1984 is namelijk nog steeds opgenomen dat het recht op een raadsman niet direct maar binnen 36 uur moet worden gerealiseerd.²³⁶ Dit betreft echter de fase van het vooronderzoek, niet de fase van de terechtzitting waar dit onderzoek betrekking op heeft.

Bij terechtzittingen komt het in de praktijk blijkbaar regelmatig voor dat een rechter de raadsman vraagt de verdachte te blijven vertegenwoordigen ook al is deze gevlucht. In R v. Jones komt dit aan de orde: '*But the presence throughout the trial of legal representatives, in receipt of instructions from the client at some earlier stage, and with no object other than to protect the interests of that client, does provide a valuable safeguard against the possibility of error and oversight. For this reason trial judges routinely ask counsel to continue to represent a defendant who has absconded during the trial, and counsel in practice accede to such an invitation and defend their absent client as best they properly can in the circumstances.*'²³⁷

Ook in de uitspraak van het Court of Appeal in deze zaak wordt aandacht besteed aan de mogelijkheden tot vertegenwoordiging binnen het recht van

---

235 EHRM 28 oktober 1994, 14310/88 (Murray v. Verenigd Koninkrijk).

236 Op 26 oktober 2010 deed de Supreme Court of the United Kingdom een uitspraak in de zaak Cadder v. Her Majesty's Advocate. In deze zaak onder schots recht draaide het om de vraag of een verdachte als hij wordt verhoord door politie recht heeft op toegang tot juridisch advies. Binnen het Schotse recht mag dit recht maximaal 6 uur aan de verdachte worden ontzegd. De Supreme Court bepaalde in dat dit deze praktijk niet in lijn was met art. 6 van het EHRM.

237 R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) 20 February 2002, [2002] UKHL 5, par 15.

Engeland/Wales: '*...the common law seeks to discourage unjustified absences of the accused but presence is not a necessary pre-requisite to representation at trial or on appeal... defendants in England who were absent from trial are permitted to instruct lawyers to represent them...*'²³⁸

Tussenconclusie

Op grond van de beschikbare informatie lijkt de regelgeving in Engeland/Wales voor wat betreft de vertegenwoordiging door een raadsman van de afwezige verdachte in lijn met de voorwaarden die het EHRM stelt voor de toepassing van Pia.

In de ICC Act is geen, ten opzichte van het commune strafprocesrecht, aparte regeling opgenomen voor de vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman, bovenstaande conclusie geldt daarom ook voor de ICC Act.

3.4.4 Conclusie

Op grond van bovenstaande lijkt het aannemelijk dat in het strafprocesrecht van Engeland/Wales de waarborgen uit de jurisprudentie van het EHRM voor de toepassing van procedures in absentia zijn opgenomen. Een aandachtspunt lijken de dagvaardingen die niet in persoon zijn betekend. Binnen het recht van Engeland/Wales is echter het starten of vervolgen van een procedure in absentia een afwijking van de normale gang van zaken. Rechters zullen voor zij besluiten over doorgang van de zitting in afwezigheid van de verdachte, diverse aspecten en consequenties van het al dan niet doorgaan van de terechtzitting tegen elkaar afwegen.²³⁹

Uitgangspunt is daarbij een 'fair trial' voor de verdachte. Maar ook de belangen van bijvoorbeeld slachtoffers worden meegewogen. Als de rechter besluit tot het doorgaan van de terechtzitting, dan is het ook zijn taak om er voor te zorgen dat '*...the trial is as fair as the circumstances permit.*'²⁴⁰ Het EVRM kijkt zoals gezegd naar de zaak 'as a whole'. De overwegingen van de Engelse rechter om de terechtzitting al dan niet door te laten gaan, de mate waarin hij tijdens de zitting zorgt voor een 'fair trial', maar ook het al of niet aanwezig zijn van een raadsman, de vraag of de verdachte vrijwillig afstand heeft gedaan van zijn aanwezigheidsrecht en de manier van betekening van de dagvaarding bepalen dan bij elkaar of er daadwerkelijk sprake is van schending van art. 6 EVRM.

Wanneer een rechter in Engeland of Wales zich aan de richtlijnen houdt, zoals die zijn geformuleerd door de Court of Appeal in de zaak Hayward, Jones en Purvis²⁴¹, dan lijkt het aannemelijk dat een eventuele toetsing van het EHRM bij een in absentia gehouden procedure in Engeland/Wales niet

---

238 R v John Victor Hayward, Anthony William Jones and Paul Nigel Purvis 31 January 2001, [2001] EWCA Crim 168, par. 14.

239 Zie hiervoor opnieuw de opsomming in R v John Victor Hayward, Anthony William Jones and Paul Nigel Purvis 31 January 2001, [2001] EWCA Crim 168, par. 22.

240 Zie hiervoor de opsomming in R v John Victor Hayward, Anthony William Jones and Paul Nigel Purvis 31 January 2001, [2001] EWCA Crim 168, par. 22 (6).

241 R v John Victor Hayward, Anthony William Jones and Paul Nigel Purvis 31 January 2001, [2001] EWCA Crim 168, par. 14.

neer zal komen op een schending van art. 6 EVRM ondanks het feit dat de betekening niet in persoon heeft plaatsgevonden.

4. Conclusie

Dit onderzoek gaat over de doorwerking van de jurisprudentie van het EHRM inzake procedures in absentia (Pia) in Nederland en Engeland/Wales. In eerste instantie is in het onderzoek op basis van de jurisprudentie van het EHRM beschreven welke voorwaarden het EHRM voor de toepassing van Pia stelt. Daarna is bepaald hoe het EVRM en de uitspraken van het EHRM doorwerken in het recht van Nederland en van Engeland/Wales. Apart is aandacht besteed aan een drietal uitspraken van het EHRM tegen Nederland en het Verenigd Koninkrijk waarbij Pia een rol speelde. Daarbij is ook gekeken naar de invloed die deze uitspraken hebben gehad op het recht van Nederland en van Engeland/Wales.

Daarna zijn de Wet internationale misdrijven (WIM) en de International Criminal Court Act (ICC Act) behandeld. De centrale vraag van dit onderzoek kwam daarbij aan de orde, namelijk of deze wetten voor wat betreft Pia voldoen aan de voorwaarden van het EHRM.

Zowel in de WIM als in de ICC Act zijn geen aparte regelingen getroffen ten aanzien van de eventuele toepassing van Pia. Of dit komt omdat de wetgever er vanuit ging dat de voorwaarden die het EHRM stelt al zijn geborgd in nationale wetgeving en procedures van beide landen, of dat er andere redenen zijn, wordt uit de geraadpleegde literatuur voor dit onderzoek niet duidelijk. In de totstandkomingsgeschiedenis van de WIM is wel terug te vinden dat de Nederlandse wetgever procedures in absentia bij vervolging op basis van de WIM heeft willen voorkomen. Maar de Nederlandse wetgever heeft er niet voor gekozen om in de WIM vast te leggen dat Pia niet mogelijk is. Door in sommige gevallen de aanwezigheid van de verdachte te eisen probeert de wetgever procedures in absentia bij de toepassing van de WIM te voorkomen.

De Engelse wetgever heeft vervolging op basis van de ICC Act alleen mogelijk gemaakt voor staatsburgers van het Verenigd Koninkrijk en '*UK residents*'. Hiermee is niet direct gezegd dat voor vervolging op basis van de ICC Act aanwezigheid op het grondgebied van Engeland/Wales nodig is. Maar zeker voor die '*UK residents*' lijkt die link er wel te zijn. Of dit zoals in Nederland, is ingegeven door de behoefte om procedures in absentia te voorkomen is niet duidelijk.

In zijn uitspraken heeft het EHRM een negental voorwaarden geformuleerd rondom Pia. In paragraaf 1.3.2 zijn deze besproken. Een drietal van die voorwaarden vragen ingrijpen door de wetgever. Aan deze drie voorwaarden zijn de WIM (paragraaf 2.4) en de ICC Act (paragraaf 3.4) getoetst. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- a) de mogelijkheid om afstand te doen van het aanwezigheidsrecht en daarmee samenhangend het recht op informatie;
- b) '*fresh determination of the merits both law and fact of the charge*';
- c) de mogelijkheid van vertegenwoordiging van de verdachte door een raadsman.

De vraag die in dit onderzoek centraal stond was:

Voldoen de International Criminal Court Act in Engeland/Wales en de Wet internationale misdrijven in Nederland aan de voorwaarden die het EHRM stelt aan de toepassing van procedures in absentia?

Omdat de WIM en de ICC Act geen aparte regeling voor Pia of voor een van deze voorwaarden kent, heeft die toetsing van beide wetten aan bovenstaande drie voorwaarden plaatsgevonden aan de hand van het commune strafprocesrecht van Nederland respectievelijk Engeland/Wales. Hoewel door het casuïstische karakter van de uitspraken van het EHRM niet alles met zekerheid kan worden gesteld, kan op basis van dit onderzoek worden geconcludeerd dat in het recht van zowel Nederland als Engeland/Wales die waarborgen zijn opgenomen. Maar in beide landen zijn er op onderdelen twijfels.

Voor Nederland geldt dit voor de volgende punten:

- a) betekening niet in persoon zowel in eerste aanleg als in hoger beroep en
- b) het ontbreken van een 'fresh determination' na een hoger beroep met een afwezige verdachte waar ook in eerste aanleg sprake was van een afwezige verdachte.

Voor Engeland/Wales geldt dit voor: de dagvaardingen die niet in persoon zijn betekend.

Het zijn aandachtspunten. Uit het onderzoek blijkt niet dat deze punten niet in overeenstemming met het EVRM. Daarbij is het ook van belang dat het EHRM kijkt naar de procedure 'as a whole'. De aandachtspunten kunnen zo, worden geneutraliseerd door andere aspecten in de zaak. De door de Engelse Court of Appeal opgestelde lijst met punten waar een rechter bij een afwezige verdachte aandacht aan moet besteden, lijkt hiervoor een mooie leidraad te bieden.

Daar waar die aandachtspunten zich voordoen zullen de rechters in beide landen rekening houden met de (uitgebreide) jurisprudentie van het Hof aangaande die punten. In beide landen dienen rechters immers bij hun uitspraken rekening te houden met het EVRM en de uitspraken van het EHRM. De kans dat dan het EVRM wordt geschonden lijkt daardoor klein. Maar door het casuïstische karakter van de uitspraken van het EHRM kan ook dit niet met zekerheid worden gesteld.

Literatuurlijst

Ashworth 2006

Andrew Ashworth, *Principles of Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press 2006.

Barendrecht en de Hoon 2006

J.M. Barendrecht en M.W. De Hoon (red.) *Verbetering van hoger beroep? Kosten en baten van voorstellen uit 12 systemen van procesrecht*.
<<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29272-39-b1.pdf>>
(geraadpleegd 29 november 2013)

Barkhuysen & van Emmerik 1998

Tom Barkhuysen & Michiel L. van Emmerik, 'Rechtsbescherming bij schending van het EVRM: betere (samen)werking van Straatsburgse en Nederlandse instanties gewenst', *NJCM* 1998, p. 678-688.

Barkhuysen 2004

Tom Barkhuysen, *Het EVRM als integraal onderdeel van het Nederlandse materiële bestuursrecht*, 2004.

(<http://www.media.leidenuniv.nl/VAR132_1stepreadv.pdf>) (geraadpleegd 27 december 2013)

van Bemmelen/Keulen 2010

B.F. Keulen & G. Knigge, *van Bemmelen's Ons strafrecht deel 2. Strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2010.

Black's 2009

Black's law dictionary, St. Paul: West 2009.

Brants 2012

C.H. Brants, 'Tegenspraak als vereiste van waarheidsvinding en eerlijk proces bij vingerafdrukkenbewijs (R. v. Smith 2011)', *Expertise en Recht* 2012-1, p. 12-18.

Doorwerking 2003

Doorwerking internationaal-rechtelijke uitspraken in de nationale praktijk en wetgeving, Den Haag: SWZ 2003

(<http://www.docs.swz.nl/pdf/35/2003/35_2003_3_4658.pdf>)
(geraadpleegd 7 april 2014)

Fellmeth & Horwitz 2009

Aaron X. Fellmeth & Maurice Horwitz, *Guide to Latin in international law*, Oxford: Oxford University Press 2009.

Fockema Andreae/Algra 2004

N.E. Algra e.a., *Fockema Andreae's Verwijzend en verklarend juridisch woordenboek*, Groningen: Martinus Nijhoff, 2004.

Friman 1999

Hakan Friman, 'Rights of Persons Suspected of Accused of a Crime', in: Roy S. Lee (ed.) *The International Criminal Court. The Making of the Rome Statute. Issues, Negotiations, Results*, Den Haag: Kluwer Law International

1999, p. 247-262.

Gardner 2011

Maggie Gardner, 'Reconsidering Trials in Absentia at the Special Tribunal For Lebanon. An application of the Tribunal's Early Jurisprudence', *The George Washington international law review* 2011-1, p. 91-136.

Gerards & Fleuren 2013

J.H. Gerards & J.W.A. Fleuren, *Implementatie van het EVRM en de uitspraken van het EHRM in de nationale rechtspraak. Een rechtsvergelijkend onderzoek*, Nijmegen: Radboud Universiteit 2013.

<www.wodc.nl/images/2106-volledige-tekst_tcm44-502425.pdf>

(geraadpleegd 27 december 2013)

de Groot 2000

S.K. de Groot, *Internationale bewijsgeving in strafzaken. Nederland, Engeland & Wales*, Deventer: Gouda Quint 2000.

Hielkema en Krabbe 2004

J. Hielkema en H.G.M. Krabbe, 'Algemene opmerkingen' in A.E. Hartevelt et al (red.), *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2004, p. 11-32.

Hughes 2004

Graham Hughes, 'Common law systems' in Alan B. Morrison (ed.), *Fundamentals of American law*, New York: Oxford University Press 2004, p. 9-25.

Jahae 2009

Han Jahae, 'De Nederlandse raadsman in het Verenigd Koninkrijk' in Ties Prakken en Taru Spronken (red.), *Handboek verdediging*, Deventer: Kluwer 2009, p. 1093-1130.

Jofriet 2009

J.R.G. Jofriet, *De Wet internationale misdrijven. De strafbaarstelling van de internationale misdrijven in het Nederlandse strafrecht*, Deventer: Kluwer 2009.

Jordash & Parker 2010

Wayne Jordash, Tim Parker, 'Trials in Absentia at the Special Tribunal for Lebanon. Incompatibility with International Human Rights Law', *Journal of international criminal justice* 2011, p. 487-509.

Keulen 2004

B.F. Keulen 'Artikel 6. Een eerlijk proces' in A.E. Hartevelt et al (red.), *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2004, p. 79-136.

Laméris 1998

H.M.E. Laméris-Tebbenhoff Rijnenberg, *Dagvaarding en berechting in aanwezigheid. De Nederlandse betekenisregeling in rechtshistorisch en Europees perspectief*, Amsterdam: Thesis Publishers 1998.

Laméris 2001

H.M.E. Laméris-Tebbenhoff Rijnenberg, *Berechting in aanwezigheid en betekening van de dagvaarding* <<http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=12681>> (geraadpleegd 14 april 2014)

Logghe 1996

Frederik Logghe, 'Over de 'eerlijke behandeling' volgens artikel 6 van het EVRM', *Jura falconis* 1996-1997-2, p. 271-316. <<http://www.law.kuleuven.be/jura/art/33n2/logghe.htm>> , (geraadpleegd 2 december 2012)

Mevis & Verbaan 2012

P.A.M. Mevis & J.H.J. Verbaan, *Modaliteiten van betekening in rechtsvergelijkend perspectief*, Den Haag: WODC 2012. <http://www.wodc.nl/images/2158-volledige-tekst_tcm44-458389.pdf> (geraadpleegd 4 april 2014)

Myjer 2000

E. Myjer, 'Verdediging van een verstoken verdachte.', *NJCM-Bulletin* 2000, p. 137-158

Plaisier 1999

M.J.A. Plaisier, *Het verstek in strafzaken*, Deventer: Tjeenk Willink 1999.

Rüter 1986

C.F. Rüter, 'De zaak Colozza', *Ars Aequi* 1986, p. 309-315.

Shaw 2012

Gary J. Shaw, 'Convicting inhumanity in Absentia. Holding Trials in Absentia at the International Criminal court', *The George Washington international law review* 2012-1, p. 107-140.

Slapper & Kelly 2001

Gary Slapper & David Kelly, *The English legal system*, London: Cavendish Publishing Limited 2001.

Spencer 2005

J.R. Spencer 'The English System' in Mireille Delmas-Marty & J.R. Spencer (red.), *European Criminal Procedures*, Cambridge: Cambridge University Press 2005, p. 142-217.

Sprack 2008

John Sprack, *A practical approach to criminal procedure*, Oxford: Oxford University Press 2008.

Stamhuis 2002

E. F. Stamhuis, 'Het stelsel van gewone rechtsmiddelen' in Groenhuijsen & Knigge (red.), *Dwangmiddelen en rechtsmiddelen. Derde interimrapport onderzoeksproject strafvordering 2001*, Deventer: Kluwer 2002, p. 199-328. <www.arno.uvt.nl/show.cgi?fdi=12735> (geraadpleegd 9 februari 2014)

Sarygin & Selth 2007

Stan Sarygin and Johanna Selth, 'Cambodia and the right to be present' ,
Cambodian law review 2007.

<www.cambodianlawreview.blogspot.nl/2007/07/cambodia-and-right-to-be-present.html>

Vollans & Asquith 2011

Tim Vollans & Glenn Asquith, *English legal system. Concentrate*, Oxford:
Oxford University Press 2011.

Jurisprudentie

Europese Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 7 december 1976, 5493/72 (Handyside v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 18 januari 1978, 5310/71 (Ierland v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 8 juli 1978, 7572/76 (Ensslin, Baader en Raspe v West-Duitsland)
EHRM 9 oktober 1979, 6289/73 (Airey v Ierland)
EHRM 13 mei 1980, 6694/74 (Artico v Italië)
EHRM 9 oktober 1980, 8386/78 (X. v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 6 november 1980, 6538/74 (Sunday Times v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 6 maart 1982, 8231/78 (X. v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 12 februari 1985, *Publ. ECHR Series A*, vol. 89 en *NJ* 1986, 685
(Colozza v Italië)
EHRM 12 april 1985, 9024/80 (Solozang v Italië)
EHRM 7 juli 1989, 14038/88 (Soering v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 20 november 1989, 11454/85 *NJ* 1990, 245 (Kostovski v Nederland)
EHRM 27 september 1990, 10843/84 (Cossey v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 29 november 1991, 12849/87 (Vermeire v België)
EHRM 6 december 1991, 12865/87 (Nicol v Nederland)
EHRM 8 januari 1992, 13536/88 (H. v Nederland)
EHRM 12 oktober 1992, 14104/88 (T. v Italië) EHRM 21 september 1993,
12350/86 (Kremzow v Oostenrijk)
EHRM 23 november 1993, 14032/88 (Poitrimol v Frankrijk)
EHRM 22 september 1994, 14861/89 (Lala v Nederland)
EHRM 22 september 1994, 16737/90 (Pelladoah v Nederland)
EHRM 28 oktober 1994, 14310/88 (Murray v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 10 juni 1996, 17602/91 (Thomann v Zwitserland)
EHRM 22 oktober 1997, 32368/96 (v. Bommel v Nederland)
EHRM 4 maart 1998, 34329/96 (Benhamed v Nederland)
EHRM 21 januari 1999, 26103/95 (van Geysegem v België)
EHRM 23 februari 1999, 34966/97 (De Groot v Nederland)
EHRM 13 februari 2001, 29731/96 (Krombach v Frankrijk)
EHRM 14 juni 2001, 20491/92 (Medenica v Zwitserland)
EHRM 16 oktober 2001, 38055/97 (Eliazer v Nederland)
EHRM 29 april 2002, 2346/02 (Pretty v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 11 juli 2002, 28957/95 (Goodwin v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 11 juli 2002, 25680/94 (I. v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 8 juli 2003, 36022/97 (Hatton v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 9 september 2003, 30900/02 (Jones v. Verenigd Koninkrijk)
EHRM 15 mei 2004, 67972/01 (Somogyi v Italië)
EHRM 24 juni 2004, 59320/00 (von Hannover v Duitsland)
EHRM 1 maart 2006, 56581/00 (Sejdovic v Italië)
EHRM 28 februari 2008, 68020/01 (Demebukov v. Bulgaria)
EHRM 27 november 2008, 36391/02 (Salduz v Turkije)
EHRM 7 januari 2010, 25965/04 (Rantsev v Cyprus en Rusland)
EHRM 16 november 2010, 926/05 (Taxquet v België)
EHRM 15 december 2011, 22228/06 (Al-Kwawaja en Thaery v Verenigd
Koninkrijk)
EHRM 17 januari 2012, 8139/09 (Othman v Verenigd Koninkrijk)

EHRM 12 juni 2012, 13221/08 (Lindheim en anderen v Noorwegen)
EHRM 10 juli 2013, 29353/06 (Vidgen v Nederland)
EHRM 19 juli 2012, 497/09 (Koch v Duitsland)
EHRM 31 juli 2012, 40020/03 (M. en anderen v Italië en Bulgarije)
EHRM 31 juli 2012, 21203/10 (v.d. Velden v Nederland)
EHRM 7 februari 2013, 16574/08 (Fabris v Frankrijk)
EHRM 9 juli 2013, 66069/09 (Vinter v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 12 juli 2013, 25424/09 (Allen v Verenigd Koninkrijk)
EHRM 27 februari 2014, 17103/10 (Karaman v Duitsland)
EHRM 25 maart 2014, 25714/05 (Stoyano-Kobuladze v Bulgarije)

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens
ECRM 16 oktober 1996, 25514/94 (Menckeberg v Nederland)

Nederlands recht

HR 27 februari 1960, *NJ* 1960, 463
HR 6 december 1983, *NJ* 1983, 557
HR 17 juni 1986, *NJ* 1986, 686
HR 14 april 1989, *AB* 1989, 207
HR 6 december 1994, *NJ* 1995, 515
HR 26 november 1996, *NJ* 1997, 279
HR 10 februari 1998, *NJ* 1988, 445
HR 23 oktober 2001, *NJ* 2002, 77
HR 12 maart 2002, *NJ* 2002, 317 en *LJN* AD5163
HR 30 juni 2006, *LJN* BH3079
HR 29 januari 2013, *LJN* BX5539
HR 12 februari 2013, *LJN* BY8434

ABRvS 7 februari 2012, *LJN* BV3716

Hof Den Haag 26 maart 2013, *LJN* BZ4871

Engels recht

R v Berry [1892] L.T. 110
R v Browne [1906] 70 J.P. 472
Cheney v Conn [1968] 1 WLR 242, 247
R v Howson [1981] 74 CrAppR 172
R v Jones, Planter and Pengelly [1991] Crim LR 856
R v Hayward, Jones and Purvis [2001] EWCA Crim 168 en [2001] 3 WLR 125
R v Jones (on appeal from the Court of Appeal (Criminal Division)) [2002] UKHL 5
R v Lyons and others [2002] UKHL 44
Price v Leeds City Council [2006] UKHL 10
Kay v Lambeth LBC [2006] UKHL 10

Wet- en regelgeving

Verenigde Naties

Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten, New York, 16 december 1966

< http://www.wetten.overheid.nl/BWBV0001017/geldigheidsdatum_05-052014#VertalingNL > (geraadpleegd 5-5-2014)

Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof, Rome, 17 juli 1998

< www.wetten.overheid.nl/BWBV0001489/VertalingNL/geldigheidsdatum_23-02-2014 > (geraadpleegd 23-02-2014)

Europees recht

Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, Rome, 4-11-1950

< www.wetten.overheid.nl/BWBV0001000/geldigheidsdatum_23-02-2014#VertalingNL > (geraadpleegd 23 februari 2014)

Initiatief van de Republiek Slovenië, de Franse Republiek, de Tsjechische Republiek, het Koninkrijk Zweden, de Slowaakse Republiek, het Verenigd Koninkrijk en de Bondsrepubliek Duitsland met het oog op de aanneming van een kaderbesluit 2008/.../JBZ van de Raad betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen lidstaten.... (PbEG 2008, C 52/01)

< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:052:0001:0008:NL:PDF> > (geraadpleegd 14 november 2013)

Kaderbesluit 2009/299/JHA van 26 februari 2009, tot wijziging van Kaderbesluit 2002/584/JHA, Kaderbesluit 2005/214/JHA, Kaderbesluit 2006/763/JHA, Kaderbesluit 2008/909/JHA en Kaderbesluit 2008/947/JHA en tot versterking van de procedurele rechten van personen, tot bevordering van de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen gegeven ten aanzien van personen die niet verschenen zijn tijdens het proces (PbEG 2009, L 81/24)

< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:081:0024:0036:NL:PDF> > (geraadpleegd 14 november 2013)

Engeland/Wales

Magistrates' Court Act 1980

< www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/43/contents > (geraadpleegd 23 februari 2014)

Human Rights Act 1998 < www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents > (geraadpleegd 23 februari 2014)

International Criminal Court Act 2001

< www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/17/contents > (geraadpleegd 17 december 2013)

Coroners and Justice Act 2009

<www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/contents> (geraadpleegd 23 februari 2014)

Criminal Procedure Rules 2013

<www.legislation.gov.uk/uksi/2013/1554/contents/made> (geraadpleegd 23 februari 2014)

Nederland: wet- en regelgeving

Wet van 19 juni 2003, houdende regels met betrekking tot ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (Wet internationale misdrijven)

<http://wetten.overheid.nl/BWBR0015252/geldigheidsdatum_15-11-2013> (geraadpleegd 15 november 2013)

Aanwijzing afdoening van aangiften op basis van de Wet internationale Misdrijven (tekst geldend op: 03-03-2011)

<http://www.overheid.nl/BWBR0021116/geldingheidsdatum_03-03-2011/afdrukken> (geraadpleegd 30-9-2013)

Nederland: Kamerstukken

Kamerstukken II 1993/94, 23672, nr. 1 (Stand van wetgeving ter herziening van het Wetboek van Strafvordering).

Kamerstukken II 1995/96, 24692, nr. 3 (Wijziging van het Wetboek van Strafvordering betreffende het aanhangig maken van de zaak en de regeling van het onderzoek ter terechtzitting (herziening onderzoek ter terechtzitting)) (MvT).

Kamerstukken II 1996/97, 24692, nr. 6 (Wijziging van het Wetboek van Strafvordering betreffende het aanhangig maken van de zaak en de regeling van het onderzoek ter terechtzitting (herziening onderzoek ter terechtzitting)) (Nota naar aanleiding van het verslag).

Kamerstukken II 2001/02, 28337, nr. 3 (Regels met betrekking tot ernstige schendingen van Internationaal humanitair recht (Wet internationale misdrijven)) (MvT).

Kamerstukken II 2001/02, 28337, nr. 5 (Regels met betrekking tot ernstige schendingen van Internationaal humanitair recht (Wet internationale misdrijven)) (Verslag).

Kamerstukken II 2002/03, 28337, nr. 6 (Regels met betrekking tot ernstige schendingen van Internationaal humanitair recht (Wet internationale misdrijven)) (Nota naar aanleiding van het verslag).

Kamerstukken II 2002/03, 28337, nr. 22 (Regels met betrekking tot ernstige schendingen van Internationaal humanitair recht (Wet internationale misdrijven)) (Verslag van een wetgevingsoverleg).